

VAINOAMISRIKOKSEN TUNNUSMERKISTÖN ILMENEMINEN ESITUTKINNASSA

Veera Liuska & Marianne Luukka

5/2017

Tiivistelmä

Tekijä		Tutkinto/kurssi ja opinnäytetyö/nimike	
Veera Liuska & Marianne Luukka		Poliisi (AMK) / 2015-1	
Julkaisun nimi		Julkisuusaste	
Vainoamisrikoksen tunnusmerkistön ilmeneminen esitutkinnassa		Julkinen	
Ohjaajat ja opintoaine/opetustiimi		Opinnäytetyön muoto	
Markku Myllylä, lehtori		Tutkimuksellinen opinnäytetyö	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan vainoamisrikoksen tunnusmerkistön ilmenemistä poliisin toimittamassa esitutkinnassa. Vainoaminen ilmiönä voidaan määritellä käyttäytymiseksi, jossa henkilö alistaa toisen toistuvasti uhalle, väkivallalle tai häirinnälle. Tutkimuksessa tarkastellaan, millaisena vainoamisen tunnusmerkistön on esitutkinnassa nähty ilmenevän sekä millä keinoilla vainoamisrikoksia on tutkittu. Opinnäytetyössä tarkastellaan myös vainoamisrikoksen esitutkinnassa esiin tulevia haasteita.</p> <p>Tutkimusmenetelmänä on käytetty lainopillista tutkimusta, jossa esitutkintapöytäkirjoja on tutkittu suhteessa lainsäädäntöön. Tarkasteltavat esitutkintapöytäkirjat on laadittu Joensuun, Outokummun ja Hämeenlinnan poliisiasemilla. Lainopillisessa tutkimuksessa tutkimuskohteena on voimassa oleva oikeus. Sillä on perinteisesti nähty olevan kaksi eri tehtävää: tulkinta ja systematisointi. Keskeiseen asemaan opinnäytetyössä nousee tulkinta, joka voidaan määritellä kielellisten ilmaisujen merkityksen selvittämiseksi. Opinnäytetyössä keskeisinä oikeuslähteinä on käytetty rikoslakia ja hallituksen esitystä.</p> <p>Tutkimuksen perusteella vainoamisella on monia ilmenemismuotoja, mutta yleisimmät niistä ovat samankaltaisia. Useimmiten vainoaminen ilmenee yhteyden ottamisena. Tutkijan tulee tuntea vainoamisrikoksen tunnusmerkistö ja tunnistaa ilmiö. Kuulustelut tulee suorittaa tunnusmerkistönäkökulmasta ja mahdollisuuksien mukaan pakkokeinoja tulee käyttää lisänäytön hankkimiseksi. Asianosaisten ja todistajien tarjoama kirjallinen selvitys tulee ottaa huomioon esitutkinnassa. Keskeisimmät haasteet vainoamisrikoksen tutkinnassa liittyvät tunnusmerkistötekijöiden täsmälliseen selvittämiseen ja kirjaamiseen.</p>			
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja vuosi	Opinnäytetyökoodi (OPS)	
55	Toukokuu 2017	AMK2015ONT	
Avainsanat			
Vainoaminen, poliisi, esitutkinta, kuulustelu, pakkokeinot, näyttö, todistusaineisto			

SISÄLLYS

LYHENTEET	3
1 JOHDANTO	4
1.1 Tutkimusaiheen valinta	4
2 TUTKIMUSMENETELMÄ JA TUTKIMUSAINEISTO	5
2.1 Tutkimusmenetelmä.....	5
2.2 Tutkimusaineisto	6
2.3 Tutkimuskysymykset	7
3 VAINOAMINEN	7
3.1 Vainoaminen ilmiönä	7
3.2 Vainoamisrikos puuttuu ihmisen perusoikeuksiin	9
3.3 Vainoamisen kriminalisointi	10
3.3.1 Vainoamisen tunnusmerkistö ja tekotavat.....	11
3.3.2 Oikeudettomuus ja abstrakti vaara.....	13
3.3.3 Tahallisuus.....	14
3.3.4 Yksilöinti ja konkurrensi.....	14
3.4 Lähestymiskielto uhrin suojana.....	15
4 ESITUTKINNAN TOIMITTAMINEN SUOMESSA	17
4.1 Esitutkinta ja pakkokeinot Suomessa.....	17
4.2 Esitutkintaperiaatteet.....	19
4.2.1 Tasapuolisuusperiaate	19
4.2.2 Syyttömyysolettama.....	19
4.2.3 Oikeus olla myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen	19
4.2.4 Suhteellisuusperiaate	19
4.2.5 Vähimmän haitan periaate.....	20
4.2.6 Hienotunteisuusperiaate	20
4.3 Pakkokeinot.....	20
4.3.1 Pakkokeinolain yleiset periaatteet	20
4.3.2 Vainoamisrikoksen esitutkinnassa käytettyjä pakkokeinoja.....	21
4.3.3 Paikkaan kohdistuva etsintä	21
4.3.4 Takavarikko	22
4.3.5 Laite-etsintä.....	23
4.3.6 Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen	23
4.3.7 Televalvonta.....	24
5 ESITUTKINTAPÖYTÄKIRJOJEN TULKINTAA	24
5.1 Tutkimusaineiston käsittely	24
5.2 Esitutkintapöytäkirja 1	25
5.2.1 Vainoamisen tunnusmerkistön ilmeneminen.....	25
5.2.2 Esitutkinnan arviointia	27
5.3 Esitutkintapöytäkirja 2	28
5.3.1 Vainoamisen tunnusmerkistön ilmeneminen.....	28
5.3.2 Esitutkinnan arviointia	30
5.4 Esitutkintapöytäkirja 3	31

5.4.1 Vainoamisen tunnusmerkistön ilmeneminen.....	31
5.4.2 Esitutinnan arviointia	32
5.5 Esitutkintapöytäkirja 4	33
5.5.1 Vainoamisen tunnusmerkistön ilmeneminen.....	33
5.5.2 Esitutinnan arviointia	35
5.6 Esitutkintapöytäkirja 5	36
5.6.1 Vainoamisen tunnusmerkistön ilmeneminen.....	36
5.6.2 Esitutinnan arviointia	38
5.7 Esitutkintapöytäkirjat 6 ja 7	38
5.7.1 Vainoamisen tunnusmerkistön ilmeneminen.....	39
5.7.2 Esitutkintojen arviointia	42
5.8 Esitutkintapöytäkirja 8	42
5.8.1 Vainoamisen tunnusmerkistön ilmeneminen.....	42
5.8.2 Esitutinnan arviointia	45
6 TUTKIMUSTULOSTEN YHTEENVETO	45
6.1 Vainoamisen tunnusmerkistön ilmeneminen	46
6.2 Kuulustelut	47
6.3 Esitutkinnassa käytetyt pakkokeinot	48
6.4 Muun lisänäytön hankkiminen	49
6.5 Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden arviointia	49
7 POHDINTAA	50
7.1 Vainoamisrikos ja sen esitutkinta	50
7.2 Itsearviointia.....	52
LÄHTEET	53

LYHENTEET

BrB	Brottsbalk
Brå	Brottsförebyggande rådet
CETS	Council of Europe Treaty Series
ETL	Esitutkintalaki
HE	Hallituksen esitys
KO	Käräjäoikeus
LA	Lakialoite
LaVM	Lakivaliokunnan mietintö
OMML	Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja
PeVL	Perustuslakivaliokunnan lausunto
PKL	Pakkokeinolaki
RL	Rikoslaki
SVT	Suomen virallinen tilastokeskus

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimusaiheen valinta

Opinnäytetyömme käsittelee vainoamisrikoksen ilmenemistä ja esitutkintaa Itä-Suomen poliisilaitoksen ja Hämeen poliisilaitoksen alueilla. Vainoaminen ilmiönä on herättänyt paljon keskustelua yhteiskunnallisesti. Esimerkiksi YLE uutisoi viime vuoden huhtikuussa, että vainoamisesta on kirjattu satoja rikosilmoituksia. Usein vainoamisrikoksen ohella tutkittavana on myös muita rikosnimikkeitä, ja sen kriminalisoinnin on katsottu olleen tarpeellinen. Esiin on nostettu myös vainoamisen ilmenemisen moninaisuus, joka heijastuu esitutkinnassa suoritettavaan näytön hankkimiseen. (Vainoamisesta vuosittain satoja rikosilmoituksia – Uhri voi löytyä myös netistä tai julkisuudesta, Yle Uutiset 12.4.2016.)

Ennen vainoamisen kriminalisointia Suomessa suojaa vainoamiskäyttäytymistä vastaan antoivat yksittäiset kriminalisoinnit sekä lähestymiskielto, mutta niiden antama suoja ei ollut aukotonta. Vainoamisessa kyse ei ole yksittäisestä teosta, vaan pitkäkestoisesta rikoksesta, jonka seuraukset voivat olla pysyviä. (LaVM 11/2013, 5.) Vainoaminen voi ilmetä hyvin monella eri tavalla. Aina siihen ei sisälly fyysistä väkivaltaa, mutta se on aina henkisesti piinaavaa. Vaikka vainoamisessa on tiettyjä piirteitä, jotka ovat yleisesti tunnistettavia, on uhrin tilanne aina yksilöllinen. (Haluan elää, en vain olla hengissä - Opas vainotulle, 4.) Vuosina 2014–2016 eri viranomaisten tietoon tuli yhteensä 1971 vainoamisrikosta, ja rikosten lukumäärä on ollut kasvussa. Pelkästään vuonna 2016 eri viranomaisten tietoon tuli yhteensä 700 vainoamisrikosta, joista 79 kirjattiin Itä-Suomen poliisilaitoksen alueella ja 54 Hämeen poliisilaitoksen alueella. (SVT.)

Suomessa vainoamisen kriminalisointi tuli ajankohtaiseksi kansainvälisten velvoitteiden vuoksi. Euroopan neuvoston ministerikomitea hyväksyi 7.7.2011 naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskevan Euroon neuvoston yleissopimuksen (Council of Europe Treaty Series, CETS 210). Sopimus edellyttää sopimuspuolten toteuttavan tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet sen varmistamiseksi, että toiseen henkilöön kohdistuva tahallinen ja toistuva uhkaava käyttäytyminen, joka saa henkilön pelkäämään turvallisuutensa vaarantumista, kriminalisoidaan. Kun vainoaminen kriminalisoitiin Suomessa vuonna 2014, rikoslain (19.12.1889/39) 25 luvun 7 a §:n mukaan rangaistavaksi tuli henkilön toistuva uhkaaminen, seuraaminen, tarkkaileminen, yhteyden ottaminen taikka muulla näihin rinnastettavalla tavalla toisen oikeudeton vainoaminen siten, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta.

Vainoamista ilmiönä ei voi täysin ongelmattomasti määritellä, sillä tyypillisesti se koostuu erilaisista yksittäisistä teoista ja toiminnoista, jotka yhdessä muodostavat kokonaisuuden, jota kutsutaan vainoamiseksi. Vainoamisen tekotavoille rajan antaa vain mielikuvitus. Sen tekotavat voivat vaihdella yleisestä vaarattomasta tarkkailusta aina vakaviin väkivallante-koihin saakka. (Silvennoinen & Tolvanen 2014, 752.) Jo perustuslakivaliokunnan mietinnössä on todettu, että vainoamisen luonteeseen kuuluu piirre, jonka mukaan sen eri osateot voivat ilmetä monella eri tavalla. Kehityksen myötä myös uusien vainoamistekotapojen ilmenemisen on nähty olevan mahdollista. (PeVL 16/2013.) Nämä vainoamisen piirteet aset-

tavat esitutinnan toimittamiselle haasteita ja vaikuttivat aiheen yhteiskunnallisen merkittävyyden ohella siihen, miksi valitsimme vainoamisrikoksen tutkimuksemme kohteeksi. Rikoksen tehokkaasta tutkinnasta on hyötyä myös vainoamisen uhrille, ja etenkin tämän näkökulman koemme tärkeäksi. Koemme, että mikäli suhteellisen uuden rikosnimikkeen esitutkintatoimia tutkitaan, on siitä varmasti hyötyä myös tulevaisuuden poliisityössä.

Tässä opinnäytetyössä tarkastelemme vainoamisen tunnusmerkistön ilmenemistä poliisin toimittamassa esitutkinnassa. Samalla tarkastelemme, miten vainoamisrikoksen esitutkintaa on toimitettu ja mitä esitutkintatoimenpiteitä sen aikana on käytetty. Nostamme esille myös vainoamisrikoksen esitutkinnassa esiin tulevia haasteita.

2 TUTKIMUSMENETELMÄ JA TUTKIMUSAINEISTO

Tässä luvussa käsittelemme tutkimuksessa käytettyä tutkimusmenetelmää, tutkimusaineistoa sekä tulkintalähteitä. Lopuksi esittelemme tutkimuskysymykset, joihin pyrimme saamaan vastaukset tutkimuksellamme.

2.1 Tutkimusmenetelmä

Toteutimme tutkimuksemme oikeustieteelliseen tutkimukseen kuuluvana lainopillisena eli oikeusdogmaattisena tutkimuksena. Lainopillisella tutkimuksella on perinteisesti ollut kaksi eri tehtävää: tulkinta ja systematisointi. Lainopilla tutkitaan sitä, mikä on voimassaolevaa oikeutta sekä sitä, mikä merkitys laista ja muista oikeuslähteistä löytyvällä materiaalilla on. (Hirvonen 2011, 21–23.) Lainopin on sanottu olevan tulkinnallinen kokonaisuus, jonka muodostavat lainopillinen kommentaariteksti sekä tulkinnan kohteena oleva kohdeteksti. Tässä kokonaisuudessa lainopillinen kommentaariteksti tulkitsee ja yhtenäistää kohdetekstiä, joka voi olla niin lakiteksti kuin myös muu kirjallisessa muodossa annettu oikeuslähde. (Siltala 2010, 281.) Valitsimme tutkimusmenetelmäksi lainopillisen tutkimusmenetelmän, joka palveli parhaiten tarkoitustamme tutkia esitutkintapöytäkirjoja vainoamisrikoksen tunnusmerkistön pohjalta.

Lainopillisessa tutkimuksessa pohjana ovat voimassa olevat oikeuslähteet, ja sitä hyödynnettäessä keskeisenä tutkimusongelmana on, mikä on voimassa olevan oikeuden sisältö kulloinkin käsiteltävässä oikeusongelmassa. Lainopin pyrkimyksenä on antaa vastaus siihen, kuinka ajankohtaisessa tilanteessa tulisi voimassa olevan oikeuden mukaan toimia. Keskeisiltä osilta lainoppi on oikeusjärjestyksen sääntöjen tutkimusta. Erityisesti sillä tarkoitetaan oikeusjärjestykseen kuuluvien sääntöjen selvittämiseen tähtäävää toimintaa. Tätä kutsutaan tulkitsemiseksi. (Husa ym. 2008, 20.)

Keskeiseen asemaan opinnäytetyössämme nousi tulkinta. Tulkinta voidaan määritellä jonkun kielellisen ilmaisun merkityksen selvittämiseksi. Tällöin jonkun merkitystä kantavan asian nimenomainen merkitys selvitetään. Ilmaisujen tulkitseminen on määritelty myös sanan yhdistämiseksi merkityselementteihin, jotka ovat sekä objektiivisia että kielestä riippu-

mattomia (Sajama 2016, 24–28.) Tulkintaa voi tarkastella kahdesta eri näkökulmasta. Tulkintatilanteessa kyse on siitä, että ilmaisulle etsitään ja löydetään jokin merkitys. Kun parhaaseen mahdolliseen tulkintaan on päästy, sitä on kyettävä tukemaan sellaisilla perusteilla, joiden avulla tulkinnan voidaan osoittaa olevan oikeudellisesti pätevä. (Andström 2003.)

Lainopillisen tulkinnan tulee olla perusteltua siten, että perustelu täyttää niin lainmukaisuuden kuin kansalaisten oikeusturvaodotustenkin vaatimukset. Vaatimusten täytyminen edellyttää, että tehdyt tulkinnat perustellaan oikeusjärjestyksessä voimassaolevasta oikeuslähteopista johdettujen argumenttien avulla. (Siltala 2001, 26.) Oikeudelliset tulkintaperusteet löytyvät oikeuslähteistä, joita Suomessa ovat vahvasti velvoittavat oikeuslähteet, heikosti velvoittavat oikeuslähteet sekä sallitut oikeuslähteet. Suomalaisessa oikeudenkäytössä vahvasti velvoittaviin oikeuslähteisiin kuuluvat esimerkiksi kansallisella tasolla perustuslaki ja ns. tavallinen laki sekä maantapa. Heikosti velvoittavia oikeuslähteitä ovat lainvalmisteluaineisto ja tuomioistuinten antamat ennakkoratkaisut. Lainvalmisteluaineiston asema perustuu siihen, että sen avulla saadaan usein tietoa säädösten taustalla olevasta lainsäätäjän tarkoituksesta. Tämä onkin syy, miksi tutkimukssamme keskeisenä tulkintalähteenä käytimme hallituksen esitystä (HE 19/2013). Sallittuihin oikeuslähteisiin kuuluvat lainopillinen kirjallisuus, oikeusjärjestelmäämme lähellä olevat oikeusjärjestykset sekä historiallinen oikeus. (Andström 2003.)

Tutkimuksemme tarkoituksena oli saada aikaan sellaista tietoa, jota voidaan hyödyntää myös tulevaisuuden poliisityössä. Lainopillisen tutkimuksen tulokset ovat sellaisia, että ne pyritään muotoilemaan siten, että niitä voidaan hyödyntää esimerkiksi viranomaisten ja tuomioistuinten tulkintatoiminnassa. Lainopillisella menetelmällä saadut tutkimustulokset ovat eräänlaisia tulkintasuosituksia. Näillä tulkintasuosituksilla kerrotaan, miten tietyt ilmaukset tiettyä lakia sovellettaessa tulee ymmärtää. (Määttä 2016, 148–150.) Kaiken kaikkiaan lainopin tehtävänä on tulkinnan ja systematisoinnin avulla tuottaa tietoa, jota voidaan hyödyntää ennen kaikkea lainsoveltamisessa. Lainopilla tuotettu tieto on tieteellistä, johdonmukaista, objektiivista, täsmällistä ja perusteltua. (Andström, 2003.)

2.2 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistona käytimme esitutkintapöytäkirjoja, jotka hankimme Joensuun ja Hämeenlinnan poliisiasemilta. Yhteensä käsiteltäviä esitutkintapöytäkirjoja oli kahdeksan, joista kolme esitutkintapöytäkirjaa oli laadittu Joensuussa, yksi Outokummussa ja neljä Hämeenlinnassa. Esitutkintapöytäkirjat olivat vuosilta 2014–2016.

Valitsimme käsiteltävät esitutkintapöytäkirjat siten, että niiden sisältämät tapaukset valottaisivat mahdollisimman monipuolisesti tutkimusongelmiamme ja palvelisivat näin parhaiten tutkimuksemme tarkoitusta. Koska valitsimme käsiteltäviksi melko vähäisen määrän esitutkintapöytäkirjoja, pyrimme tulkitsemaan niitä mahdollisimman perusteellisesti. Aineistoa kerätessämme kriteerinä ei ollut aineiston määrä vaan laatu. (Eskola & Suoranta 2003, 18.) Luimme ensin läpi kaikki Pohjois-Karjalan ja Kanta-Hämeen alueilla laaditut esitutkintapöytäkirjat. Tämän jälkeen valitsimme tästä joukosta esitutkintapöytäkirjat siten, että edustettavana oli esitutkintapöytäkirjoja jokaiselta vuodelta (2014–2016). Kyseisissä esitutkintapöytäkirjoissa oli rikosnimikkeenä vainoaminen, jonka lisäksi osassa tapauksista oli vainomisrikoksen ohella tutkittu myös muita rikosnimikkeitä.

Kirjallisina lähteinä käytimme tutkimuksessamme pääasiassa rikoslakia, hallituksen esitystä (HE 19/2013) ja muita lainvalmisteluasiakirjoja sekä oikeuskirjallisuutta. Pääasiallisena tulkintalähteenä käytimme hallituksen esitystä, jonka pohjalta tulkitsimme esitutkimintapöytäkirjoja. Hallituksen esityksestä selviää, mitä vainoamisrikoksen tunnusmerkistön nähtiin tarkoittavan lakia säädettäessä (Andström 2003). Työtä tehdessämme korkein oikeus ei ollut antanut ennakkopäätöstä vainoamisrikoksesta.

2.3 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli poliisin laatimia esitutkimintapöytäkirjoja tarkastelemalla selvittää, miten vainoamisrikoksen oli nähty ilmenevän ja miten sitä oli tutkittu kahden eri poliisilaitoksen alueilla toimitetuissa esitutkinnoissa. Olimme työharjoittelussa Itä-Suomen poliisilaitokseen kuuluvalla Joensuun poliisiasemalla ja Hämeen poliisilaitokseen kuuluvalla Hämeenlinnan poliisiasemalla. Tämän vuoksi valitsimme tarkastelukohteiksi esitutkimintapöytäkirjat, jotka oli laadittu kyseisten alueiden tutkintaryhmissä. Teimme tutkimuksen poliisinäkökulmasta, jotta opinnäytetyöstämme olisi hyötyä myös jatkossa vainoamisrikosten tutkijoille.

Tutkimuskysymykset olivat:

1. Miten vainoamisrikoksen tunnusmerkistön täytyminen huomioitiin esitutkinnessa?
2. Millaisia esitutkimintatoimenpiteitä vainoamisrikoksen onnistunut esitutkiminta edellyttää?

Tutkimuksessa tarkastelimme ensin vainoamisen tunnusmerkistön ilmenemistä toimitetuissa esitutkinnoissa. Tekemiemme havaintojen perusteella teimme johtopäätöksiä siitä, mitä esitutkimintatoimenpiteitä tulee vainoamisrikoksen esitutkinnessa suorittaa. Keskiöön nousivat seikat, jotka tulee ottaa huomioon, jotta rikos saadaan näytetyksi toteen.

Yhteenvedossa teimme huomioita myös siitä, millaisia eroja, yhtäläisyyksiä ja haasteita toimitetuissa esitutkinnoissa havaitsimme. Tunnusmerkistön täyttymisen ja käytettyjen esitutkimintatoimenpiteiden ohella tarkastelimme toimitettujen esitutkimintojen laatua ja mahdollisia puutteita tunnusmerkistön täyttymisen näkökulmasta.

3 VAINOAMINEN

Tässä luvussa käsittelemme ensin vainoamista ilmiönä pääasiassa ulkomaisen kirjallisuuden pohjalta, minkä jälkeen käymme läpi vainoamisen kriminalisointiin johtaneita tekijöitä ja vainoamisen kriminalisointia. Lopuksi tarkastelemme vainoamisen tunnusmerkistötekijöitä sekä esittelemme lähestymiskieltolainsäädäntöä.

3.1 Vainoaminen ilmiönä

Vainoaminen on kansainvälisesti tunnettu ilmiö, joka on kriminalisoitu useissa eri maissa. Yleisellä tasolla vainoaminen voidaan määritellä muun muassa sellaiseksi käyttäytymiseksi,

jossa henkilö alistaa toisen toistuvasti uhalle, väkivallalle tai häirinnälle. Yksittäiset vainoamiseen kuuluvat teot voivat olla näennäisesti hyväksyttäviä tekoja, esimerkiksi kirjeiden tai tekstiviestien lähettämistä tai puhelinkeskusteluja. Toisaalta teot voivat olla jo itsessään rangaistavia rikoksia. (Brå 2015, 24.) Vainoaminen voidaan määritellä myös toiseen henkilöön kohdistuvaksi tahalliseksi, toistuvaksi ja pahantahtoiseksi häirinnäksi, joka palvelee vainoajan omaa tarkoitusta uhata ja aiheuttaa pelkoa uhrissa (Syrén 2007, 7). Kansainvälisesti vainoaminen tunnetaan nimellä stalking, jolla tarkoitetaan vainoamisen lisäksi ahdistelua ja häirintää (HE 19/2013, 3).

Esimerkiksi Yhdysvalloissa vainoamisen määritelmä laissa vaihtelee osavaltioittain, mutta yleensä määritelmässä on havaittavissa kolme yhdistävää tekijää. Ensinnäkin kyseessä on toistuva, toiseen ihmiseen kohdistuva, ei-toivottu, tunkeileva käytös. Toiseksi kyseessä on suora tai epäsuora uhka, joka näyttäytyy toistuvana tunkeiluna. Lisäksi tunkeilevan ja uhkaavan käyttäytymisen kohteena on henkilö, joka tuntee pelkoa. (Meloy 1998, 2.)

Vainoamisesta on sanottu, että se on käyttäytymismallina vanha, mutta rikoksena uusi (Meloy 1998, 4). Vainoamista ilmentävä käyttäytyminen on ollut pitkään tunnettua rikosoikeuden piirissä. Vainoamisen kriminalisointi sai alkunsa maailmalla amerikkalaisen näyttelijätär Rebecca Schaefferin murhan myötä vuonna 1989. Tuolloin Schaefferia vainonnut ihailija Robert Bardo murhasi hänet. Murhan jälkeen vainoamiskäyttäytymiseen liittyen alettiin säätämään lakeja ensin vuodesta 1991 alkaen Kaliforniassa ja siitä eteenpäin myös muualla Yhdysvalloissa, Kanadassa, Australiassa ja Iso-Britanniassa. Samanlaisia lakeja on nyt alettu pohtimaan tai on jo säädetty laeiksi myös Euroopassa ja osissa Aasiaa. (Pathé 2002, 7.)

Vuosittain noin 3,4 miljoonaa miestä ja naista joutuu vainoamisen uhriksi. Vainoaminen voi käsittää hyvin laajan skaalan erilaisia käyttäytymismalleja, ja sitä voidaan luonnehtia esimerkiksi ahdisteluksi, häiriösoitoiksi, sopimattomien lahjojen tai kirjeiden lähettämiseksi, sosiaalisen median sopimattomaksi käytöksi tai muuksi epätoivotuksi käyttäytymiseksi. Vainoaminen on maailmanlaajuinen ongelma, joka on kasvamassa etenkin verkossa tapahtuvan vainoamisen (nk. cyberstalking) myötä. On esitetty, että vainoamista esiintyy yleisimmin parisuhteen loppumisen jälkeen. Kyseiset parisuhteet ovat usein olleet sellaisia, joissa on fyysisesti loukattu toisen koskemattomuutta. (Mairuro 2015, V.) Eron jälkeen vainoaja tuntee itsensä usein hylätyksi ja loukatuksi (Pathé 2002, 20).

Maailmalla on tehty paljon tutkimuksia vainoamisesta. Vainoaminen ei ole kummankaan sukupuolen yksinomainen piirre, mutta useimpien tutkimusten mukaan 80 % vainoajista on miehiä. Kaikenikäiset ihmiset voivat vainota, ja useimmat vainoajista ovat työttömiä. Tutkimuksista selvää, että yli puolet vainoajista ei ole koskaan ollut pitkäkestoisessa parisuhteessa ja kolmannes on eronnut. (Pathé 2002, 19.) Valtaosa vainoajista on miehiä ja valtaosa vainoamisen uhreista taas on naisia. Suurin osa vainoajista ei käytä vainoamisessa fyysistä väkivaltaa. Mikäli fyysistä väkivaltaa kuitenkin käytetään, kohdistuu se useimmiten suoraan vainoamisen uhuriin tämän omaisuuden tai kolmannen osapuolen sijaan. (Meloy 1998, 4–5.) Suurimmassa osassa vainoamistapauksista vainoaja on itse ensin kärsinyt henkilökohtaisista vastoinkäymisistä. Tuolloin vainoaja voi olla vakuuttunut siitä, että on menettänyt auktoriteettinsa, esimerkiksi menettämällä työnsä, tulemalla kumppaninsa hylkäämäksi tai saamalla tietää, että puoliso haluaa erota. (Syrén 2007, 8.)

Vainoajia voi olla jokaisessa sosiaaliluokassa. He eivät ole tietynlaisia, mahdu tietynlaiseen muottiin, eikä heillä ole yhtä tiettyä motiivia vainoamiselle. Vainoajat voidaan kuitenkin luokitella viiteen eri ryhmään. Merkittävin lähtökohta luokittelussa on vainoajan pääasiallinen motiivi ja asiayhteys, jossa vainoamista esiintyy. (Pathé 2002, 19–29.) Vainoajat eivät useinkaan tunnista tavallisen ihmisen antamia signaaleja, eivätkä he osaa tunneperäisesti ymmärtää, että heidän käyttäytymisensä on sopimatonta. He jatkavat toimintaansa siihen saakka, kunnes oikeusjärjestelmä ja viranomaiset tekevät vainoamisen niin vaikeaksi, että se täytyy lopettaa. Suurimmassa osassa tapauksista vainoajan kiinnostus siirtyy vähitellen toiseen uhriin. (Syrén 2007, 17.)

Vainoamisen vaikutus ja se, miten vainoaminen koetaan, voi vaihdella suuresti. Sen, minkä toinen uhri kokee ärsyttäväksi, voi toinen uhri kokea murskaavaksi. Vainoamisen yleisimmät vaikutukset uhriin voivat olla henkisiä, fyysisiä, taloudellisia tai sosiaalisia. Lisäksi se voi vaikuttaa uhrin koulunkäyntiin tai työnteekoon. (Stalking Risk Profile 2011.) Uhrille vainoaminen voi tuottaa huolta esimerkiksi vainoamisen kärjistymisestä fyysiseksi tai seksuaaliseksi väkivallaksi. Huolta voi tuottaa myös vainoamisen aiheuttamat psykososiaaliset seuraukset sekä epävarmuus vainoamisen kestosta tai sen uudelleen alkamisesta. Nämä ovat tyypillisiä huolenaiheita, kun uhri hakeutuu lääkärin tai psykologin luo saadakseen apua. Tärkeää onkin ymmärtää, että vainoamisessa ei ole kyse yksittäisestä traumatisoivasta tapahtumasta, vaan se on pitkäaikainen erilaisten tapahtumien muodostama ketju, jossa orientaatio tulevaisuuden tapahtumiin on vahvasti mukana. (Häkkänen 2008, 573.) Ulkomaisten tutkimusten mukaan vainoaminen kestää tavanomaisesti noin kaksi vuotta (HE 19/2013, 12). Vainoamisen kestoa ennustaa eniten uhrin suhde vainoajaan. Mikäli vainoaja ja vainottu ovat entisiä parisuhdekumppaneita, on vainoamisen kesto merkittävästi pidempi kuin tuntemattomien välisen vainoamisen kesto. (Häkkänen 2008, 752).

Myös Suomessa on tutkittu vainoamista. Vuosina 2005–2010 Suomessa tehtiin kyselytutkimus, jonka mukaan 48,5 prosenttia suomalaisista yliopisto-opiskelijoista oli elämänsä aikana kokenut tulleen vainoamisen uhriksi (Björklund 2010, 46). Petri Sandholm taas on tutkinut gradussaan poliisin vuonna 2015 kirjaamien rikosilmoitusten perusteella, minkälaista suomalainen vainoamisrikollisuus on. Tutkimuksen mukaan vainoamisrikollisuus ilmenee Suomessa tyypillisesti siten, että parisuhteen loputtua Suomen kansalaisuuden omaava mieshenkilö lähestyy entistä naiskumppaniaan ei-toivotulla tavalla sekä fyysisesti että viestejä lähettäen. Tyypillisesti vainoajana on mies ja asianomistajana puolestaan nainen. (Sandholm 2016, 42–48.)

3.2 Vainoamisrikos puuttuu ihmisen perusoikeuksiin

Vainoaminen on kriminalisoitu rikoslain 25 luvussa, joka käsittelee vapauteen kohdistuvia rikoksia. Euroopan ihmisoikeussopimuksen (63/1999) 5 artiklassa on turvattu jokaisen oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Lisäksi sen 1 artiklassa on säädetty sopimuksen ratifioineiden valtioiden, Suomi mukaan lukien, velvollisuudesta taata jokaiselle lainkäyttövaltaansa kuuluvalla kyseisessä yleissopimuksessa määritellyt oikeudet ja vapaudet. Velvoitteet oikeuksien ja vapauksien takaamiselle ovat tiukkoja. Sopimuksen ratifioineiden valtioiden täytyy turvata kyseiset oikeudet välittömästi. (Pellonpää 2005, 13.)

Perusoikeus, kuten vapaus, voidaan muodollisesti määritellä perustuslaissa taatuksi yksilön oikeudeksi (Ojanen 2003, 3). Suomessa vapaus on yksi ihmisen perusoikeuksista, ja se on suojattu perustuslain (11.6.1999/731) 7 §:n 1 momentissa, jossa on turvattu jokaisen oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Perus- ja ihmisoikeuksia voidaan turvata rikosoikeudellisilla käskynormeilla, joiden tehtävänä on turvata yhteiskunnassa tärkeinä pidetyt arvot, jotta ne välttyisivät vaarantamisilta ja loukkauksilta. Näitä arvoja kutsutaan rikosoikeudessa oikeushyviksi tai suojeleobjekteiksi. Perusoikeus- ja rikosoikeusjärjestelmän yhteismitallisuus edellyttääkin, että rikosoikeudella suojattavat oikeushyvät on pystyttävä liittämään perus- tai ihmisoikeuksiin. (Tapani & Tolvanen 2013, 79.)

Vainoamisen kriminalisoinnista on ollut keskustelua jo vuosia ja ensimmäinen, myöhemmin hylätty, lakialoite vainoamisesta tehtiin jo vuonna 2011 (LA 44/2011 - Pauliina Viitamies/sd ym.). Tässä lakialoitteessa vainoaminen määriteltiin tarkoituksenmukaiseksi, toiseen henkilöön toistuvasti kohdistuvaksi, ei-toivotuksi käyttäytymiseksi, joka toteutuessaan aiheuttaa pelkoa, ja näin ollen sitä voidaan perustellusti pitää pelottavana. Uhrien näkökulmasta vainoaminen on erittäin stressaavaa. Useimmat uhreista kärsivät psyykkisistä ongelmista, kuten ahdistuksesta tai unettomuudesta. Vainoamisen seuraukset voivat olla vakavia ja ilmentyä niin psyykkisesti, fyysisesti kuin sosiaalisestikin. Seuraukset eivät ulotu vain vainoamisen uhriin, vaan ne voivat ulottua myös vainon uhrin lapsiin, sukulaisiin ja läheisiin. (HE 19/2013, 24.)

Jokaisen kansalaisen perusoikeuksiin kuuluvat niin psyykkinen kuin fyysinenkin hyvinvointi. Yleisesti katsottuna Suomen rikoslainsäädäntö antaa hyvin suojaa fyysiselle koskemattomuudelle, mutta psyykkinen hyvinvointi ja koskemattomuus eivät ole aikaisemmin saaneet samankaltaista suojaa. Vainoaminen rikkoo toteutuessaan näitä ihmisen perusoikeuksia. (LA 44/2011.) Vainoamisen kriminalisoinnin on perustuslakivaliokunnan lausunnossa katsottu antavan suojaa yksityiselämälle ja henkilökohtaiselle turvallisuudelle. Lisäksi kriminalisointi liittyy perusoikeuksien turvaamisvelvollisuuteen. (PeVL 16/2013.)

3.3 Vainoamisen kriminalisointi

Vainoamisen kriminalisointi Suomessa perustuu Euroopan neuvoston ministerikomitean 7.4.2011 hyväksymään Euroopan neuvoston yleissopimukseen naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (Istanbulin sopimus). Kyseisen yleissopimuksen 34 artiklan mukaan sopimuksen allekirjoittaneiden jäsenmaiden tulee toteuttaa tarpeelliset lainsäädännölliset ja muut toimet sen varmistamiseksi, että toistuva ja tahallinen toiseen ihmiseen kohdistuva uhkaava käyttäytyminen, joka saa kyseisen henkilön pelkäämään turvallisuutensa vaarantumista, kriminalisoidaan. (Council of Europe Treaty Series, CETS 2011, 10.) Suomen osalta sopimus astui voimaan 1.8.2015 (Council of Europe).

Istanbulin sopimukseen liittyy selitysmuistio, jonka kohdissa 182–186 on tarkemmin avattu 34 artiklan sisältöä (Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence 2011). Selitysmuistiossa vai-

noaminen on määritelty sellaiseksi toiseen henkilöön kohdistuvaksi tahalliseksi ja uhkaavaksi käyttäytymiseksi, joka saa vainoamisen kohteen pelkäämään turvallisuutensa vaarantumista. Kyseessä on nimenomaisesti käyttäytymismallin rikollinen luonne, eikä käyttäytymismallin yksittäisten osatekojen tarvitse aina olla rikollista menettelyä. Rikosoikeudellisen seuraamuksen säätämisen velvoite ei ole ehdoton, sillä valtioilla on mahdollisuus säätää vainoamiselle myös muita kuin rikosoikeudellisia seurauksia, kunhan ne ovat tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia. (Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence 2011, 32.)

Vainoamisen kriminalisointiin Suomessa vaikuttivat myös kansalliset tarpeet. Ennen vainoamisen kriminalisointia Suomessa vainoamistyyppistä käyttäytymistä vastaan suojaa antoivat eri kriminalisoinnit, kuten laitton uhkaus, kotirauhan rikkominen, salakuuntelu, salakatselu, pakottaminen ja eri pahoinpitelykriminalisoinnit (HE 19/2013, 3–4). Aikaisemmin vainoaminen saattoi tulla rangaistavaksi sen osatekojen täyttäessä esimerkiksi edellä mainittujen rikosten tunnusmerkistön, mutta sääntely ei kuitenkaan ollut aukotonta. Vainoamisrikkoksen ollessa kyseessä rikoksella saattaa olla hyvinkin vakavia ja mahdollisesti pysyviä psyykkisiä seurauksia sen kohteelle. Muun muassa näiden syiden vuoksi vainoamisen kriminalisointi nähtiin tarpeellisenä. (LaVM 11/2013, 5.)

1.1.2014 rikoslakiin tuli voimaan uusi kriminalisointi, vainoaminen (RL 25:7 a), joka on Suomessa virallisen syytteen alainen rikos (HE 19/2013, 1). Vainoamisen kriminalisoinnin myötä toistuva, tunkeileva ja epätoivotuksi koettu ahdistava tai pelkoa herättävä käyttäytyminen tuli rangaistavaksi. Kriminalisoinnin tarkoituksena on estää vainoamista, puuttua siihen rangaistuksin ja mahdollistaa tuen antaminen vainoamisen uhrille prosessin aikana. (Silvennoinen & Tolvanen 2014, 752–762.) Ensimmäisen vuoden aikana vainoamista koskevia rikosilmoituksia kirjattiin yhteensä 600 (SVT).

3.3.1 Vainoamisen tunnusmerkistö ja tekotavat

Vainoaminen (RL 25:7 a §):

Joka toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta, *vainoamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Vainoamisrikkoksen tunnusmerkistö edellyttää toteutuakseen tekotapoja kuvaavia tunnusmerkkejä, oikeudettomuutta sekä abstraktia vaaraa (HE 19/2013, 50). Tunnusmerkistö sisältää lisäksi niin sanotun toissijaisuuslausekkeen, jonka vuoksi vainoamisrikkoksesta rangaistaan vain, mikäli teosta ei ole muualla laissa säädetty yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta (RL 25:7 a).

Toisin kuin esimerkiksi Ruotsissa, Suomen rikoslaissa ei ole lueteltu kaikkia vainoamisen tekotapoja tyhjentävästi. Ruotsin rikoslaissa (BrB) on lueteltu rikosnimikkeet, joihin toistuvasti syyllistynvä tuomitaan vainoamisesta. Näitä rikosnimikkeitä ovat pahoinpitely, joka ei ole vähäinen tai sen yrityk, laitton pakottaminen, laitton uhkaus, kotirauhan rikkominen tai

laiton tunkeutuminen, loukkaava valokuvaus, häirintä, seksuaalinen häirintä, vahingonteko tai sen yritys, lievä vahingonteko ja lähestymiskiellon rikkominen. Vainoamisesta tuomitaan vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi. (BrB 4:4 b.) Suomessa taas vainoamisrikoksen tunnusmerkistössä on viisi vaihtoehtoista tekotapaa, eli sen tunnusmerkistö on jätetty melko avoimeksi.

Ensimmäinen vainoamisen tekotapa on uhkaaminen. Uhkaamisella voidaan tarkoittaa esimerkiksi sellaista tekoa, jolla henkilö saattaa toisen henkilön tietoon, että tälle tulee tapahtumaan jokin epämiellyttävä asia. Kyseessä on nimenomaan tilanne, jossa epämiellyttävän asian tapahtuminen on riippuvainen uhkauksen esittäjästä. Uhkaamista voi olla esimerkiksi uhrin omaisuuden vahingoittaminen. Se voi myös sisältää uhkauksen kohteelle kohdistetun vaatimuksen tehdä jotakin, mutta tämä ei ole uhkaamisen tunnusmerkin toteutumisen kannalta välttämätöntä. Uhkaamisen tulee aina kohdistua vainoamisen kohteeseen, mutta se voi sisältää kolmanteen nähden toteutettavan uhan. Esitöissä on mainittu esimerkkinä tilanne, jossa naisen annetaan ymmärtää, että tämän lasta tullaan vahingoittamaan. Esitetty uhkaus eroaa laittomasta uhkauksesta siten, että esitetyn uhkauksen ei tarvitse olla niin vakava. (HE 19/2013, 50.) Laiton uhkaus edellyttää toteutuakseen aseiden nostamista toista vastaan tai muulla rikoksella uhkaamista siten, että uhatulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa (RL 25:7). Toistettujen tekojen kokonaisuuden merkitys arvioidaan abstraktin vaaratunnusmerkin kautta (HE 19/2013, 50).

Vainoamisen toinen tekotapa on seuraaminen, jolla tarkoitetaan esitöiden mukaan fyysistä seuraamista, eikä se vaadi kommunikointia vainoajan ja uhrin välillä. Riittää, että vainoaja hakeutuu tietoisesti samoille alueille uhrin kanssa, eikä heidän mahdollinen kohtaamisensa tapahdu sattumalta. On riittävää, että vainoaja hakeutuu sinne, missä uhri on. Esitöissä on mainittu esimerkkeinä uhrin työpaikan läheisyyteen hakeutuminen tietäen, että uhri on kyseisessä paikassa sekä uhrin asunnon ohi ajaminen autolla tietäen, että uhri on kotona. Henkilöiden kohtaaminen sattumalta ei ole seuraamista, eikä tunnusmerkistön täyttyminen edellytä uhrin tietoisuutta seuraamisesta. (HE 19/2013, 50.)

Kolmas vainoamisen tekotapa on tarkkaileminen, jota voidaan toteuttaa toista havainnoiden. Tarkkailemisessa voidaan hyödyntää teknisiä apuvälineitä, kuten kiikaria tai kameraa. Tarkkailemista voi tapahtua missä vain, eli uhrin tai tekijän fyysisellä sijainnilla ei ole merkitystä. Näin ollen tarkkaileminen voi tapahtua tarkkailtavan ollessa kotirauhan piirissä tai sen ulkopuolella. (HE 19/2013, 50–51.)

Vainoamisen neljäs tekotapa on yhteyden ottaminen, jolla tarkoitetaan vainoajan kommunikointia uhrin suuntaan joko suoraan tai kolmannen henkilön kautta. Yhteyden ottamista voi olla monenlaista, esimerkiksi uhrin puheille pääsemistä, uhrille soittamista tai viestien lähettämistä. Viestillä voidaan tarkoittaa esimerkiksi tekstiviestiä, kirjettä tai soittopyyntöä. Tekotapa täyttyy, vaikka uhri ei vastaisi tekijän viestiin. Vaihtoehtoisesti yhteyden ottaminen voi olla esimerkiksi kukkien lähettämistä uhrille. (HE 19/2013, 51.)

Viidentenä vainoamisen tekotapana on muu näihin rinnastettava peruste. Muun näihin rinnastettavan perusteen tulee olla rinnastettavissa uhkaamiseen, seuraamiseen, tarkkailemiseen tai yhteyden ottamiseen. Tämä mahdollistaa vainoamisen ilmenemisen monella eri tavalla. (HE 19/2013, 51.)

Hallituksen esityksen mukaan vainoamisen osatekojen tulee tapahtua vastoin kohteen tahtoa. Vainoamisen kohteena olevalta henkilöltä ei tuolloin edellytetä nimenomaista kieltoa teolle, vaan teon tai tekojen vastentahtoisuus tulee päätellä olosuhteista. Uhri ei aina välttämättä uskalla kieltää vainoajaa tai pyrkii lopettamaan vainoamisen olemalla vastaamatta tekoihin. (HE 19/2013, 51.)

Vainoamisella ei tarkoiteta vain yksittäistä tekoa, vaan se on toistuvien osatekojen muodostama kokonaisuus. Osatekojen ei tarvitse ilmentyä samanlaisina tekotapoina, vaan ne voivat ilmentyä samassa vainoamisrikoksessa kaikilla vainoamisen eri tekotavoilla. Olennaista on, että osateot muodostavat kokonaisuuden, josta aiheutuu vainoamisen uhrille tila, joka häiritsee vakavasti hänen elämänsä laatua. Yksittäinen teko ei yleensä tällaista tilaa aiheuta. Merkityksellistä on se, minkälaisista teoista on kyse, kuinka monta tekoja on sekä mikä on tekojen ajallinen yhteys toisiinsa. Vähämerkityksellisiä tekoja edellytetään useampia, kun taas tekoja, jotka jo yksinään ovat omiaan aiheuttamaan kohteessa ahdistusta tai pelkoa, vaaditaan vähemmän. (HE 19/2013, 51.)

Jotta kyseeseen tulee vainoaminen, tulee osatekojen muodostaa yhtenäinen kokonaisuus. Tällöin merkityksellistä on osatekojen perustuminen tekijän yhtenäiseen motivaatiotaustaan, eli osatekojen voidaan sanoa ilmaisevan samaa merkitystä. Mikäli motivaatiotausta muuttuu, voidaan menettelyä yhä pitää vainoamisena. Aluksi motivaatiotausta vainoamiseksi katsottavalle käyttäytymiselle saattaa olla yksipuolinen ihastuminen, joka sittemmin saattaa muuttua esimerkiksi vainoamisen kohteeseen kohdistuvaksi vihaksi. (HE 19/2013, 51–52.)

3.3.2 Oikeudettomuus ja abstrakti vaara

Vainoamisrikoksen tunnusmerkistön toteuttavan menettelyn on oltava oikeudetonta. Teon oikeudettomuuden vaatimus liittyy siihen, että ihmisten normaalissa elämässä henkilö voi esimerkiksi ammattinsa vuoksi joutua tarkkailemaan toista ihmistä. Samoin esimerkiksi virkamiehet voivat joskus joutua tavoittelemaan henkilöä hyvinkin intensiivisesti, ja tällaisen käyttäytymisen ei katsota olevan vainoamista. Tällaiset teot ovat niin sanotusti oikeutettuja normaaliin elämään kuuluvia tekoja, jotka eivät sisälly vainoamisrikoksen tunnusmerkistöön. Toki tekotapatunnusmerkit ovat eri asemassa toisiinsa nähden. Tällä tarkoitetaan sitä, että esimerkiksi uhkaaminen voi hyvin harvoin olla perusteltua, kun taas yhteydenotto voi olla perusteltua tapauksesta riippuen. (HE 19/2013, 52.)

Tekotapatunnusmerkeissä kuvattujen toistuvien tekojen tulee olla omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta. Vainoaminen on luonteeltaan abstraktinen vaarantamisrikos, eli vainoamisteon ei tarvitse aiheuttaa minkäänlaista konkreettista vaaraa, vaan riittää, että teko on omiaan aiheuttamaan vaaraa vainon uhrille. Vainoamisrikoksen ollessa kyseessä vaaralla tarkoitetaan tunnusmerkistön mukaan pelkoa tai ahdistusta, joka ilmenee teon tyyppillisenä seurauksena. Kyseinen tunnusmerkki ilmentää niin sanottua abstraktia vaaraa, joka

arvioidaan tekohetken näkökulmasta, ja siinä on lähtökohtana keskimääräisihminen. Huomioon arvioinnissa otetaan kohteen henkilöön liittyvät henkilökohtaiset olosuhteet, joita ovat esimerkiksi hänen ikänsä ja erityinen haavoittuvuutensa. (HE 19/2013, 52.)

Lakivaliokunta on mietinnössään katsonut, että abstraktin vaaran vaatimus vainoamisrikoksessa konkreettisen vaaran vaatimuksen sijaan korostaa sitä, että toisen henkilön vainoaminen on moitittava teko (LaVM 11/2013, 9). Elisa Silvennoinen ja Matti Tolvanen (2014, 759) ovat vainoamiseen liittyvässä asiantuntija-artikkelissaan käsitelleet abstraktin vaaran vaatimusta. Abstraktin vaaran ”on omiaan” -kriteerillä tarkoitetaan sitä, että teko aiheuttaa tyypillisesti pelkoa tai ahdistusta. Tuolloin arvioinnin pohjana on psykologinen ja lääketieteellinen tieto, eikä toteen tarvitse näyttää, että vainoamisen uhri olisi todellisesti pelännyt tai ahdistunut. Tämä koskee luonnollisesti myös vainoamisrikoksen esitutkintaa.

3.3.3 Tahallisuus

Vainoamisrikoksen edellytyksenä on aina tahallisuus, jonka tulee kattaa tunnusmerkistössä kuvattu menettely kokonaan. Tahallisuus määräytyy sisällöltään sitä koskevien yleisten sääntöjen mukaisesti. (HE 19/2013, 52.)

Lakivaliokunnan mietinnössä käsiteltiin asiantuntijakuulemisessa esiin tuotua vainoamis- tai pelottelutarkoituksen vaatimusta vainoamisrikoksessa. Tällaisen vaatimuksen lisäämistä säännökseen ei kuitenkaan pidetty perusteltuna, sillä vainoamisen uhri voi kokea tekijän tunnusmerkistön mukaisen toiminnan vainoamisena, vaikka tekijän nimenomaisena tarkoituksena ei olisikaan pelotella tai vainota kohdetta. Mikäli tunnusmerkistön täytyminen edellyttäisi konkreettista tarkoitusta vainota, suuri osa vainoamisteoista rajautuisi pois. (LaVM 11/2013, 9; Matikainen 2015, 55; Sandholm 2016, 18.)

Vainoamisrikoksen tahallisuus-edellytykseen liittyy problematiikkaa, jota Noora Salokangas on käsitellyt vainoamisrikokseen liittyen tarkemmin referee-artikkelissaan Problemaattinen tahallisuuden käsite rikoslain vainoamisrikosta koskevassa rikossäännöksessä (RL 25:7 a §) ja lain esitöissä (Salokangas 2016). Hän on todennut, että vainoamisrikoksen tahallisuusarviointi on haasteellinen ja katsonut, että tarkoituksenmukaisempaa on ajatella ”on omiaan” -edellytys rangaistavuuden objektiivisena edellytyksenä. Tällä tarkoitetaan sitä, että teon rangaistavuuden kannalta oleellista ei ole se, että tekijä olisi mieltänyt varsin todennäköiseksi, että hänen menettelynsä olisi omiaan aiheuttamaan jotakin. Sen sijaan oleellista on ”on omiaan” -edellytyksen eli abstraktin vaaran vaatimuksen täytyminen, jota tulee arvioida ulkopuolisen, objektiivisen, tarkkailijan näkökulmasta. Tuolloin huomiota on kiinnitettävä tekopaikkaan, -aikaan ja -välineeseen. (Tapani & Tolvanen 2013, 232–233.)

3.3.4 Yksilöinti ja konkurrenssi

Vainoamisrikokseen on säädetty toissijaisuuslauseke sellaisia tilanteita varten, jolloin käytetty menettely toteuttaa vainoamisen ohella jonkun toisen rikoksen tunnusmerkistön. Lain mukaan vainoaminen tulee rangaistavaksi niissä tilanteissa, joissa teosta ei ole muualla laissa säädetty yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta. Hallituksen esityksessä on otettu esimerkiksi tilanne, jossa vuoden aikana tekijä kohdistaa vainoamisrikoksen ohella muita rikoksia,

kuten pahoinpitelyjä (RL 21:5) ja laittomia uhkauksia (RL 25:7), vainoamiseen uhriin. Tällaisissa tilanteissa rikokset eivät sisälly vainoamisrikokseen, vaan kyseessä ovat itsenäiset rikokset. (HE 19/2013, 52.)

Myös lakivaliokunta on mietinnössään käsitellyt samoja tilanteita. Kun kyseessä on laiton uhkaus (RL 25:7), ei laittoman uhkauksen tunnusmerkistöä täyttävää tekoa sisällytetä vainoamiseen. Sen sijaan uhkaukset, jotka eivät täytä laittoman uhkauksen tunnusmerkistöä, voivat sisältyä vainoamiseen. Mikäli henkilö toteuttaa teoillaan vainoamisen lisäksi toisen rikoksen tunnusmerkistön, tulee hän tuomittavaksi vainoamisen lisäksi tästä toisesta rikoksesta, jonka tunnusmerkistön mukaisen menettelyn hän on teoillaan toteuttanut. Näin ollen kyseistä erillistä rikosta ei sisällytetä vainoamisrikoksen teonkuvaukseen, eikä sillä ole vaikutusta vainoamisrikoksen rangaistusarvoon. Tästä ei kuitenkaan seuraa sitä, että vainoamisen tekoaikaa tulisi syytteessä pilkkoa. (LaVM 11/2013, 10.)

Vainoamisesta säädetty toissijaisuuslauseke ei estä sitä, etteikö vainoamisen ohella tekijää voisi tuomita rikoksesta, jonka rangaistusasteikko on lievempi kuin kaksi vuotta vankeutta. Tämän johdosta vainoamisen ohella voidaan tuomita rangaistukseen esimerkiksi lähestymiskiellon rikkomisesta (RL 16:9 a). Tätä voidaan pitää perusteltuna jo sen vuoksi, että vainoamisen kriminalisoinnilla suojataan vapaus-oikeushyvä, kun taas lähestymiskiellon rikkominen on viranomaistoimintaan kohdistuva rikos. Lähdettäessä tarkastelemaan eri oikeushyvien suojaamia rikoksia, voidaan vainoamisrikoksen ohella tuomita myös vahingonteosta (RL 35:1), fyysisestä pahoinpitelystä (RL 21:5), kunnianloukkauksesta (RL 24:9) ja kotirauhan rikkomisesta (RL 24:1). Nämä rikokset suojaavat eri oikeushyvä kuin vainoaminen. Lisäksi niiden tunnusmerkistöjä vastaavat tosiseikat eroavat tosiseikoista, joista vainoamisrikoksen tunnusmerkistön toteutuminen konkreettisessa tapauksessa voidaan päätellä. Näiden rikosten lisäksi myös salakatselusta (RL 24:6) ja salakuuntelusta (RL 24:5) on mahdollista tuomita erikseen. (Silvennoinen & Tolvanen 2014, 761.)

Vainoamisrikosta arvioitaessa on otettava huomioon myös se, onko kyseessä yksi vai useampi vainoamisrikos. Vainoamisrikos on osateoista koostuva rikos, ja se on luonteeltaan prosessiluonteista. Toisiinsa liittyvät vainoamisen osateot muodostavat yhden vainoamisrikoksen. Mikäli vainoaminen selvästi loppuu ja alkaa myöhemmin uudestaan, tulee kyseeseen mahdollisesti toinen, erillinen vainoamisrikos. Vainoamisrikoksesta on sanottu, että se yksilöitynee kohdehenkilöiden lukumäärän mukaan, eli vainoamisrikoksia on yhtä monta kuin kohdehenkilöitäkin. (Frände ym. 2014, 456.)

3.4 Lähestymiskielto uhrin suojana

Lähestymiskielto voi antaa suojaa vainoamisen uhrille (Silvennoinen & Tolvanen 2014, 756). Vainoamistilanteissa uhri hakeekin usein lähestymiskieltoa. Ne bis in idem -kielto ei aiheuta estettä rikosprosessille lähestymiskiellon määräämisen rinnalle, sillä lähestymiskielto ei ole luonteeltaan rangaistusluonteinen sanktio, vaan turvaamistoimenpide, jonka tarkoituksena on torjua rikoksen uhkaa ja vakavaa häirintää tulevaisuudessa. (HE 19/2013, 53.)

Laki lähestymiskiellosta (4.12.1998/898) tuli voimaan Suomessa 1.1.1999. Lain tarkoituksena on antaa suojaa henkilön hengelle, terveydelle, vapaudelle ja rauhalle (HE 41/1998, 1). Lähestymiskielto on tarkoitettu sellaisia tilanteita varten, joissa henkilö perustellusti kokee

itsensä toisen uhkaamaksi (HE 144/2003, 5). Lähestymiskielto voidaan lain 2 §:n 1 momentin mukaan määrätä, jos on perusteltua olettaa, että henkilö, jota vastaan kieltoa pyydetään, tulisi tekemään itsensä uhatuksi tuntevan henkilön henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai muulla tavoin vakavasti tulisi häiritsemään tätä. Vuodesta 2005 alkaen on lähestymiskielto lain 1 §:n 2 momentin mukaan voitu määrätä perheen sisäinen lähestymiskielto, jonka mukaan lähestymiskielto voidaan määrätä myös silloin, kun asianosaiset asuvat samassa asunnossa. Lähestymiskiellon rikkominen on rangaistava teko (RL 16:9 a).

Suomessa lähestymiskielto voidaan määrätä perusmuotoisena, laajennettuna tai perheensisäisenä. Lähestymiskielto lain 3 §:n 1 momentin mukaan kieltoon määrätty ei saa tavata suojattua henkilöä, ottaa tähän yhteyttä, eikä seurata tai tarkkailla tätä. Kieltoon liittyvät tarkemmat määräykset käyvät ilmi lähestymiskieltopäätöksen sisällöstä. (Niemi–Kiesiläinen 2004, 243—244.) Laajennetulla lähestymiskiellolla tarkoitetaan lain 3 §:n 3 momentin mukaan tilannetta, jossa lähestymiskieltoon liittyy tarkempia määräyksiä siitä, että lähestymiskieltoon määrätty ei saa oleskella lähestymiskiellolla suojatun asunnon, loma-asunnon, työpaikan tai muuhun näihin rinnastettavan paikan läheisyydessä. Kun kyseessä on perheensisäinen lähestymiskielto, lähestymiskielto lain 2 §:n 2 momentin mukaan edellytyksenä kielon määräämiselle on, että henkilön, jota vastaan kieltoa pyydetään, uhkauksista, aiemmista rikoksista tai muusta käyttäytymisestä voidaan päätellä, että hän todennäköisesti tulisi tekemään itsensä uhatuksi tuntevan henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen. Tuolloin kiellon määrääminen ei voi olla kohtuutonta ottaen huomioon uhkaavan rikoksen vakavuus, samassa asunnossa asuvien henkilöiden olosuhteet ja muut asiassa ilmenneet seikat. Lain 3 §:n 2 momentin mukaan kyseinen kielto sisältää lisäksi määräyksen, jonka mukaan kieltoon määrätyn tulee poistua asunnosta, eikä hän saa palata sinne takaisin.

Lähestymiskielto lain 7 §:n mukaan lähestymiskielto voidaan määrätä voimaan vuodeksi ja uudistettaessa se voidaan määrätä enintään kahdeksi vuodeksi. Perheensisäinen lähestymiskielto voidaan määrätä ainoastaan kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Lähestymiskielto lain 11 §:n mukaan lähestymiskielto voidaan määrätä myös väliaikaisena. Tuolloin päätöksen lähestymiskiellosta tekee pidättämiseen oikeutettu virkamies. Myös tuomioistuimien voi tehdä päätöksen väliaikaisesta lähestymiskiellosta. Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi määrätä väliaikaisen lähestymiskiellon myös viran puolesta, mikäli kiellolla suojattavan henkilön suojan tarpeen ilmeisyys tätä edellyttää ja mikäli ilmenneistä seikoista on pääteltävissä, että kiellolla suojattava henkilö ei kieltoon määrättävää henkilöä kohtaan tuntemansa pelon tai muun syyn vuoksi kykene itse kieltoa hakemaan.

Lähestymiskielto lakialoitteella on ollut tavoitteena perheväkivaltatilanteisiin puuttuminen (Niemi–Kiesiläinen 2004, 241). Lain esitöiden mukaan lain tarkoituksena on ennalta estää ja suojata henkilöitä häirinnältä ja väkivallalta. Lähestymiskiellon tärkeimmäksi merkitykseksi on mainittu ennakkollisen turvan luominen sille, joka tuntee itsensä uhatuksi. Esitöissä on nimenomaisesti mainittu nykyisen puolisonsa tai asuinkumppaninsa taholta uhkaava väkivaltaa pelkäävien naisten, iäkkäiden ihmisten sekä lasten oikeusturva. Mikäli lähes-

tymiskielto on määrätty olemaan voimassa, on poliisilla paremmat mahdollisuudet nopeammin puuttua kyseisiin häirintätilanteisiin. Toisaalta tehokkaan ja valvotun lähestymiskiellon on katsottu ennalta ehkäisevän erilaisia rikoksia. (HE 41/1998, 8–9.)

Vainoamisen kriminalisoinnin osalta on katsottu, että toisen epäasiallinen seuraaminen, tarkkaileminen, yhteyden ottaminen tai sen yrittäminen oli tarpeellista säätää rangaistavaksi ilman, että henkilöä kohtaan olisi ensin jouduttu määräämään lähestymiskielto. Näin ollen teot, jotka muutoin olisivat olleet rangaistavia vain, jos henkilölle on määrätty lähestymiskielto, tulivat rangaistaviksi. Vainoajan tulee ilman erillistä kieltoa ymmärtää, että vainoamisen kohdetta ei saa epäasiallisesti seurata tai häneen ottaa yhteyttä. (OMML 24/2012, 98.)

4 ESITUTKINNAN TOIMITTAMINEN SUOMESSA

Tutkimuksessamme tutkimusaineistona olivat esitutkintapöytäkirjat, joten näemme tarkoituksenmukaiseksi avata esitutkinnan toimittamista Suomessa siltä osin, kuin se on tarpeellista opinnäytetyömme kannalta. Tässä luvussa käsittelemme esitutkintalainsäädäntöä lähinnä esitutkintalain (22.7.2011/805) ja pakkokeinolain (22.7.2011/806) pohjalta. Kyseiset lait ovat yleislakeja koskien esitutkinnan toimittamista sekä rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käyttöä (Helminen ym. 2014, 2). Luvun lopussa käsittelemme pakkokeinoja, joiden käyttöä ilmeni tutkimuksen kohteena olevista esitutkintapöytäkirjoista.

4.1 Esitutkinta ja pakkokeinot Suomessa

Esitutkinnalle ei ole laissa tehty virallista määritelmää, mutta sillä tarkoitetaan selvityksen hankkimista rikokseksi epäilystä teosta mahdollisen syyteharkinnan suorittamista ja rikosoikeudenkäynnin valmistelua varten. Esitutkinta on rikosprosessin vaihe, jossa hankitaan ja järjestetään rikosprosessin seuraavia vaiheita varten tarpeellinen todistusaineisto. (Helminen ym. 2014, 18.)

Esitutkinnan toimittamisesta säädetään esitutkintalaissa, jonka mukaan rikoksen esitutkinta toimitetaan sen mukaisesti, jollei laissa erikseen toisin säädetä (ETL 1:1). Esitutkinta toimitetaan esitutkintaviranomaisen toimesta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä tapahtuneen rikos (ETL 3:3). Esitutkinnan toimittavat esitutkintaviranomaiset, joita ovat poliisin lisäksi rajavartio-, tulli- ja sotilasviranomaiset. Edellä mainittujen esitutkintaviranomaisten lisäksi myös syyttäjä osallistuu esitutkintaan. (ETL 2:1.)

Esitutkinnan toimittamista johtaa tutkinnanjohtaja, joka pääsääntöisesti on pidättämiseen oikeutettu virkamies (ETL 2:2). Eri esitutkintatoimenpiteet, kuten esimerkiksi kuulustelut suorittaa tutkija (ETL 2:3). Esitutkinnassa asianosaisen asemassa ovat asianomistaja, rikoksesta epäilty sekä muu henkilö, jonka oikeuksiin, etuihin tai velvollisuuksiin rikos ja sen selvittäminen voivat vaikuttaa. Tarpeen mukaan tutkinnanjohtaja päättää siitä, ketä esitutkinnassa on pidettävä asianosaisena. (ETL 2:5.)

Esitutkinnassa selvitettävistä asioista säädetään esitutkintalain 1 luvun 2 §:ssä:

Esitutkinnassa selvitetään:

- 1) asian laadun edellyttämällä tavalla epäilty rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, asianosaiset sekä muut syyteharkintaa ja rikoksen johdosta määrättävää seuraamusta varten tarvittavat seikat;
- 2) mahdollisuudet rikoksella saadun omaisuuden palauttamiseksi ja rikoksen johdosta tuomittavan menettämisseuraamuksen tai asianomistajalle tulevan vahingonkorvauksen täytäntöönpanemiseksi;
- 3) asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus, jos hän oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 3 luvun 9 §:n nojalla on pyytänyt syyttäjää ajamaan hänen vaatimustaan; ja
- 4) suostuuko asianomistaja ja aikooko rikoksesta epäilty suostua asian käsittelemiseen käräjäoikeudessa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvussa tarkoitetussa kirjallisessa menettelyssä.

Esitutkinnassa asia on valmisteltava siten, että syyteharkinta ja asianosaisten etujen valvominen voidaan suorittaa asianmukaisesti ja että todistelu voidaan pääkäsittelyssä ottaa vastaan yhdellä kertaa tai asia voidaan ratkaista kirjallisessa menettelyssä.

Esitutkintatoimenpiteiksi määritellään kaikki ne toimenpiteet, jotka liittyvät esitutkintaan (Springare & Rantaeskola 2014, 246). Keskeisiin esitutkintatoimenpiteisiin kuuluvat muun muassa kuulusteluiden suorittaminen sekä todisteiden koonti, järjestäminen ja tallentaminen (Helminen ym. 2014, 37). Esitutkintalain mukaan esitutkintatoimenpiteistä on laadittava pöytäkirja tai tehtävä merkintä muuhun asiakirjaan, jollei erikseen laissa muuta säädetä. Kuulusteluista laaditaan kuulustelupöytäkirja suomen tai ruotsin kielellä. (ETL 9:1.)

Kun esitutkinta on päättynyt, on siitä kertyneestä aineistosta laadittava esitutkintapöytäkirja, mikäli sellainen on tarpeellinen asian jatkokäsittelyä varten. Esitutkintapöytäkirjaan on sisällytettävä kuulustelupöytäkirjat, tehtyjen tutkintatoimenpiteiden selostukset sekä selostuksen tutkintatoimenpiteiden yhteydessä tehdyistä esitutkinnassa selvitettäviä asioita koskevista havainnoista sekä liitettävä tutkinnassa kertyneet asiakirjat, tallenteet ja valokuvat, jos niillä voidaan olettaa olevan merkitystä asiassa ja jos laissa ei toisin säädetä. Tämän lisäksi esitutkintapöytäkirjaan liitetään tutkinnassa kertyneitä materiaaleja, mikäli materiaaleilla voidaan olettaa olevan merkitystä asiassa. Tällaisia materiaaleja voivat olla esimerkiksi tallenteet ja valokuvat. (ETL 9:6.) Näiden sisältöjen lisäksi esitutkintapöytäkirjaan tulee merkitä muun muassa esitutkinnan aikana käytetyt pakkokeinot, jollei niiden käytöstä tarvitse ilmoittaa (Valtioneuvoston asetus esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta 122/2014 4 §).

Valitsimme käsiteltäviksi aineistoiksi nimenomaan esitutkintapöytäkirjat liitteineen, sillä niiden tulisi lain perusteella sisältää rikoksen tunnusmerkistön ilmenemisen kannalta olennaiset tekijät. Emme nähneet tarkoituksenmukaiseksi ottaa tutkimusaineistoon mukaan esitutkintapöytäkirjojen ohessa säilytettäviä materiaaleja, sillä niiden näyttöarvo ei tunnusmerkistön kannalta ole merkittävä.

4.2 Esitutkintaperiaatteet

Esitutkinnassa noudatettavista periaatteista säädetään esitutkintalain 4 luvussa. Esitutkinnassa noudatettaviin periaatteisiin kuuluvat tasapuolisuusperiaate (ETL 4:1), syyttömyysolettama (ETL 4:2), oikeus olla myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen (ETL 4:3), suhteellisuusperiaate (ETL 4:4), vähimmän haitan periaate (ETL 4:5) ja hienotunteisuusperiaate (ETL 4:6). Lasten kohtelusta esitutkinnassa säädetään erikseen (ETL 4:7; ETL 4:8).

4.2.1 Tasapuolisuusperiaate

Esitutkintalain 4 luvun 1 §:ssä säädetään tasapuolisuusperiaatteesta, jonka mukaan esitutkinnassa on selvitettävä ja otettava huomioon sekä rikoksesta epäiltyä vastaan että hänen puolestaan vaikuttavat seikat ja todisteet. Säännöksen alkuperäisissä perusteluissa (HE 14/1985, viitattu HE 222/2010, 192) onkin todettu, että kyseinen myös objektiviteetti-periaatteena tunnettu periaate liittyy pyrkimykseen selvittää aineellinen totuus tutkittavana olevassa asiassa. Tutkiessaan rikosta tutkijalla ei saa olla ennakkokäsityksiä asiasta, eikä hän myöskään saa työssään pyrkiä tiettyyn lopputulokseen, kuten henkilön katsomiseen syylliseksi tutkittavana olevaan rikokseen. (HE 222/2010, 192.)

4.2.2 Syyttömyysolettama

Esitutkintalain 4 luvun 2 §:ssä säädetään syyttömyysolettamasta, jonka mukaan rikoksesta epäiltyä on esitutkinnassa kohdeltava syyttömänä. Syyttömyysolettama kuuluu oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perustaan (HE 222/2010, 192). Se on ilmaistu koko rikosprosessia koskien muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksessa

4.2.3 Oikeus olla myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen

Esitutkintalain 4 luvun 3 §:n oikeus olla myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen antaa rikoksesta epäillylle oikeuden olla myötävaikuttamatta sen rikoksen selvittämiseen, josta häntä epäillään. Tämän itsekriminointisuojanakin tunnetun periaatteen keskeisenä merkityksenä on se, että esitutkinnassa rikoksesta epäillyn ei tarvitse lausua mitään. Rikoksesta epäillyllä ei myöskään ole totuudessa pysymisvelvollisuutta. (HE 222/2010, 192.)

4.2.4 Suhteellisuusperiaate

Esitutkintalain 4 luvun 4 §:ssä säädetään suhteellisuusperiaatteesta, jonka mukaan esitutkintatoimenpiteen ja siitä aiheutuvan henkilön oikeuksiin puuttumisen on oltava puolustettavia suhteessa selvitettävään rikokseen, selvitettävän asian selvittämistarpeeseen sekä toimenpiteen kohteena olevan henkilön ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin ja muihin asiaan vaikuttaviin seikkoihin nähden. Tällä periaatteella tavoitellaan viranomaisvarojen tarkoituksenmukaista kohdentamista sekä sitä, että esitutkintaan osallistuvien henkilöiden oikeuksiin puuttumista rajattaisiin asian laadun perusteella. Lähtökohtana on, että tutkittavana olevan rikoksen vakavuus on otettava huomioon esitutkintatoimenpiteiden mitoittamisessa ja henkilöiden oikeuksiin puuttumisessa. Intressi selvittää rikokset korostuu etenkin, kun kyseessä on vakava rikos, jolloin yksilön oikeuksiin saatetaan perustellusti puuttua laajemmin ja tuntuvammin. Myös asian laatuun tulee kiinnittää huomiota.

Vaikka kyseessä olisi lievempikin rikos, saattavat asian tai esimerkiksi rikoksella aiheutetun vahingon laajuus vaikuttaa niin tutkintatoimenpiteiden määrään kuin sisältöönkin. Huomioon on otettava myös henkilöön liittyvät seikat. (HE 222/2010, 193.)

4.2.5 Vähimmän haitan periaate

Esitutkintalain 4 luvun 5 §:ssä säädetään vähimmän haitan periaatteesta, jonka mukaan esitutkinnassa ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä esitutkinnan tarkoituksen saavuttamiseksi, eikä sillä myöskään saa aiheuttaa kenellekään tarpeettomasti vahinkoa tai haittaa. Vähimmän haitan aiheuttaminen on otettava huomioon jokaisessa esitutkintatoimenpiteessä ja sitä sovellettaessa on huomioon otettava myös kohtuullisuus, ikä ja muut kohteeseen liittyvät seikat (Kortesalmi ym. 2014, 126).

4.2.6 Hienotunteisuusperiaate

Esitutkintalain 4 luvun 6 §:ssä säädetään hienotunteisuusperiaatteesta, jonka mukaan esitutkinnan asianosaisia ja muita esitutkintaan osallistuvia on kohdeltava hienotunteisesti. Periaate koskee kaikkia henkilöitä, jotka osallistuvat esitutkintaan. Hienovaraisuus sisältyy hienotunteisuuteen, ja siihen kuuluu esitutkinnassa suoritettavien toimenpiteiden suorittaminen niin, että henkilö ei leimaudu suoritettavien toimenpiteiden perusteella epäilyksenalaiseksi. Hienotunteisuusperiaatteen yhteydessä huomioon otettavia seikkoja ovat muun muassa henkilön ikä, terveydentila, häveliäisyysnäkökohdat sekä käsiteltävien asioiden arkaluonteisuus. (HE 222/2010, 194.)

4.3 Pakkokeinot

Pakkokeinojen käytössä ja käytön edellytyksissä sovelletaan pakkokeinolakia, jollei muualla laissa toisin säädetä (PKL 1:1). Rikosprosessuaalisilla pakkokeinoilla tarkoitetaan toimenpiteitä, joilla voidaan puuttua pakkokeinon kohteen lailla suojattuihin oikeushyviin rikosprosessin häiriöttömän kulun turvaamiseksi sekä aineellisesti oikean lopputuloksen saamiseksi. Pakkokeinojen käyttö edellyttää sitä, että on tapahtunut rikos tai ainakin on syytä epäillä sellaisen tapahtuneen. (Helminen ym. 2014, 721.)

Pakkokeinoja käytetään rikosprosessuaalisessa tarkoituksessa, eli esimerkiksi rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi, rikosprosessin häiriöttömän kulun turvaamiseksi tai todisteiden talteen ottamiseksi. Pakkokeinoja voidaan käyttää kaikissa rikosprosessin vaiheissa. Näin ollen niitä voidaan käyttää esitutkinnan, syyteharkinnan ja rikosoikeudenkäynnin aikana sekä tarvittaessa vielä oikeudenkäynnin päättymisen jälkeen, jolloin niiden käytöllä voidaan varmistaa rikostuomion täytäntöönpanoa. (Helminen ym. 2014, 721–722.)

4.3.1 Pakkokeinolain yleiset periaatteet

Edellä työssämme esittelimme esitutkintaperiaatteet, jotka ovat lähtökohtana myös pakkokeinojen käytössä. Lisäksi eräistä erityisesti pakkokeinojen käyttöön liittyvistä periaatteista on säädetty myös pakkokeinolaissa. Näitä periaatteita ovat suhteellisuusperiaate (PKL 1:2), vähimmän haitan periaate (PKL 1:3) sekä hienotunteisuusperiaate (PKL 1:4). Kyseiset periaatteet ovat pakkokeinojen käytön kannalta merkittävimmät, ja niiden merkityksen korostamiseksi periaatteet on otettu myös pakkokeinolakiin. (HE 222/2010, 72.)

Suhteellisuusperiaatteen mukaan pakkokeinoja saadaan käyttää vain, mikäli pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana, kun huomioon otetaan tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tarkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat (PKL 1:2). Vähimmän haitan periaatteen mukaisesti pakkokeinon käytöllä ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä käytön tarkoituksen saavuttamiseksi. Pakkokeinon käytöllä ei myöskään saa aiheuttaa kenellekään tarpeettomasti vahinkoa tai haittaa. (PKL 1:3.) Hienotunteisuusperiaatteen mukaan pakkokeinoja käytettäessä on vältettävä aiheuttoman huomion herättämistä ja toimittava muutenkin hienotunteisesti (PKL 1:4).

4.3.2 Vainoamisrikoksen esitutkinnassa käytettyjä pakkokeinoja

Vainoamisrikoksen tutkinnassa on käytettävissä suuri määrä erilaisia pakkokeinoja. Pakkokeinojen käytön preventiivinen vaikutus onkin merkittävästi yhteydessä siihen, mitä keinoja poliisilla on käytettävissä näytön hankkimiseksi vainoamisrikoksesta ja mitä pakkokeinoja esitutinnan aikana voidaan käyttää. Pakkokeinojen käytöllä voidaan preventiivisesti osoittaa, että yhteiskunta on valmis reagoimaan vainoamiseen määrätietoisesti. (Silvennoinen & Tolvanen 2014, 762.)

Osassa opinnäytetyöhömmme valikoiduista esitutkintapöytäkirjoista ilmeni rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käyttöä. Huomionarvoista on, että osassa esitutkinnoista tutkittavana oli vainoamisen ohella myös muita rikosnimikkeitä, kuten kotirauhan rikkominen, lähestymiskiellon rikkominen, ampuma-aserikkomus, lievä pahoinpitely, pahoinpitely, törkeän pahoinpitelyn yritys, liikenneturvallisuuden vaarantaminen, törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen, viestintärauhan rikkominen, laiton uhkaus sekä vahingonteko.

4.3.3 Paikkaan kohdistuva etsintä

Pakkokeinolain 8 luvussa säädetään paikkaan kohdistuvista etsinnöistä, joita ovat yleinen ja erityinen kotietsintä sekä paikanetsintä. Yleisellä kotietsinnällä tarkoitetaan etsintää, joka toimitetaan kotirauhan suojaamassa paikassa. Erityisellä kotietsinnällä taas tarkoitetaan etsintää tilassa, jossa etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan oikeudenkäymiskaaren (1.1.1734/4) mukaan todistamiskiellon tai kieltäytymisoikeuden alaista tietoa. Paikanetsinnällä tarkoitetaan etsintää, joka toimitetaan muussa kuin edellä mainituissa paikoissa, vaikka siihen ei ole yleistä pääsyä tai yleinen pääsy siihen on rajoitettu tai estetty etsinnän toimittamisajankohtana, tai etsinnän kohteena on kulkuneuvo. (PKL 8:1.) Käymme paikkaan kohdistuvien etsintöjen osalta läpi ns. esineellisten etsintöjen edellytykset, sillä niiden käyttöä ilmeni tutkittavana olevista esitutkintapöytäkirjoista.

Yleinen ja erityinen kotietsintä saadaan toimittaa rikoksesta epäillyn hallinnassa olevassa paikassa, mikäli on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta tai mikäli selvittettävänä ovat yhteisösakon tuomitsemiseen liittyvät seikat. Etsinnän toimittaminen edellyttää lisäksi, että siinä voidaan olettaa löytyvän tutkittavana olevaan rikokseen liittyvä takavarikoitava esine, omaisuus, asiakirja tai tieto, jäljennettävä asiakirja, vakuustakavarikkoon määrättävä omaisuus tai jokin seikka, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä. Sellaisessa paikassa, joka ei ole rikoksesta

epäillyn hallinnassa, kotietsintä saadaan toimittaa samoin edellytyksin vain, mikäli rikos on tehty siellä tai epäilty on otettu siellä kiinni taikka jos muuten voidaan erittäin pätevin perustein olettaa, että etsinnässä löytyy tutkittavana olevaan rikokseen liittyvä esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka. (PKL 8:2.) Paikanetsintä saadaan toimittaa, mikäli etsinnässä voidaan olettaa löytyvän tutkittavana olevaan rikokseen liittyvä takavarikoitava esine, omaisuus, asiakirja tai tieto, jäljennettävä asiakirja, vakuustakavarikkoon määrättävä omaisuus tai muu seikka, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä (PKL 8:4).

Yleisen kotietsinnän ja paikanetsinnän toimittamisesta päättää ensisijaisesti pidättämiseen oikeutettu virkamies, ja erityisen kotietsinnän toimittamisesta päättää tuomioistuin (PKL 8:15). Muista etsintöihin liittyvistä menettelysäännöksistä säädetään tarkemmin pakkokeinolain 8 luvussa.

4.3.4 Takavarikko

Pakkokeinolain 7 luvussa säädetään takavarikosta. Esine, omaisuus tai asiakirja voidaan takavarikoida, mikäli on syytä olettaa, että sitä voidaan käyttää todisteena rikosasiassa, se on rikoksella joltakulta viety tai se tuomitaan menetetyksi. Tämä koskee myös dataa, eli tietoa joka on teknisessä laitteessa tai muussa vastaavassa tietojärjestelmässä taikka sen tallennus-alustalla. Pakkokeinolain 7 luvussa asiakirjasta säädetystä sovelletaan myös datan muodossa olevaan asiakirjaan. Samoin kyseisessä luvussa esineestä säädettyä sovelletaan myös aineeseen. Tarvittaessa esineestä voidaan irrottaa osa takavarikoitavaksi todisteena käyttämistä varten, mikäli kyseessä olevaa tutkintatoimenpidettä ei voida muuten suorittaa ilman suuria vaikeuksia. (PKL 7:1.)

Mikäli todistelun luotettavuuden kannalta on riittävää, asiakirjan takavarikoiminen todisteena käytettäväksi on korvattava sen jäljentämisellä. Jäljentäminen on tehtävä ilman aiheutonta viivytystä sen jälkeen, kun asiakirja on otettu haltuun. Jäljentämisen jälkeen asiakirja on palautettava viipymättä sille, jolta se on otettu haltuun. Mikäli asiakirjaa tai asiakirja-aineistoa ei voida viivytyksettä jäljentää, se on takavarikoitava. (PKL 7:2.)

Päätöksen takavarikoimisesta ja jäljentämisestä tekee pidättämiseen oikeutettu virkamies. Syytettä käsitellessään päätöksen voi tehdä tuomioistuin. (PKL 7:7.) Säädettyissä tilanteissa yksittäinen poliisimies saa ottaa haltuunsa esineen, omaisuuden tai asiakirjan takavarikoimista tai jäljentämistä varten ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen määräystäkin. Näitä tilanteita ovat rikoksesta epäillyn kiinniottaminen ja etsintä sekä muut tapaukset, joissa asia ei siedä viivytystä. Haltuunottamisesta on viipymättä ilmoitettava pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle, jonka on ilman aiheutonta viivytystä päätettävä, onko esine, omaisuus tai asiakirja takavarikoitava tai onko asiakirja jäljennettävä. (PKL 7:8.)

Vainoamisrikoksen tutkinnan osalta merkittävää on etenkin teknisen laitteen haltuunottaminen ja takavarikoiminen. Teknisiin laitteisiin kuuluvat keskeisesti tietokoneet sekä matkapuhelimet ja telepäätelaitteet (HE 222/2010, 274). Lisäksi datan takavarikoimisen ja jäljentämisen edellytykset nousevat keskeiseen asemaan etenkin laite-etsinnän suorittamisen osalta.

4.3.5 Laite-etsintä

Pakkokeinolain 8 luvussa säädetään laite-etsinnästä. Laite-etsinnällä tarkoitetaan etsintää, joka kohdistuu tietosisältöön, joka on etsinnän toimittamishetkellä kyseisessä tietokoneessa, telepäätelaitteessa tai muussa vastaavassa teknisessä laitteessa tai tietojärjestelmässä. Laite-etsintää ei saa kohdistaa sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta ja teknisestä tarkkailusta säädetään pakkokeinolain 10 luvussa (PKL 8:20). Laite-etsinnän piiriin kuuluvat tiedot, jotka ovat laitteessa ennen etsinnän toimittamista sekä tiedot, jotka tulevat laitteeseen etsinnän toimittamisen aikana (HE 222/2010).

Laite-etsintä saadaan toimittaa, jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta tai selvittävänä ovat yhteisösakon tuomitsemiseen liittyvät seikat. Etsinnän toimittaminen edellyttää lisäksi, että etsinnässä voidaan olettaa löytyvän tutkittavana olevaan rikokseen liittyvä takavarikoitava asiakirja tai tieto taikka jäljennettävä asiakirja. Mikäli on syytä olettaa, että laite on rikoksella viety, laite-etsintä voidaan toimittaa myös laitteen palauttamiseksi siihen oikeutetulle. Mikäli on annettu päätös paikkaan kohdistuvan etsinnän toimittamisesta, saadaan se ulottaa koskemaan myös etsinnän toimittamispaikassa olevaa teknistä laitetta tai tietojärjestelmää. Tuolloin kyseessä ei kuitenkaan voi olla paikkaan kohdistuva etsintä henkilön löytämiseksi. (PKL 8:21.)

Yksittäinen poliisimies saa ottaa teknisen laitteen haltuunsa laite-etsinnän toimittamista varten. Etsinnän toimittamisen jälkeen laite on ilman aiheutonta viivytystä palautettava sen haltijalle tai sille, jolla muuten siihen on oikeus. Laite-etsintä tulee toimittaa viivytyksettä laitteen haltuun ottamisen jälkeen, mutta mikäli tämä ei ole mahdollista, laite on takavarikoitava. (PKL 8:22.) Yleensä takavarikointi ei kuitenkaan tule kyseeseen, koska tietosisältö jäljennetään. Tällöin laite palautetaan heti jäljentämisen jälkeen. (HE 222/2010, 307.)

Vainoamisrikoksen tutkinnan kannalta on tärkeää huomata, että esitutkintalain mukaan poliisin on otettava vastaan asianosaisen ja todistajan tarjoama kirjallinen selvitys (ETL 7:1). Selvitys voi olla niin kirjallisessa kuin sähköisessäkin muodossa. Kun asianosaiset ja todistaja tarjoavat selvitystä datan muodossa, ei kysymys ole pakkokeinosta, vaan kuulustelukertomusta täydentävästä kirjallisesta selvityksestä. (Parviainen & Rantaeskola 2014, 29.)

4.3.6 Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

Käsiteltävistä esitutkintapöytäkirjoista ilmeni, että esitutkintojen aikana oli käytetty myös vapaudenmenetyksiin johtavia pakkokeinoja, joista säädetään pakkokeinolain 2 luvussa. Tämän vuoksi käymme osittain läpi vielä kiinniottamisen, pidättämisen ja vangitseminen edellytykset.

Yksittäinen poliisimies saa rikoksen selvittämistä varten ottaa kiinni verekseltä tai pakenevasta tavatun rikoksesta epäillyn. Lisäksi hän saa ottaa kiinni rikoksesta epäillyn, joka on määrätty pidätettäväksi tai vangittavaksi. Tuomioistuimen pääkäsittelyn tai päätösharkinnan aikana poliisimies saa ottaa kiinni vastaajan, jonka vangitsemista on vaadittu tuomitsemisen yhteydessä. Tämä edellyttää sitä, että kiinniottaminen on tarpeen vastaajan poistumisen estämiseksi. Mikäli pidättämisen edellytykset ovat olemassa, poliisimies saa ottaa rikoksesta epäillyn kiinni ilman pidättämismääräystäkin, jos pidättäminen voi muuten vaarantua. Tästä

on kuitenkin ilmoitettava viipymättä pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle, jonka 24 tunnin kuluessa kiinniottamisesta päätettävä, onko kiinni otettu päästettävä vapaaksi vai pidättävä. Mikäli kiinniotto jatkuu yli 12 tuntia, on pidättämisen edellytysten oltava olemassa. (PKL 2:1.)

Pidättämisen ja vangitsemisen edellytyksistä säädetään pakkokeinolain 2 luvun 5 ja 11 §:ssä. Vainoamisrikoksen osalta merkittävään osaan nousee 2 luvun 5 §:n 1 momentin 2 kohta, jonka mukaan rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää, jos rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa, vaikeuttaa asian selvittämistä taikka jatkaa rikollista toimintaa. Vangitseminen todennäköisin syin tapahtuu samoilla edellytyksillä (PKL 2:11). Mikäli henkilöä on vain syytä epäillä rikoksesta ilman todennäköisiä syitä, hänet saadaan pidättää tai vangita, mikäli edellytykset ovat muutoin kunnossa ja pidättäminen tai vangitseminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää (PKL 2:5; PKL 2:11). Pidättämisestä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies ja vangitsemisesta tuomioistuin (PKL 2:9; PKL 2:11).

4.3.7 Televalvonta

Yhdestä tutkimusaineistoon kuuluvasta esitutkintapöytäkirjasta ilmeni mahdollinen televalvonnan käyttö, sillä kyseiseen esitutkintapöytäkirjaan oli liitetty poliisimiehen laatima televalvontaliite. Esitutkintapöytäkirjaan on merkittävät tiedot esitutkinnassa käytetyistä pakkokeinoista, mikäli kysymys ei ole pakkokeinosta, jonka käytöstä ei tarvitse ilmoittaa (Valtioneuvoston asetus esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta 4 §). Koska esitutkintapöytäkirjasta ei ilmennyt tarkempia tietoja televalvonnan käyttöön liittyen, emme käsittele televalvontaan liittyvää lainsäädäntöä sen enempää tässä tutkimuksessa. Televalvonnasta ja sen käytön edellytyksistä säädetään pakkokeinolain 10 luvussa.

5 ESITUTKINTAPÖYTÄKIRJOJEN TULKINTAA

Tässä luvussa esittelemme ensin tutkimusaineistona toimivien esitutkintapöytäkirjojen käsittelyä. Tämän jälkeen siirrymme lainopilliseen tutkimukseen, jossa tarkastelemme vainoamisen ilmenemistä tutkimusaineistossa sekä arvioimme tapauksissa toimitettua esitutkintaa.

5.1 Tutkimusaineiston käsittely

Tutkimme esitutkintapöytäkirjoja yksi kerrallaan ja käymme ne myös opinnäytetyössämme läpi ensin yksitellen, yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Jaottelimme tapaukset etukäteen vainoamiselta vaadittavan yhtenäisen motivaatiotaustan perusteella (HE 19/2013, 51). Kahdessa ensimmäisessä tapauksessa vainoajan ja uhrin välillä ei ollut ollut minkään tasoista

suhdetta, kun taas jälkimmäisissä tapauksissa taustalla oli ollut jonkintasoinen parisuhteeseen rinnastettava suhde.

Jokaisen tapauksen alkuun esittelemme ensin lyhyesti kunkin esitutkintapöytäkirjan sisällön. Useissa esitutkintapöytäkirjoissa tutkittiin vainoamisen lisäksi muita rikosnimikkeitä. Tutkimuksessa rajasimme tarkastelun koskemaan vain vainoamisen tunnusmerkistön kannalta olennaisia seikkoja. Lyhyen tapausesittelyn jälkeen tarkastelemme, mitä esitutkinnassa saatiin selville ja miten tähän lopputulokseen päästiin. Tässä yhteydessä tutkimme, miten lainsäätäjän tarkoitus huomioitiin esitutkinnassa, eli vertaamme esitutkinnassa selvitettyä lain esitöihin, vainoamisen tunnusmerkistöön sekä oikeuskirjallisuuteen. Jokaisen tapauksen loppuun kokoamme tekemiämme keskeisiä havaintoja ja teemme arviointia kustakin esitutkintapöytäkirjasta.

5.2 Esitutkintapöytäkirja 1

Esitutkintapöytäkirja 1 käsittää tapauksen, jossa mieshenkilön epäiltiin syyllistyneen toisen mieshenkilön vainoamiseen Pohjois-Karjalassa. Rikos tuli poliisin tietoon asianomistajan henkilökohtaisen ilmoituksen perusteella. Tuolloin poliisi sai tutkittavaksi tapauksen, jossa asianomistajalle entuudestaan tuntematon mieshenkilö oli noin kahdeksan kuukauden aikavälillä kolme kertaa ajanut asianomistajan ohi autolla ja asianomistajan huomattuaan palannut tämän luokse kyselemään aggressiivisesti, miksi asianomistaja vainoaa häntä. Esitutkintapöytäkirjassa ei ole liitteitä, eikä esitutinnan aikana käytetty pakkokeinoja. Vainoamisen tunnusmerkistön ilmeneminen selvitettiin esitutkinnassa kuulusteluja suorittamalla.

5.2.1 Vainoamisen tunnusmerkistön ilmeneminen

Vainoamisrikoksen tunnusmerkistö edellyttää toteutuakseen tekotapoja kuvaavia tunnusmerkkejä, oikeudettomuutta sekä abstraktia vaaraa (HE 19/2013, 50). Tunnusmerkistö sisältää lisäksi niin sanotun toissijaisuuslausekkeen, jonka vuoksi vainoamisrikoksesta rangaistetaan vain, mikäli teosta ei ole muualla laissa säädetty yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta (RL 25:7 a).

Vainoamisen tekotapoihin otettiin esitutkinnassa kantaa jo tutkintailmoituksen selostusosassa. Selostusosaan kirjatun mukaan rikoksesta epäillyn epäiltiin syyllistyneen vainoamiseen käyttäytyen aggressiivisesti asianomistajaa kohtaan sekä seuraten tätä ilman syytä. Esitutinnan aikana suoritettiin asianomistajan, rikoksesta epäillyn ja todistajien kuulustelut. Kuulusteluiden perusteella selvisi, että vainoamisen tekotapana oli ollut yhteyden ottaminen.

Pohdimme yhteyden ottamisen ja seuraamisen suhdetta toisiinsa. Lain esitöiden mukaan seuraaminen voi tapahtua siten, että tekijä liikkuu sinne minne uhrikin. Tuolloin nimenomaisena edellytyksenä ei ole se, että tekijä pyrkisi puheisiin uhrin kanssa. Seuraamista on sekin, että henkilö menee paikkaan, jonne tietää seurattavan syystä tai toisesta tulevan. Yhteyden ottamisella taas tarkoitetaan tekijän kommunikointia kohteen suuntaan. Se voi tapahtua esimerkiksi menemällä kohteen luokse. Mikäli henkilö pääsee puheisiin uhrin kanssa, kyse on yhteyden ottamisesta. (HE 19/2013, 50–51.) Asianomistaja kertoi kuulustelussa, että rikoksesta epäilty oli tapahtuma-aikavälillä kaksi kertaa ajanut asianomistajan ohi autolla ja asianomistajan havaittuaan palannut tämän luokse. Lisäksi rikoksesta epäilty oli kerran ajanut

suoraan asianomistajan kohdalle hänet havaittuaan. Tämän jälkeen rikoksesta epäilty oli alkanut aggressiivisesti kyselemään, miksi asianomistaja vainoaa häntä. Rikoksesta epäilty oli siis mennyt asianomistajan luokse ja päässyt hänen kanssaan puheisiin, jolloin kyse on yhteyden ottamisesta (HE 19/2013, 51). Asianomistajan kuulustelukertomuksesta ilmenee, että kuulustelussa otettiin mahdollisesti huomioon myös muita vainoamisen tekotapoja, kuten uhkaaminen. Asianomistaja nimenomaisesti kertoi kuulustelussa, että uhkauksia ei ollut esitetty.

Osatekojen toistuvuus selvitettiin kuulusteluissa. Sen onkin katsottu olevan vainoamisen tunnusmerkistön olennaisimpia tekijöitä (OMML 24/2012, 97). Sekä asianomistaja että rikoksesta epäilty kertoivat kuulusteluissa tekojen toistuneen kolme kertaa tapahtuma-aikavälillä. Tämän lisäksi rikoksesta epäilty kertoi menneensä kerran etsimään asianomistajaa tarkoituksenaan mennä puhumaan tämän kanssa. Mahdollista on, että tätä ei voida pitää lain esitoissa tarkoitettuna seuraamisena, sillä seuraamista ei ole se, että henkilöt kohtaavat josakin sattumalta (HE 19/2013, 50). Mikäli asianosaiset olisivat tuolloin kohdanneet, olisi kohtaaminen perustunut lähinnä sattumaan, sillä epäillyllä ei ollut tosiasiallista tietoa asianomistajan liikkeistä. Rikoksesta epäilty kertoi kuulustelussa asianomistajan ja rikoksesta epäillyn viimeisen kohtaamisen tapahtuneen sen seurauksena, että rikoksesta epäilty oli tarkoituksellisesti katsellut, näkykö asianomistajaa alueella. Hänellä oli ollut siis nimenomainen tarkoitus päästä puhumaan asianomistajan kanssa, mikä ilmentää vainoamiselta vaadittavaa tahallisuutta (HE 19/2013, 52).

Oikeudettomuusedellytystä sekä tekojen tapahtumista vastoin asianomistajan tahtoa selvitettiin kuulusteluissa riittävällä tarkkuudella. Esitutkinnassa saadun selvityksen perusteella asianosaiset eivät olleet toisilleen entuudestaan tuttuja. Näin ollen lieenee selvää, että rikoksesta epäillyllä ei ollut ollut perusteltua syytä ottaa asianomistajaan yhteyttä, eikä varsinkaan perusteltua syytä käyttäytyä häntä kohtaan aggressiivisesti (HE 19/2013, 52). Rikoksesta epäilty perusteli yhteyden ottamista sillä, että halusi asianomistajan lopettavan rikoksesta epäillyn tarkkailemisen. Tätä perustelua tukevaa näyttöä ei esitutkinnassa hankittu. Asianomistaja kertoi kuulusteluissa, että toisen kohtaamisen aikana hän oli pyytänyt rikoksesta epäiltyä lopettamaan yhteyden ottamisen, ja tätä tukee myös todistajan kertomus. Kertomukset ilmentävät sitä, että teot olivat tapahtuneet vastoin asianomistajan tahtoa, vaikka asianomistajan nimenomaista kieltoa ei edellytyksen täyttymiseen tarvitakaan (HE 19/2013, 51.) Silvennoinen ja Tolvanen (2014, 759) ovat katsoneet yhteyden ottamisen osalta tekojen rangaistavuuden edellyttävän sitä, että rikoksesta epäilty mieltää varsin todennäköiseksi, ettei uhri halua tekijän ottavan yhteyttä. Tapauksessa rikoksesta epäilty oli tietoisesti jatkanut toimintaansa asianomistajan kiellosta huolimatta, mikä tukee tekojen rangaistavuutta.

Myös abstraktin vaaran vaatimus huomioitiin esitutkinnassa. Kuulustelussa selvitetyn perusteella rikoksesta epäillyllä ei ollut ollut pelottelutarkoitusta. Asianomistaja kertoi kuitenkin kokeneensa pelkoa. Hän kertoi vainoamisen aiheuttaneen hänelle unettomuutta ja keskittymisongelmia. Tilanne oli vaikuttanut myös hänen työkykyynsä. Abstraktin vaaran arvioinnissa lähtökohtana on keskimääräisihminen, ja menettelyn seurauksena tulee tyypillisesti olla pelko tai ahdistus. Huomioon tulee myös ottaa vainoamisen kohteena olevaan henkilöön liittyvät olennaiset olosuhteet tekohetken näkökulmasta. (HE 19/2013, 52.) Esitutkinnassa

selvitettiin, että asianomistaja oli työskennellyt turvallisuusalalla lähes 30 vuotta. Asianomistaja kertoi kuulustelussa, että oli työssään joutunut tekemisiin vakavienkin rikollisten kanssa. Silvennoinen ja Tolvanen (2014, 759) ovat nostaneet esille, että abstraktin vaaran arvioinnissa tulee ottaa huomioon uhrin vahinkoherkkyys ja hänen yksilölliset ominaisuutensa. Voidaankin miettiä, tulisiko asianomistajan sietokynnyksen olla keskimääräisihmistä korkeampi. Kuulusteluiden myötä selvisi, että rikoksesta epäilty oli käyttäytynyt asianomistajaa kohtaan aggressiivisesti. Se, että tekijä mieltää tekojen olevan varsin todennäköisesti ahdistavia, riittää tekojen rangaistavuuteen vainoamisena (Silvennoinen & Tolvanen 2014, 760). Esitutkinnassa lieneekin katsottu, että rikoksesta epäillyn oli täytynyt mieltää, että teot olivat varsin todennäköisesti olleet vähintäänkin ahdistavia.

Esitutkinnassa kuulusteltiin todistajina viimeisellä kohtaamisella mukana ollut asianomistajan vaimo sekä toisen kohtaamisen nähnyt asianomistajan työkaveri. Vaimon kuulemisella pystyttiin saamaan näyttöä lähinnä yhden kohtaamisen tapahtumista, rikoksesta epäillyn käyttäytymisestä sekä vainoamisen vaikutuksista pariskunnan elämään. Vaimo kertoi pariskunnan olleen peloissaan ja vainoamisen vaikuttaneen heidän elämäänsä negatiivisesti. Työkaverin kuulustelulla pystyttiin todistamaan lähinnä rikoksesta epäillyn aggressiivista käyttäytymistä kyseisellä kohtaamiskerralla.

Esitutkinnassa esille nousi myös vainoamiselta vaadittava yhtenäinen motivaatiotausta (HE 19/2013, 51). Rikoksesta epäilty selitti käytöstään sillä, että oli halunnut asianomistajan lopettavan itsensä tarkkailun. Tämä ilmentää sitä, että rikoksesta epäillyn käyttäytyminen oli perustunut samaan motivaatiotaustaan, joka antaa merkityksen vainoamiskokonaisuudelle (Frände ym. 2014, 455).

5.2.2 Esitutkinnan arviointia

Tapauksen esitutkinta toimitettiin laadukkaasti. Kuulusteluiden summana oli vainoamisen tunnusmerkistötekijöiden selvittäminen, sillä kuulusteluissa haettiin esille kaikki vainoamisen tunnusmerkit. Asianomistaja kuulusteltiin kahteen kertaan ja toisella kerralla syvennettiin vielä tarkemmin siihen, miten asianomistaja oli vainoamisen kokenut henkisesti ja fyysisellä tasolla, vaikka tätä ei prosessilta edellytetäkään (LaVM 11/2013, 9).

Ihmetystä herätti hieman vainoamisen tapahtuma-aikaväli, joka oli ollut noin kahdeksan kuukautta. Selvitettyjä vainoamisen osatekoja oli tapauksessa kolme. Esitutkinnassa tämän katsottiin täyttävän vainoamiselta vaadittavan toistuvuuden vaatimuksen. Toistuvien tekojen lukumäärän vaatimusta ei ole tarkasti määritelty, mutta merkitystä on sillä, minkä tyyppisistä teoista todella on kyse. Mikäli teko yksittäisenä on vähämerkityksinen, voidaan niitä edellyttää useampia. (HE 19/2013, 51.) Tekotapana yhteyden ottaminen on melko lievä, ja tapahtuma-aikaväli oli ollut melko pitkä. Kuitenkin rikoksesta epäilty oli käyttäytynyt aggressiivisesti. Arvioinnissa merkittävään asemaan nousee tekojen luonne, lukumäärä ja ajallinen suhde toisiinsa sekä se, miten asianomistaja oli kokenut vainoamisen (Silvennoinen & Tolvanen 2014, 759). Asianomistajan kertoman mukaan pelko ja ahdistus olivat edenneet jo konkreettiselle tasolle ja näin vaikuttaneet hänen elämänlaatuunsa. Tällaisia tekoja edellytettiin esitutkinnassa vähemmän.

Kaiken kaikkiaan kuulusteluissa selvitettiin oleelliset asiat tunnusmerkistön täyttymisen kannalta, eikä kuulusteluiden lisäksi muuta näyttöä tarvittu. Rikoksesta epäilty myönsi menettelleensä esiin tulleella tavalla, mutta hänen kantaansa siihen, oliko hän mielestään menettänyt rikollisesti, ei selvitetty. Todistajien kuulemisella pystyttiin lähinnä tukemaan asianomistajan kertomusta, mutta muuta lisänäyttöä kuulusteluilla ei saatu. Tapauksessa epäilty vainoaminen oli ilmennyt tavalla, josta olisi ollut vaikea saada muuta näyttöä, sillä yhteydenotot olivat tapahtuneet yllättäen julkisella paikalla.

Esitutkinta oli mielenkiintoinen tekijän ja uhrin suhteen kannalta. Petri Sandholm on opinäytetyössään tutkinut myös epäillyn ja uhrin suhdetta toisiinsa vainoamisrikostapauksissa. Tutkimuksessa kävi ilmi, että 15,2 prosentissa tapauksissa rikoksesta epäillyn ja uhrin suhde ei ollut ollut joko tiedossa tai se ei ollut ollut luokiteltavissa jonkintasoiseen tuttavuuteen, suhteeseen tai viranomaistoimeen. (Sandholm 2016, 33.) Myöskään tässä tapauksessa eivät rikoksesta epäilty ja uhri olleet olleet toisilleen entuudestaan tuttuja.

Itä-Suomen syyttäjänvirastosta selvisi, että syyttäjä oli tehnyt asiassa syyttämättäjäättämispäätöksen.

5.3 Esitutkintapöytäkirja 2

Esitutkintapöytäkirjaan 2 sisältyy tapaus, jossa avopari teki poliisille rikosilmoituksen naapureistaan. Ilmoituksen mukaan asianomistajien naapurit, nainen ja mies, vainoavat heitä tekstiviestitse, puhelimitse ja kirjeillä. Tapahtumia oli edeltänyt asianosaisten väliset erimielisyydet. Vainoaminen tapahtui aikavälillä 1.1.2014–14.3.2014 Kanta-Hämeessä. Esitutkintapöytäkirjassa on neljä liitettä, jotka sisältävät asianomistajien toimittamaa selvitystä asiasta. Jutun tutkinnassa ei käytetty pakkokeinoja. Esitutkintapöytäkirja liittyy kunnianloukkausjuttuun, josta laadittiin erillinen esitutkintapöytäkirja.

5.3.1 Vainoamisen tunnusmerkistön ilmeneminen

Vainoamiseen hankittiin esitutkinnassa näyttöä niin kuulusteluilla kuin esitutkintapöytäkirjaan liitetyillä todistusaineistoillakin. Asianomistajat kuulusteltiin vainoamisrikokseen ja rikoksesta epäilty lisäksi edellä mainittuun kunnianloukkaukseen.

Asianomistajat kertoivat kuulusteluissa, että vainoaminen oli alkanut noin 2,5 vuotta sitten, ja sitä oli jatkunut esitutkinnan toimittamisajankohtaan saakka. He kertoivat tapahtumista vuodesta 2011 alkaen, jolloin rikoksesta epäillyt olivat ottaneet heihin ensimmäisiä kertoja yhteyttä sekä kirjoittaneet internetiin loukkaavia kirjoituksia. Kertomukset ilmentävät tekojen toistuvuutta ja jatkuvuutta, mutta muuten emme niitä tapauksen yhteydessä käsittele. Jo perustuslain 8 §:ssä säädetään rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta, jonka mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen, eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Laillisuusperiaate ilmenee myös rikoslaissa, jonka 3 luvun 1 §:n mukaan rikokseen syylliseksi saa katsoa vain sellaisen teon perusteella, joka on laissa tekohetkellä nimenomaan säädetty rangaistavaksi.

Naispuolisen asianomistajan kuulustelussa ei selvitetty tarkasti, mitä vainoamisen osatekoja oli tapahtunut 1.1.2014 jälkeen. Näin ollen myöskään osatekojen tarkkoja lukumääriä tai

toistuvuutta ei selvitetty. Hän kertoi, että syyskuun 2011 jälkeen asianomistajiin oli rikoksesta epäiltyjen toimesta soitoin ja viestein otettu yhteyttä sekä kirjoiteltu keskustelupalstoille ja Facebookiin heitä loukkaavia vihamielisiä kirjoituksia. Miespuolisen asianomistajan osalta kuulustelussa selvitettiin, että yhden päivän aikana miespuolinen rikoksesta epäilty oli lähettänyt hänelle kaksi vihamielistä tekstiviestiä, eli tekotapana oli ollut yhteyden ottaminen (HE 19/2013, 51). Viesteissä rikoksesta epäilty oli halventanut asianomistajaa erilaisilla haukkumasanoilla ja käyttäytynyt vihamielisesti häntä kohtaan. Ilman tarkempaa ajankohtaa kuulusteluissa selvitettiin, että Facebookiin ja keskustelupalstoille oli kirjoiteltu asianomistajia ja heidän harjoittamaansa yritystoimintaa arvostelevia ja halventavia tekstejä. Tällainen kirjoittelu voi myös olla rangaistavaa yhteyden ottamista (HE 19/2013, 51).

Miespuolinen rikoksesta epäilty myönsi kuulustelussa lähettäneensä miespuoliselle asianomistajalle viestejä ja kirjoittaneensa Facebookiin joitakin kirjoituksia. Hän kertoi, että kirjoitukset olivat olleet luonteeltaan sellaisia, että niitä ei voinut liittää yksittäisiin henkilöihin. Hän ei kertomansa mukaan tarkoituksellisesti ollut vainonnut tai loukannut asianomistajia. Naispuolinen rikoksesta epäilty taas myönsi kirjoittaneensa keskustelupalstalle, mutta kiisti loukkaamistarkoituksen. Hän kiisti kirjoittaneensa asianomistajista Facebookiin tai ottaneensa asianomistajiin yhteyttä millään tavalla. Kuulusteluissa selvitettiin rikoksesta epäiltyjen kanta omaan syyllisyyteensä, jonka he kiistivät.

Asianomistajien kokema pelko ja ahdistus huomioitiin kuulusteluissa. Naispuolinen asianomistaja kertoi kuulusteluissa, että kirjoittelun ja uhkailun vuoksi hän oli kokenut pelkoa. Hän kertoi kärsineensä unettomuudesta ja masennuksesta ja koki rikoksesta epäiltyjen käytöksen kohtuuttomana ja loukkaavana. Miespuolinen asianomistaja taas kertoi, että asianomistajat olivat kärsineet unettomuudesta ja kokeneet olonsa painostavaksi. Hän koki myös kunniansa tulleen loukatuksi. Abstraktin vaaran vaatimuksen osalta voidaan todeta, että rikoksen täyttävän menettelyn tyypillisenä seurauksena tulee aiheutua vaaraa (Boucht & Frände 2008, 60). Vainoamisen ollessa kyseessä menettelyn tyypillisenä seurauksena tulee aiheutua pelkoa tai ahdistusta. Ongelmallista arvioinnista tekee se, että kaikkien osatekojen luonnetta ja toistuvuutta ei esitutkinnassa täysin selvitetty. Etenkin kirjoittelu keskustelupalstoilla oli ollut luonteeltaan erittäin vihamielistä, joten esitutkinnassa lienee katsottu, että vähäinenskin määrä tällaisia tekoja riittää olemaan omiaan aiheuttamaan kohteessa pelkoa tai ahdistusta (HE 19/2013, 51).

Esitutkintapöytäkirjaan liitettävillä materiaaleilla selvitettiin lisää vainoamisen tekotapoja ja tekojen toistuvuutta. Esitutkintapöytäkirjaan liitettiin naispuolisen rikoksesta epäillyn lähettämä kirje, muutama keskustelupalstalla ollut viesti ja miespuolisen rikoksesta epäillyn kirjoittama Facebook-kirjoitus. Netissä olleet viestit ovat sisällöltään vihamielisiä ja asianomistajia halventavia. Liitteillä näytettiin toteen yhteyden ottamista, jota oli tapahtunut useampaan otteeseen.

Kuulusteluissa selvitettiin myös tekojen oikeudettomuuden ja vastentahtoisuuden vaatimusta. Kuulusteluiden perusteella vaikuttaa siltä, että rikoksesta epäillyillä ei ollut ollut minikäänlaista perusteltua syytä olla asianomistajiin yhteydessä, eivätkä teot olleet olleet normaalielämäänsä kuuluvia (HE 19/2013, 52). Ottaen huomioon tämän sekä yhteydenottojen luonteen, voidaan oikeudettomuusedellytyksen nähdä täyttyvän. Asianomistajat eivät olleet

kieltäneet rikoksesta epäiltyjä olemasta heihin yhteydessä. Rikoksesta epäiltyjen oli kuitenkin täytynyt varsin todennäköisesti mieltää, etteivät asianomistajat halunneet heidän ottavan yhteyttä kuvatulla, varsin loukkaavalla tavalla. Tämä tukee yhteydenottojen rangaistavuutta. (Silvennoinen & Tolvanen 2014, 759.)

Tekojen lieene katsottu muodostaneen yhtenäisen kokonaisuuden, jota vainoamisen ilmeneminen edellyttää (HE 19/2013, 51). Yhtenäistä motivaatiotaustaa ilmentäne taustalla olleet erimielisyydet.

5.3.2 Esitutinnan arviointia

Esitutinnan toimittamisessa oli jonkin verran laadullisia puutteita. Esitutinnassa ja kuulusteluissa keskityttiin merkittävän paljon ennen 1.1.2014 tapahtuneisiin asioihin, jolloin vainoamista ei ollut vielä kriminalisoitu. Kuulusteluissa osatekojen tarkkaa lukumäärää ja varsinaista toteuttamistapaa ei etenkin naispuolisen asianomistajan osalta selvitetty. Myöskään osatekojen tapahtumisajankohtaa ei selvitetty. Vain liitteinä olevat viestit sekä miespuolisen asianomistajan kuulustelussa kertomien viestien sisällöt ilmensivät tekoa. Tekotapana katsottiin olleen yhteyden ottaminen, jota oli tapahtunut perinteisten viestien ja puheluiden lisäksi kirjoittelemalla keskustelupalstoille ja Facebookiin.

Kyseisessä tapauksessa huomioon on otettava kunnianloukkauksen tunnusmerkistö, joka rikoslain mukaisesti on rangaistavaa, mikäli joku esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihausajan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, taikka muuten halventaa toista. Rangaistukseksi teosta on säädetty sakkorangaistus. (RL 24:9.) Esitutinnassa selvitettiin, että halventavia kirjoituksia oli kirjoitettu julkisille keskustelupalstoille, mikä on vainoamiseen kuuluvaa yhteyden ottamista (HE 19/2013, 51). Naispuolinen asianomistaja kertoi kuulustelussa, että vainoaminen oli ollut kohtuutonta ja loukkaavaa, mutta aiheuttanut myös pelkoa, unettomuutta ja masennusta. Miespuolinen asianomistaja taas kertoi unettomuudesta ja painostavasta tunteesta. Onkin tärkeää huomata vainoamisesta säädetty toissijaisuuslauseke, jonka mukaan vainoamisesta on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta. (RL 25:7 a). Esitutinnassa lieneekin katsottu toistuvien kunniaa loukkaavien tekojen olleen osa samaan motivaatiotaustaan perustuvaa kokonaisuutta, joka tekee asianomistajia halventavista teoista vainoamisen osatekoja (HE 19/2013, 51).

Erikoista on, että kahteen eri asianomistajaan kohdistuneita vainoamisia tutkittiin vain yhtenä rikosnimikkeenä. Kuten edellä ilmeni, vainoamisrikoksesta on sanottu, että se yksilöitynee kohdehenkilöiden lukumäärän mukaan, eli vainoamisrikkoksia on yhtä monta kuin kohdehenkilöitäkin. (Frände ym. 2014, 456.)

Mielestämme esitutinnassa hankittu näyttö oli osittain puutteellinen. Kuulustelut ovat vainoamisrikoksessa hyvä keino saada selvitystä tutkittavana olevasta asiasta. Ne kuitenkin tulee suorittaa tunnusmerkistönäkökulmasta. Käytännössä riidatonta näyttöä olivat esitutkintapöytäkirjan liitteinä olevat materiaalit sekä kuulustelussa selvitetty miespuolisten asianosaisten väliset viestittelyt. Todellista osatekojen toistuvuutta ja yhteydenottojen luonnetta ei esitutinnassa selvitetty. Monia osatekoja käsiteltiin vain yleisellä tasolla.

Salpausselän syyttäjänvirastosta selvisi, että syyttäjä oli tehnyt asiassa syyttämättäjäättämispäätöksen.

5.4 Esitutkintapöytäkirja 3

Esitutkintapöytäkirja 3 käsittää Pohjois-Karjalassa tapahtuneen vainoamisen, jonka lisäksi tutkittavana oli kotirauhan rikkominen sekä ampuma-aserikkomus. Tapaus tuli poliisin tietoon asianomistajan ilmoituksesta. Ilmoituksen mukaan asianomistajaa jo aikaisemmin vainonnut entinen avopuoliso oli jatkanut toimintaansa. Entinen avopuoliso oli käynyt asianomistajan pihalla luvatta yhteensä neljä kertaa. Viimeisimmästä vierailusta oli todisteena myös riistakameran kuva. Esitutkinnan aikana rikoksesta epäilty otettiin kiinni ja pidätettiin. Asianomistaja toimitti poliisille esitutkinnan aikana rikoksesta epäillyn lähettämät kaksi kirjettä ja kaksi sähköpostiviestiä, jotka liitettiin esitutkintapöytäkirjaan. Lisäksi esitutkintapöytäkirjaan liitettiin riistakameran tallentama kuva rikoksesta epäillystä asianomistajan pihalla.

5.4.1 Vainoamisen tunnusmerkistön ilmeneminen

Esitutkinnassa kuultiin asianomistajaa, rikoksesta epäiltyä sekä todistajaa. Etenkin asianomistajan ja rikoksesta epäillyn kuulusteluilla saatiin selville tapahtumien kulku. Kuulusteluissa selvisi, että vainoamisen tekotapoina oli ollut tarkkaileminen sekä yhteyden ottaminen erilaisia viestejä lähettämällä.

Asianomistaja kertoi kuulusteluissa, että rikoksesta epäilty oli tapahtuma-aikavälillä käynyt kaksi kertaa luvatta hänen kotinsa pihapiirissä. Rikoksesta epäilty myönsi kuulustelussa käyneensä asianomistajan pihapiirissä neljä kertaa ja osasi kertoa, minkälaisia havaintoja oli asianomistajasta ikkunasta katsomalla tehnyt. Havaintojen tekeminen ikkunasta katsomalla on vainoamiseen sisältyvää uhrin tarkkailemista (HE 19/2013, 50).

Asianomistaja ilmoitti myöhemmin poliisille, että rikoksesta epäilty oli lähettänyt hänelle kaksi sähköpostiviestiä sekä jättänyt asianomistajan auton tuulilasiin kirjeen. Poliisi selvitti kuulusteluiden jälkeen puhelimitse rikoksesta epäillyltä, oliko tämä ollut yhteydenottojen takana. Rikoksesta epäilty myönsi tämän ja kertoi myös kuulustelussa lähettäneensä asianomistajalle sähköpostiviestejä ja tekstiviestejä. Näiden viestien tarkempaa lukumäärää ei esitutkinnassa selvitetty. Rikoksesta epäilty kiisti syyllistyneensä vainoamiseen ja kertoi tekojensa motiiviksi huolen asianomistajan voinnista ja jaksamisesta.

Esitutkinnassa kuultiin yhtä todistajaa. Todistajan kuulemisella näyttöä saatiin siihen, että hän kertoi nähneensä rikoksesta epäillyn kerran luvatta asianomistajan pihalla. Näyttöä antoi myös liitteenä ollut riistakameran kuva, joka todistaa eri osateon puolesta. Kuvassa näkyy selvästi, kuinka rikoksesta epäilty katselee ikkunasta asianomistajan asuntoon. Etenkin liitteenä oleva kuva on vahvaa näyttöä uhrin tarkkailemisesta.

Pohdimme liitteenä olevien sähköpostiviestien ja kirjeiden sisältöä. Kirjeet ja sähköpostit ilmentävät jo itsessään toistuvaa yhteyden ottamista. Kirjeissä ja viesteissä rikoksesta epäilty oli uhannut kertoa käräjäoikeudelle asianomistajan ”pimeistä tuloista” sekä satuttaa häntä ja vahingoittaa hänen yritystään. Yhteydenotot olivat sisältäneet uhkaamista, sillä lain esitoissa

uhkaamisen on sanottu voivan sisältää kohdehenkilölle kohdistetun vaatimuksen tehdä jotakin, ja sillä voidaan tarkoittaa myös sellaista tekoa, jolla henkilö saattaa toisen henkilön tietoon, että tälle tulee tapahtumaan jokin epämiellyttävä asia. (HE 19/2013, 50.) Lyhyellä aikavälillä tulleiden yhteydenottojen uhkaava ja ahdistava luonne lisää varmasti niiden merkityksellisyyttä vainoamisen osatekoina ja vaikuttaa tekojen rangaistavuuden arviointiin (Silvennoinen & Tolvanen 2014, 759).

Esitutkintapöytäkirjasta ilmenee, että poliisi oli esitutkinnan aikana kieltänyt rikoksesta epäiltyä ottamasta yhteyttä asianomistajaan. Lisäksi rikoksesta epäilty kertoi kuulustelussa, että asianomistaja ei ollut vastannut hänen viesteihinsä, mikä puoltaa asianomistajan reagoimattomuutta ja ilmentää tekojen tapahtumista vastoin asianomistajan tahtoa (HE 19/2013, 51). Osateot olivat sisältäneet asianomistajan tarkkailua ja hänelle osoitettuja uhkauskirjeitä. Lienee selvää, ettei kukaan voi kuvitella toisen suostuvan toistuvan uhkailun ja tarkkailun kohteeksi, vaikka nimenomaista kieltoa ei esitettäisikään (Silvennoinen & Tolvanen 2014, 759). Esitutkintapöytäkirjasta ilmenee, että syyteharkintaan oli tapahtuma-aikaan ollut menossa miehen aikaisempaan käytökseen liittyvä vainoamisjuttu, ja asianomistaja oli hakenut rikoksesta epäilylle lähestymiskieltoa. On siis ilmeistä, että rikoksesta epäilty oli teot tehdessään ollut tietoinen, ettei asianomistaja halunnut olla rikoksesta epäillyn kanssa millään tavoin tekemisissä.

Liitteenä olevien kirjeiden ja viestien sisällön sekä asianosaisten kuulusteluissa kertoman perusteella voidaan näyttää toteen tekojen oikeudettomuutta. Yhteydenotto esimerkiksi omaisuuteen liittyvistä asioista voisi tällaisessa entisten avopuolisoiden välisessä yhteydenpidossa olla perusteltua (HE 19/2013, 52). Epäilty kertoikin menneensä kerran asianomistajan kodin läheisyyteen selvittääkseen, oliko asianomistajalla yhä hallussaan hänen omaisuuttaan. Tämän yksittäisen teon perusteella ei rikoksesta epäillyn tekoihin voida nähdä olevan minkäänlaista perusteltua syytä.

Myös abstraktin vaaran vaatimus huomioitiin esitutkinnassa. Asianomistaja kertoi kuulustelussa tilanteen vaivaavan häntä. Kertomansa mukaan hän oli kokenut pelkoa, eikä ollut saanut nukuttua. Tilanne oli myös vaikuttanut hänen työntekoonsa. Rikoksesta epäilty oli ollut tietoinen, että asianomistaja ei halunnut hänen olevan kanssaan tekemisissä, ja kiellosta huolimatta hän oli jatkanut toimintaansa toistuvasti yhteyttä ottamalla ja asianomistajaa tarkkailemalla. Rikoksesta epäillyn oli siis täytynyt mieltää, että tuollainen käyttäytyminen aiheuttaa sen kohteessa varsin todennäköisesti ahdistusta tai jopa pelkoa (Silvennoinen & Tolvanen 2014, 760). Nämä seikat ilmentävät rangaistavuuden edellytyksenä olevaa tahallisuutta, jota voidaan toisaalta arvioida myös objektiivisesti ”on omiaan” -edellytyksen täyttymisen kautta (Salokangas 2015, 58).

5.4.2 Esitutkinnan arviointia

Mielestämme kyseisen tapauksen esitutkinta oli suhteellisen onnistunut. Kuulusteluissa selvitettiin osatekojen päivämäärät ja lukumäärät melko tarkasti. Esitutkinnassa kävi rikoksesta epäillyn kertomana ilmi, että osatekoja oli ollut enemmän kuin asianomistajan tietoon oli tullut. Hän kertoi, että oli lähestynyt asianomistajaa myös viestein ja tekstiviestein. Näiden tekojen tarkkoja päivämääriä ei selvitetty. Asianomistaja kuulusteltiin ennen rikoksesta

epäiltyä. Näin ollen rikoksesta epäillyn kuulustelun jälkeen olisi ollut hyvä kuulustella asianomistaja uudelleen ja selvittää tarkemmin viestien lukumäärää ja sisältöä. Näin olisi voitu saada vielä enemmän näyttöä vainoamisesta. Tapahtuma-aika oli jäänyt tutkijalta tarkentamatta, joten esitutkintapöytäkirjaan liitettiin viestejä, jotka sijoituivat tapahtuma-ajan ulkopuolelle. Kaiken kaikkiaan kuulusteluilla ja liitteillä saatiin kuitenkin hyvä näyttö suhteellisen lyhyen ajan sisällä tapahtuneesta vainoamisesta, joka oli esitutkinnan perusteella koostunut kahdeksasta eri osateosta kahden viikon aikana.

Tapauksessa mielenkiintoista oli vainoamisen suhde kotirauhan rikkomiseen, josta rikoslain mukaan tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi se, joka oikeudettomasti tunkeutuu, menee salaa tai toista harhauttaen kotirauhan suojaamaan paikkaan. Lisäksi rangaistavaa on kätkeytyminen tai jääminen sellaiseen paikkaan tai toisen kotirauhan rikkominen metelöimällä, heittämällä esineitä tai muulla vastaavalla tavalla. (RL 24:1.) Tapauksessa yksittäiset kotirauhan rikkomisen tunnusmerkistön täyttävät teot katsottiin erilliseksi rikokseksi, josta voidaan tuomita vainoamisen ohella.

Rikoksesta epäilty oli esitutkinnan aikana kiinniotettuna ja pidätettynä, ja tuona aikana hänet kuultiin tutkittavana olleisiin rikoksiin. Esitutkintapöytäkirjasta ei selviä pidättämisen perustetta. Sen sijaan nähtävissä on, että viestien lähettäminen oli jatkunut rikoksesta epäillyn vapauduttua.

Itä-Suomen syyttäjänvirastosta selvisi, että syyttäjä oli vaatinut rangaistusta vastaajalle vainoamisesta (yhdessä aikaisemman kokonaisuuden kanssa) sekä ampuma-aserikkomuksesta.

5.5 Esitutkintapöytäkirja 4

Esitutkintapöytäkirja 4 käsittää Kanta-Hämeessä tapahtuneen vainoamisen, jonka lisäksi tutkittavana oli viestintärauhan rikkominen, kotirauhan rikkominen, lievä pahoinpitely sekä laiton uhkaus. Kyseiset rikokset tulivat poliisin tietoon asianomistajan ilmoittettua poliisille sähköisesti, että rikoksesta epäilty oli häirinnyt häntä yli puoli vuotta puhelimitse sekä ilmaantumalla asianomistajan kotiin ja työpaikalle luvattomasti. Rikoksesta epäilty ja asianomistaja olivat aikaisemmin olleet jonkintasoisessa suhteessa. Esitutkintapöytäkirjassa on kaksi liitettä: televalvontaliite ja kooste asianosaisten välisistä tekstiviesteistä. Merkintälehdeillä ei ole mainintaa pakkokeinojen käytöstä, mutta esitutkinnassa lienee käytetty televalvontaa.

5.5.1 Vainoamisen tunnusmerkistön ilmeneminen

Vainoamisen tunnusmerkistön täyttymistä selvitettiin aluksi pääasiassa kuulusteluiden kautta. Tapaukseen liittyen kuulusteltiin asianomistaja, rikoksesta epäilty ja kaksi todistajaa. Esitutkinnassa vainoamisen pääasiallisena tekotapana katsottiin olleen yhteyden ottaminen. Yhteyden ottamista oli kuulusteluiden perusteella tapahtunut puhelimen välityksellä, soittamalla ja viestejä lähettämällä.

Asianomistaja kertoi kuulusteluissa, että rikoksesta epäilty oli lähettänyt hänelle kymmeniä viestejä päivässä ja yhteydenottoja oli ollut päivittäin kielloista huolimatta. Tekoja oli ollut asianomistajan kertoman mukaan toistuvasti puolen vuoden ajan, eikä hän kuulusteluissa

kyennyt yksilöimään niitä osatekojen suuren lukumäärän vuoksi. Todistajien kertomukset tukivat asianomistajan kertomaa. Kuulusteluissa selvitettiin yhteydenottojen lukumääriä, mutta tarkat tiedot niiden lukumääristä selviävät liitteenä olevasta televalvontaliitteestä. Rikoksesta epäilty myönsi kuulustelussa ottaneensa asianomistajaan yhteyttä tämän esittämistä kielloista huolimatta. Kuulusteluissa selvisi myös, että rikoksesta epäilty oli kielloista huolimatta ilmaantunut asianomistajan työpaikalle ja jäänyt useasti asianomistajan asuntoon vastoin tämän tahtoa. Riippuen siitä, oliko rikoksesta epäilty päässyt puheisiin asianomistajan kanssa, vai oliko kotiin ja työpaikalle ilmaantuminen ollut vain asianomistajan läheisyyteen asettumista, voi kyseessä olla vainoamisen tekotapana joko yhteyden ottaminen tai seuraaminen. (HE 19/2013, 50–51).

Asianomistajan kuulusteluissa kertoman ja liitteenä olevien tekstiviestien perusteella rikoksesta epäilty oli käyttäytynyt uhkaavasti. Asianomistaja kertoi, että rikoksesta epäilty oli uhannut tappaa itsensä, asianomistajan sekä muita yksilöimättömiä henkilöitä, mikäli ei saisi jäädä asianomistajan luo. Näiden uhkausten lisäksi rikoksesta epäilty oli uhannut tehdä rikosilmoituksia ja perättömiä ilmoituksia asianomistajasta ja tämän harjoittamasta yritystoiminnasta. Asianomistajaan kohdistuneita uhkauksia lukuun ottamatta uhkaukset voidaan nähdä vainoamiseen kuuluvana uhkaamisena yhteyden ottamisen ohella. Kun kyseessä on uhkaaminen vainoamisen tekotapana, vainottuun kohdistettu uhkaaminen voi sisältää myös kolmanteen nähden toteutettavan uhan, tai se voi sisältää kohdehenkilölle kohdistetun vaarituksen tehdä jotakin (HE 19/2013, 50).

Tutkittavana olleen laittoman uhkauksen suhde vainoamisrikokseen nousi esille tutkimuksen myötä. Lain esitöissä on sanottu, että tilanne voi käytännössä olla sellainen, että vainoaja kohdistaa uhriin tietyllä aikavälillä vainoamisrikoksen ohella muitakin eri rikoksia, kuten laittomia uhkauksia. Tuolloin kyse on itsenäisistä rikoksista, joita vainoamisrikokseen ei sisälly. (HE 19/2013, 52.) Asianomistajan kertomuksesta käy ilmi, että häneen kohdistuneet uhkaukset olivat pääsääntöisesti olleet juuri henkeen ja terveyteen kohdistuneita uhkauksia, joiden vuoksi hän oli kokenut pelkoa. Laittomana uhkauksena käsiteltiin esitutkinnassa asianomistajan henkeen ja terveyteen kohdistuneet uhkaukset, eikä niitä sisällytetty vainoamisrikokseen. Esitutkinnassa tehtiin myös muita samankaltaisia linjauksia. Kuulusteluissa selvisi asianosaisten kertomana, että rikoksesta epäilty oli eräänä yönä tunkeutunut asianomistajan asuntoon. Asianomistajan mukaan rikoksesta epäilty oli tuolloin kohdistanut häneen fyysistä väkivaltaa. Myös tässä tapauksessa rikoksesta epäillyn yksittäistä tunkeutumista asianomistajan kotiin tutkittiin kotirauhan rikkomisena, kuten tapauksessa 3. Epäiltyä fyysistä pahoinpitelyä tutkittiin lievänä pahoinpitelynä.

Vaikka kuulusteluissa selvitettiin osittain rikoksesta epäillyn ja asianomistajan välistä yhteydenpitoa puhelimen välityksellä, todelliset tekstiviestien ja puheluiden lukumäärät selviävät liitteenä olevasta televalvontaliitteestä. Noin puolen vuoden aikana asianomistaja oli lähettänyt rikoksesta epäillylle 1459 tekstiviestiä ja soittanut hänelle 400 kertaa. Samalla aikavälillä rikoksesta epäilty oli lähettänyt asianomistajalle 3123 tekstiviestiä ja soittanut hänelle 1481 kertaa. Osatekojen toistuvuus on hyvin havaittavissa televalvontaliitteestä. Liitteestä selviää myös se, että yhteydenpito oli ollut molemminpuolista.

Tekojen oikeudettomuutta ja niiden tapahtumista vastoin asianomistajan tahtoa selvitettiin esitutkinnassa. Asianosaisten kuulusteluissa ilmeni, että asianomistaja oli kieltänyt rikoksesta epäiltyä tulemasta luokseen ja ottamasta asianomistajaan millään tavalla yhteyttä. Rikoksesta epäilty oli ollut tietoinen siitä, että asianomistaja ei halunnut olla hänen kanssaan tekemisissä ja jatkanut silti toimintaansa. Hän oli siis tehnyt tietoisien päätösten toimintaa jatkaessaan, mikä osoittaa rangaistavuuden edellytyksenä olevaa tahallisuutta (Boucht & Frände 2008, 70). Tätä tukivat myös todistajien kertomukset. Yhdessä tekstiviestissä rikoksesta epäilty oli yrittänyt perustella yhteydenottojaan tyttärensä harrastuksella asianomistajan omistamassa yrityksessä. Osateot eivät kuitenkaan muuten olleet liittyneet tyttären harrastukseen, joten perusteltua syytä teoille ei esitutkinnassa ilmennyt. Toisaalta kuulusteluissa selvisi, että asianosaisilla oli ollut jonkintasoinen suhde. Rikoksesta epäilty kiisti syyllistyneensä mihinkään rikokseen tai esittäneensä minkäänlaisia uhkauksia.

Edellä selvitetyn lisäksi kuulusteluissa selvitettiin abstraktin vaaran vaatimusta. Selvisi, että asianomistaja oli kokenut rikoksesta epäillyn toistuvat teot ärsyttävinä ja ahdistavina. Hän oli kokenut tekojen vuoksi pelkoa, eikä ollut saanut nukuttua. Todistajien kertomukset tukivat tätä asiaa. Objektiivisesti arvioituna on selvää, että uhkaaminen ja toistuvat yhteydenotot kielloista huolimatta aiheuttavat niiden kohteessa varsin todennäköisesti vähintäänkin ahdistusta tai jopa pelkoa. Myös rikoksesta epäillyn oli täytynyt tämä mieltää. (Silvennoinen & Tolvanen 2014, 759–760.)

Esitutkinnassa selvitetyn perusteella rikoksesta epäillyn motiivina teoille oli ollut ihastuminen asianomistajaan. Tämä ilmenee niin kuulustelukertomuksista kuin liitteenä olevista viesteistäkin.

5.5.2 Esitutinnan arviointia

Esitutkintapöytäkirjasta ilmeni joitakin puutteita esitutinnan toimittamisen osalta. Tutkija oli pääsääntöisesti jaotellut kuulustelukertomukset rikosnimikkeittäin, joten vainoamisen tunnusmerkistöä oli hieman vaikea hahmottaa. Asianomistaja kuulusteltiin yhteensä neljä kertaa. Asianomistajan ensimmäinen kuulustelu suoritettiin rikosnimikkeittäin, eikä vainoamista käsitelty kyseisessä kuulustelussa lainkaan. Myöskään toista todistajista ei kuulusteltu vainoamiseen, joten oletettavaa on, että vainoamisen rikosnimike nostettiin esitutkintaan vasta myöhemmin. Luonnollisestikaan tutkija ei selvittänyt vainoamisrikoksen tunnusmerkistöön liittyviä asioita kuulusteluissa silloin, kun kyseinen rikos ei ollut tutkittavana.

Tutkintailmoituksen johdanto-osassa käsiteltiin tapahtumia rikosnimikkeittäin. Vainoamista katsottiin johdanto-osan perusteella olevan rikoksesta epäillyn toistuvat ja häiritsevät yhteydenotot puhelimitse asianomistajaan tämän esittämistä kielloista huolimatta. Viestintärauhan rikkomista katsottiin olevan menettely, jota oli toteutettu toistuvasti yhteyttä ottamalla puhelimitse, soitoin ja viestein. Menettely oli siis ollut täysin sama, jonka katsottiin täyttävän myös vainoamisen tunnusmerkistön. Ongelmaksi esitutinnan toimittamisen kannalta nouseekin tällä tekotavalla, yhteyden ottamisella, vainoamisen suhde viestintärauhan rikkomiseen. Jo lain esitöissä on sanottu, että mikäli vainoaminen toteutetaan häiriösoitoin tai -viestein, on yleensä tarpeen tuomita vain vainoamisesta (HE 19/2013, 52).

Kuulusteluilla saatiin selville vainoamisen tunnusmerkkejä. Vaikka kirjaustapa oli hieman epäselvä, eikä kaikkien osatekojen lukumäärä selvinnyt, kertomuksista ilmenee kuitenkin, että osatekoja oli ollut toistuvasti, ja ne olivat olleet luonteeltaan sellaisia, jotka tyypillisesti ovat omiaan aiheuttamaan asianomistajassa pelkoa tai ahdistusta. Koska asianosaisten kertomukset olivat ristiriitaiset, tärkeänä näyttönä tapauksessa olivat esitutkintapöytäkirjan liitteinä olevat televalvontaliite sekä rikoksesta epäillyn asianomistajalle lähettämät viestit. Vaikka todistajien kertomuksilla saatiin näytettyä toteen vainoamisen tapahtumista, esiin nousee etenkin televalvontaliite, josta selviää että yhteydenpito asianosaisten välillä oli ollut molemminpuolista. Kaiken kaikkiaan esitutkinnassa selvitetyn perusteella jäi ilmaan kysymys siitä, oliko vainoamista tapahtunut.

Salpausselän syyttäjänvirastosta saadun tiedon mukaan syyttäjä oli tehnyt syyttämättäjättämispäätöksen jokaisen rikosnimikkeen osalta.

5.6 Esitutkintapöytäkirja 5

Esitutkintapöytäkirja 5 käsittelee Pohjois-Karjalassa tapahtunutta lähestymiskiellon rikkomista sekä vainoamista. Rikokset tulivat poliisin tietoon asianomistajien ilmoituksesta, jolloin he kertoivat poliisille, että rikoksesta epäilty oli rikkonut hänelle määrättyä lähestymiskieltoa useita kertoja viikossa Facebookin välityksellä. Tässä yhteydessä asianomistajat ilmoittivat vaativansa rikoksesta epäillylle rangaistusta myös vainoamisesta, jota oli tapahtunut noin kahden kuukauden ajan. Tapahtuma-aikaan rikoksesta epäillyllä oli voimassa oleva lähestymiskielto asianomistajia kohtaan. Tapaukseen liittyy viestiliitteitä sisältävä lisätutkintapöytäkirja, jonka käsitelimme samassa yhteydessä. Varsinaisessa esitutkintapöytäkirjassa on kahdeksan liitettä. Esitutkinnan aikana toimitettiin pakkokeinolain mukainen yleinen kotietsintä rikoksesta epäillyn asuntoon, takavarikko sekä laite-etsintä epäillyn käyttämään tietokoneeseen. Asianosaisina olivat kaksi asianomistajaa sekä rikoksesta epäilty, jotka kaikki kuultiin esitutkinnassa. Rikoksesta epäilty oli naispuolisen asianomistajan entinen puoliso, ja asianomistajat olivat aviopari.

5.6.1 Vainoamisen tunnusmerkistön ilmeneminen

Etenkin asianomistajien kuulusteluissa selvitettiin perusteellisesti vainoamisen tunnusmerkistön kannalta olennaisia asioita. Kuulustelut suoritettiin pääasiassa kysymys-vastaus -menetelmällä, joten kuulustelukertomuksista ilmenee, että tutkija haki tarkoituksellisesti vainoamisen tunnusmerkistöä esille. Kuulusteluissa kävi ilmi, että vainoamisen tekotapana oli ollut toistuva yhteyden ottaminen Facebook-viestien välityksellä. Rikoksesta epäilty oli lähettänyt asianomistajille useita kymmeniä viestejä, eivätkä asianomistajat olleet vastanneet viesteihin. Naispuolisen asianomistajan vastaanottamat viestit oli lähetetty noin viiden kuukauden aikana ja miespuolisen asianomistajan vastaanottamat viestit noin kolmen kuukauden aikana. Asianomistajien kuulusteluissa ilmeni, että viestejä oli lähetetty lukuisista eri Facebook-profiileista. Miespuolinen asianomistaja kertoi, että oli saanut hieman alle kuukauden aikana noin 30 Facebook-viestiä rikoksesta epäillyn luomilta noin kymmeneltä eri Facebook-profiililta. Naispuolinen asianomistaja kertoi lisäksi, että epäillyllä oli ollut mahdollisesti yli 100 eri Facebook-profiilia, joiden kautta hän oli toistuvasti ottanut yhteyttä asianomistajiin.

Rikoksesta epäilty ilmoitti heti kuulustelun alkuun, että hänellä ei ollut asiaan mitään sanottavaa, joten kuulustelu suoritettiin kysymys-vastaus -menetelmällä. Rikoksesta epäilty myönsi lähettäneensä asianomistajille useita viestejä Facebookin välityksellä, mutta kiisti pelottelu- ja kiusaamistarkoituksen. Vainoamisen osalta hän kiisti syyllistyneensä rikokseen.

Abstraktin vaaran vaatimusta selvitettiin esitutkinnan aikana perusteellisesti. Vainoamisen aiheuttaman ahdistuksen on sanottu olevan yhtä invalidisoivaa kuin pelko, ja se merkitsee sellaista elämänlaadun heikkenemisestä, jota kohteen elämässä kaiken aikaa läsnä oleva vainoamiskäyttäytyminen on omiaan aiheuttamaan (HE 19/2013, 52). Miespuolinen asianomistaja kertoi, että vuodet olivat olleet henkisesti todella kuluttavia ja teot olivat vaikuttaneet hänen elämänlaatuunsa vakavasti. Hän kertoi tunteneensa ahdistusta ja epätoivoa siitä, loppuuko vainoaminen koskaan. Hän vertasi rikoksesta epäillyn käyttäytymistä henkiseen väkivaltaan. Naispuolinen asianomistaja taas kertoi, että vainoamisen myötä rikoksesta epäilty oli jatkuvasti läsnä hänen elämässään yhteydenottojen kautta. Hän kertoi tunteneensa vihaa epäiltyä kohtaan ja hänen henkiset voimansa alkoivat olla lopussa jatkuvien yhteydenottojen vuoksi. Tilanne oli vaikuttanut myös hänen nykyiseen parisuhteeseensa negatiivisesti. Hän koki olevansa totaalisen väsynyt ja henkisesti loppu vainoamisen vuoksi.

Lähestymiskiellon lisäksi teon oikeudettomuutta ja vastentahtoisuutta osoittaa se, että asianomistajat kertoivat kuulusteluissa estäneensä rikoksesta epäillyn luomat Facebook-profiilit. Tämä ilmenee myös lisätutkintapöytäkirjan liitteinä olevista kuvakaappauksista. Asianomistajat kertoivat, etteivät olleet vastanneet rikoksesta epäillyn lähettämiin Facebook-viesteihin. Muutenkaan asianomistajien mukaan epäillyllä ei ollut ollut minkäänlaista perusteltua syytä tai asiallista perustetta ottaa heihin yhteyttä, ja naispuolinen asianomistaja kertoi jopa suoraan kieltäneensä epäiltyä ottamasta häneen yhteyttä. Rikoksesta epäilty oli jo ennen kyseisiä tapahtumia määrätty perusmuotoiseen lähestymiskieltoon asianomistajia kohtaan. Tuomion mukaan rikoksesta epäilty ei saanut tavata asianomistajia eikä ottaa heihin yhteyttä tai sitä yrittää. Kiellettyä oli myös asianomistajien seuraaminen tai tarkkaileminen. Tuomio oli annettu tiedoksi rikoksesta epäillylle ennen tapahtumia, ja hän oli silti jatkanut oikeudetonta toimintaansa. Tuomiossa rikoksesta epäillyn yhteydenotot oli arvioitu häiritseviksi ja perusteettomiksi, joten jo tämän perusteella on selvää niiden olleen omiaan aiheuttamaan vähintäänkin ahdistusta asianomistajissa. Edellä esitetyt seikat ilmentävät rikoksesta epäillyn tietoisuutta käsillä olleista seikoista, ja näin ollen ne ilmentävät rikoksesta epäillyn tahallisuutta tekojen suhteen (Boucht & Frände 2008, 70).

Varsinaisen esitutkintapöytäkirjan liitteinä ovat Pohjois-Karjalan käräjäoikeuden tuomio lähestymiskieltoasiassa sekä tiedoksiantotodistus, pöytäkirja poliisin tietoteknisestä tutkimuksesta sekä pöytäkirja kotietsinnästä ja takavarikosta. Sekä varsinaisen esitutkintapöytäkirjan että lisätutkintapöytäkirjan liitteinä on asianomistajille lähetettyjä Facebook-viestejä sekä kuvakaappauksia estetyistä Facebook-profiileista. Etenkin viestejä sisältävät liitteet ilmentävät vainoamisen toistuvuutta, jatkuvaa yhteydenottamista sekä rikoksesta epäillyn motiivaa vaatiotaustaa. Viesteistä on nähtävillä, että epäilty oli kertonut viesteissä asianomistajille ainoastaan omasta elämästään, ja myös kuulustelussa hän nimesi tämän tekojensa motiiviksi.

Esitutkinnassa käytettiin omaisuuteen kohdistuvia pakkokeinoja. Epäillyn asuntoon toimitettiin yleinen kotietsintä, jonka yhteydessä takavarikoitiin epäillyn tietokoneen keskusyksikkö. Tietokoneeseen kohdistettiin tietoteknistä tutkintaa, josta laaditusta pöytäkirjasta käy ilmi, että rikoksesta epäilty oli vierailut asianomistajien Facebook-sivuilla kymmeniä kertoja sekä tehnyt hakuja heidän nimillään Facebookissa ja Googlessa. Istanbulin sopimukseen liittyvän selitysmuistion 182 kohdassa on sanottu, että vainoamiseen liittyvä käyttäytyminen voi olla sellaista, että uhrin annetaan ymmärtää olevansa tarkkailtavana. Tällaista on esimerkiksi uhrin seuraaminen virtuaalimaailmassa, kuten keskustelupalstoilla ja sosiaalisessa mediassa. (Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence 2011, 32.) Suomessa on kuitenkin katsottu, että pelkkä seuraaminen virtuaalimaailmassa ei täytä kriminalisointiperiaatteiden vaatimuksia (HE 19/2013, 24). Voidaankin pohtia, sopiaiko tällainen käyttäytymismalli vainoamisen teko tavaksi. Vainoamiseen kuuluvan muun näihin rinnastettavan tavan osalta perustuslakivaliokunta on lausunut, että vainoaminen on rikos, jonka osateot voivat ilmetä monella eri tavalla. Lisäksi on katsottu, että teknisen kehityksen myötä uusia vainoamisen tekoja voi ilmetä. (PeVL 16/2013.) Selvää kyseisen menettelyn osalta on se, että rikoksesta epäilty oli tarkkaillut asianomistajia virtuaalimaailmassa ja pyrkinyt hankkimaan heistä tietoa. Mikäli kyseistä menettelyä ei voida tulkita tarkkailemiseksi, se voi mahdollisesti ilmentää muuta näihin rinnastettavaa tapaa vainota asianomistajia.

5.6.2 Esitutinnan arviointia

Kuulusteluissa selvitettiin hyvin vainoamisen tunnusmerkistön kannalta olennaisia asioita ja ne suoritettiin perusteellisesti. Vainoamisen teko tapa selvitettiin aukottomasti, sillä asianomistajat kertoivat, että teko tapana oli ollut pelkästään Facebook-viestien lähettäminen. Osatekojen toistuvuutta selvitettiin kuulusteluiden sekä liitteenä olevien viestien kautta. Myös tässä tapauksessa esille nousi asianomistajien lukumäärä. Esitutkintapöytäkirjassa oli jälleen tutkittavana vain yksi vainoamisrikos, vaikka asianomistajia oli kaksi.

Vaikka esitutkintapöytäkirjaan liitetyillä viesteillä ja toimitetulla laite-etsinnällä näytettiin ansiokkaasti toteen toistuvaa yhteyden ottamista, nousi esitutkinnasta silti parhaiten esille kuulusteluiden laadukas suorittaminen. Kuulustelukertomuksista ilmenee molempien asianomistajien osalta, että tutkija selvitti suorilla kysymyksillä, oliko rikoksesta epäilty toiminnallaan toteuttanut vainoamisen tunnusmerkistön. Laadukkaat kuulustelut yhdistettynä katettavaan liitemateriaaliin antoivat varmasti hyvän pohjan syyteharkinnalle. Kaiken kaikkiaan esitutkinta toimitettiin erittäin laadukkaasti ja täsmällisesti.

Itä-Suomen syyttäjänvirastosta saadun tiedon mukaan syyttäjä vaati rangaistusta vastaajalle kahdesta vainoamisesta ja kahdesta lähestymiskiellon rikkomisesta.

5.7 Esitutkintapöytäkirjat 6 ja 7

Käsittelimme esitutkintapöytäkirjat 6 ja 7 yhdessä sillä molemmissa tapauksissa epäilty vainoaminen oli kärjistynyt liikenteessä tehtyyn rikokseen. Esitutkintapöytäkirja 6 käsittelee Pohjois-Karjalassa tapahtunutta vainoamista sekä törkeän pahoinpitelyn yritystä ja törkeää liikenneturvallisuuden vaarantamista. Rikokset tulivat poliisin tietoon, kun asianomistaja oli

soittanut poliisipäivystykseen tarkoituksenaan tehdä rikosilmoitus vainoamisesta. Puhelun aikana rikoksesta epäilty oli törmännyt ajoneuvoon, jota asianomistaja oli puhelun aikana kuljettanut. Tapahtumaa oli lähtenyt selvittämään useita poliisipartioita. Asianomistaja ja rikoksesta epäilty olivat olleet aikaisemmin parisuhteessa. Esitutkintapöytäkirjassa on kuusi liitettä, joista kaksi liitettä sisältävät asianomistajan ja rikoksesta epäillyn välistä viestittelyä. Esitutkinnan aikana rikoksesta epäilty otettiin kiinni ja pidätettiin, minkä lisäksi toimitettiin yleinen kotietsintä, takavarikko ja laite-etsintä.

Esitutkintapöytäkirja 7 taas käsittelee Kanta-Hämeessä tapahtunutta vainoamista ja liikenneturvallisuuden vaarantamista. Tapauksessa vainoamisen epäiltiin johtaneen tekoon, jossa rikoksesta epäilty olisi yrittänyt suistaa asianomistajan kuljettaman ajoneuvon pois tieltä. Tapaus tuli poliisin tietoon asianomistajan ilmoituksen kautta. Esitutkintapöytäkirjassa on yksi liite, joka sisältää asianomistajan korvausvaatimuksen. Tapauksen tutkinnassa ei käytetty pakkokeinoja.

5.7.1 Vainoamisen tunnusmerkistön ilmeneminen

Vainoamisen tekotapoina oli tapauksessa 6 ollut toistuva tarkkaileminen, seuraaminen, uhkaaminen ja yhteyden ottaminen. Tämä käy kuulustelukertomuksista ilmi sekä asianosaisten että todistajien kertomana. Asianomistajan kuulustelussa kertoman ja liitteenä olevien viestien perusteella ilmeni, että eron jälkeen rikoksesta epäilty oli ottanut asianomistajaan toistuvasti yhteyttä soittelemalla ja lähettämällä viestejä. Asianomistajan kertoman mukaan rikoksesta epäilty oli eräänä päivänä päivystänyt asianomistajan ystävän asunnon pihalla tietäen, että asianomistaja oli sisällä asunnossa. Samalla hän oli lähettänyt asianomistajalle useita viestejä. Seuraamisen ja tarkkailun suhde toisiinsa nousi tässä vaiheessa esille. Tarkkailua voidaan suorittaa toista havainnoimalla (HE 19/2013 51). Kuulusteluissa ei käynyt ilmi, oliko havainnointia tapahtunut, joten tekotapana voi tässä tapauksessa olla myös seuraaminen, sillä rikoksesta epäilty oli tiennyt asianomistajan olinpaikan ja tietoisesti hakeutunut itsekin samaan paikkaan (HE 19/2013, 50). Asianomistaja kertoi kuulustelussa, että rikoksesta epäilty oli useasti yrittänyt tulla hänen kotiinsa, soitellut ovikelloa ja koputellut hänen parvekkeensa ikkunoita. Tessa Matikanen on käsitellyt pro gradu -tutkielmassaan samaa teemaa ja todennut, että käräjäoikeudet ovat tuomioissaan katsoneet ikkunan hakkaamisen ja ovikellon soittamisen olevan yhteyden ottamista (Kymenlaakson KO, Kouvola kanslia, R 14/1065, viitattu teoksessa Matikainen 2015, 40). Näin ollen myös edellä kuvatut teot voidaan lukea yhteyden ottamiseksi.

Kuulusteluissa selvisi, että rikoksesta epäilty oli esittänyt uhkauksia, jotka olivat olleet sisällöltään asianomistajaan, asianomistajan ystävään ja kolmansiin osapuoliin kohdistuneita tarkoin kuvailtuja tappouhkauksia. Näitä uhkauksia ei käsitelty esitutkinnassa laittomina uhkauksina. Kuulusteluissa selvisi myös, että rikoksesta epäilty oli kerran, yhden todistajan mukaan jopa kaksi kertaa, luvattomasti tunkeutunut asianomistajan asuntoon. Myöskään näitä tekoja ei tutkittu erillisinä kotirauhan rikkomisina, vaan ne katsottiin mahdollisesti osaksi vainoamiskokonaisuutta.

Esitutkintapöytäkirjaan liitetyistä viesteistä ilmenee, että vainoamista oli tapahtunut myös muilla tavoin. Liitteenä olevista epäillyn asianomistajalle lähettämistä viesteistä on nähtävissä, kuinka rikoksesta epäilty oli uhannut tehdä asianomistajasta ilmoituksen lastensuojeluun vaatien tietää tämän olinpaikan. Tämä ilmentää uhkaamista yhteyden ottamisen ohella (HE 19/2013, 50). Viesteistä käy myös ilmi, että epäilty oli antanut asianomistajan ymmärtää, että hän on tietoinen tämän olinpaikasta, mikä voidaan nähdä asianomistajan tarkkailuna. Myös Tessa Matikainen on pro gradu -tutkielmassaan viitannut Kanta-Hämeen käräjäoikeuden antamaan ratkaisuun, jossa samantyyllisen toiminnan katsottiin olevan tarkkailua (Kanta-Hämeen KO, R 14/254, viitattu teoksessa Matikainen 2015, 40).

Mielenkiintoista tekotapojen tutkimisessa oli se, että kuulusteluiden perusteella rikoksesta epäilty oli toistuvasti ottanut yhteyttä puhelimella myös asianomistajan ystävään. Lain esitöiden mukaan yhteyden ottaminen voi tapahtua myös välikäden kautta, esimerkiksi siten, että kolmas henkilö välittää tekijän viestejä kohteelle (HE 19/2013, 51). Asianomistajalle oli välittynyt tapauksessa tieto rikoksesta epäillyn ja asianomistajan ystävän välisestä yhteyden ottamisesta ja sen sisällöstä. Mielestämme myös tämä voidaan tulkita yhteyden ottamiseksi lain esitöiden tarkoittamalla tavalla. Tessa Matikainen (2015, 41) on pohtinut samaa kysymystä ja tullut siihen lopputulokseen, että uhrin läheiseen kohdistetut yhteydenotot tulee sellaisenaan laskea mukaan vainoamisen osatekoihin. Hän on perustellut tätä sillä, että läheiseen kohdistettu yhteydenotto on viimeinen ja suhteellisen varma keino saada uhri reagoimaan yhteydenottoihin.

Tekojen oikeudettomuutta pohtiessamme esiin nousivat asianomistajan ja rikoksesta epäillyn kaksi yhteistä lasta. Lasten huoltajuuteen liittyvät asiat voisivat liittyä perusteltuun syyhyn ottaa yhteyttä asianomistajaan (HE 19/2013, 52). Viestittelyssä oli sivuttu lasten huoltajuutta koskevia asioita, mutta niiden osuus kokonaisuudesta jäi hyvin pieneksi. Yhteydenotoille ei siis voida nähdä järkevää perustetta. Tekojen vastentahtoisuus ilmenee erityisen hyvin liitteenä olevista viesteistä, joissa asianomistaja oli lukuisia kertoja pyytänyt epäiltyä jättämään hänet rauhaan. Teot kokonaisuutena olivat olleet luonteeltaan uhkaavia ja ahdistavia, joten lienee selvää, että ne olivat olleet omiaan aiheuttamaan asianomistajassa pelkoa ja ahdistusta. Asianomistaja kertoikin pelkäävänsä itsensä ja lastensa puolesta. Lisäksi hän aikoi vaatia korvausta henkisistä kärsimyksistä. Onkin ilmeistä, että rikoksesta epäillyn oli täytynyt mieltää, että kohteen tahtoa vastaan tapahtuvat toistuvat teot tyypillisesti aiheuttavat sen kohteessa pelkoa tai ahdistusta, etenkin kun huomioon otetaan tekojen luonne (Silvennoinen & Tolvanen 2014, 759).

Esitutkinnassa selvitettiin rikoksesta epäillyn motivaatiota vainoamiselle. Selvitetyin perusteella rikoksesta epäillyn teot johtuivat halusta päästä parisuhteeseen asianomistajan kanssa. Myös epäilty itse kertoi tämän tekonsa motiiviksi, mutta kiisti syyllistyneensä rikokseen.

Tapauksessa 7 vainoamiseen liittyen kuulusteltiin ensin asianomistaja, jonka kuulustelukursumuksen perusteella vainoamista oli tapahtunut yhteyttä ottamalla, seuraamalla ja mahdollisesti tarkkailemalla. Osatekojen tarkkoja lukumääriä tai ajankohtia ei selvitetty. Asianomistajan kuulustelussa keskityttiin merkittävän paljon aikaan ennen vainoamisen kriminalisointia. Asianomistajan mukaan rikoksesta epäilty oli selvittämättömällä aikavälillä käynyt

asianomistajan ja tämän miehen oven takana lähes sata kertaa ja soitellut ovikelloa, huudellut postilaatikosta sekä istunut heidän kotinsa ulko-oven takana. Kerran rikoksesta epäilty oli jopa yrittänyt tulla sisälle asuntoon. Lisäksi hän oli ollut parkissa ja kierrellyt autolla asianomistajan kodin pihassa ja seurannut autollaan sekä asianomistajaa että tämän miestä. Asianomistajan kertoman mukaan toiminta oli ollut toistuvaa, eikä sille ollut ollut mitään perusteltua syytä. Kuulustelussa selvitetyn perusteella seuraaminen oli ollut ainoa tekotapa, joka oli kohdistunut yksinomaan asianomistajaan.

Rikoksesta epäillyn kanta asiaan oli hyvin erilainen. Rikoksesta epäilty kertoi seurustelewansa asianomistajan miehen kanssa. Hän kertoi käyneensä kyseisen asunnon luona useamman kerran ja myönsi lähettäneensä asianomistajalle yhden Facebook-viestin. Hän kiisti syyllistyneensä vainoamiseen ja muihin ilmi tulleisiin osatekoihin, mutta kertoi muun muassa törmänneensä asianomistajaan sattumalta kadulla.

Kuulusteluissa selvisi, että asunnossa, jonka oven takana rikoksesta epäilty oli useita kertoja vieraillut, asui myös asianomistajan mies. Asianomistaja kertoi kuulustelussa, että rikoksesta epäilty oli seurannut hänen miestänsä autolla ja ostanut tälle lahjan. Myös rikoksesta epäilty kertoi tavoitelleensa teoillaan asianomistajan miestä. Asianomistajan mieheen kohdistuneet teot voitaisiin katsoa vainoamisen osateoiksi, mutta hän ilmoitti kuulustelussa, ettei hänellä ole mitään sanottavaa vainoamisasiaan liittyen. Kaiken kaikkiaan kuulusteluissa saatiin selvitettyä tarkasti kolme asianomistajaan kohdistunutta osatekoa, jotka olivat mahdollisesti käsittäneet asianomistajan seuraamista liikenteessä ja tämän kodin läheisyydessä.

Abstraktin vaaran vaatimus huomioitiin kuulusteluissa. Asianomistaja kertoi pelkäävänsä rikoksesta epäiltyä ja sitä, että hän on vaaraksi asianomistajan ja hänen lapsensa hengelle ja terveydelle. Hän kertoi nähneensä painajaisia ja pelkäsi kohtaavansa rikoksesta epäillyn. Esitutkintapöytäkirjan liitteenä olevasta asianomistajan korvausvaatimuksesta ilmenee, että hän aikoi vaatia korvauksia henkisistä kärsimyksistä. Tärkeää on huomata se, että kärsimyskorvausta haettaessa on kyettävä näyttämään, että teosta todella on seurannut kärsimystä tai muu korvattava henkilövahinko sekä vahingon määrä, koskien tilapäistä tai pysyvää haittaa (Silvennoinen & Tolvanen 2014, 760). Tätä selvitystä ei esitutkinnassa hankittu. Esitutkinnassa tapahtumat ja rikoksesta epäillyn menettely jäivät epäselviksi, joten abstraktin vaaran ”on omiaan” -edellytyksen täyttymistä on vaikea arvioida.

Kuulusteluiden summana voidaan todeta, että asianosaisten kertoman mukaan rikoksesta epäilty oli osoittanut tekonsa pääasiassa asianomistajan miehelle ja epäillyn motiivina oli ollut tavoittaa asianomistajan mies. Voidaankin pohtia, syyllistykö rikoksesta epäilty asianomistajan vainoamiseen? Vaikka rikoksesta epäilty ei ollutkaan kohdistanut tarkoituksellisesti valtaosaa teoistaan asianomistajaan, oli tekojen kohteen kanssa samassa asunnossa asunut asianomistaja kärsinyt teoista. Asianomistajaksi voidaan määritellä rikoksella vaaranneen tai loukatun oikeushyvän haltija ja se, jolle on välittömästi rikoksen johdosta syntynyt yksityinen oikeudellinen vaade (Parviainen & Rantaeskola 2014, 37). Vaikka rikoksesta epäilty ei olisikaan tahallisesti kohdistanut kaikkia tekojaan suoraan asianomistajaan, oli hänen täytynyt käsittää, että toistuvat vierailut kyseisen asunnon läheisyydessä sekä asianomistajan seuraaminen olivat tekoja, jotka rajoittivat myös asianomistajan oikeutta vapauteen.

5.7.2 Esitutkintojen arviointia

Käsittelimme tapaukset saman otsikon alla, sillä molemmissa tapauksissa vainoaminen tuli poliisin tietoon liikenteessä tehdyn rikoksen johdosta. Tapauksissa ilmeni yhtäläisyyksiä, mutta kuitenkin myös paljon eroja. Molemmissa tapauksissa taustalla oli parisuhteisiin liittyviä asioita, ja pitkään jatkuneet vainoamisen osateot olivat kulminoituneet eriasteisiksi liikenneturvallisuuden vaarantamisiksi.

Molemmissa tapauksissa vainoamisen katsottiin tapahtuneen useammalla eri tekotavalla. Tapauksessa 7 esitutkinta toimitettiin ainoastaan kuulusteluiden perusteella. Tapauksessa 6 taas käytettiin erilaisia pakkokeinoja ja esitutkintapöytäkirjaan liitettiin muun muassa laite-etsinnällä jäljennettyjä viestejä. Mielestämme vainoamisen tunnusmerkistö ilmeni selkeämmin tapauksessa 6. Tapauksessa 7 vainoamisen tunnusmerkistön ilmeneminen ei selvinnyt kunnolla, sillä kaikkia tunnusmerkistötekijöitä ei selvitetty riittävän tarkasti. Tapauksessa 7 kuulustelukertomukset eivät olleet riittävä näyttö vainoamisesta ja asianomistajan omalla selvityksellä olisi voitu saada lisänäyttöä, kuten tapauksessa 3.

Itä-Suomen syyttäjänvirastosta saadun tiedon mukaan syyttäjä vaati rangaistusta tapauksen 6 vastaajalle vainoamisesta, pahoinpitelystä ja törkeästä liikenneturvallisuuden vaarantamisesta. Salpausselän syyttäjänvirastosta saadun tiedon mukaan tapauksessa 7 syyttäjä teki vainoamisen osalta syyttämättäjäättämisspätöksen, mutta vaati rangaistusta vastaajalle liikenneturvallisuuden vaarantamisesta.

5.8 Esitutkintapöytäkirja 8

Esitutkintapöytäkirja 8 käsittelee Kanta-Hämeessä tapahtunutta vainoamista sekä laitonta uhkausta, pahoinpitelyä ja kahta vahingontekoa. Rikokset tulivat poliisin tietoon asianomistajan ilmoituksen kautta. Ilmoituksen mukaan rikoksesta epäilty oli uhannut puhelimitse kahta asianomistajaa tappamisella ja pahoinpitelyllä. Esitutkintapöytäkirjassa on kolme liitettä. Liitteet sisältävät vainoamisrikokseen liittyen asianomistajien ja rikoksesta epäillyn välistä viestittelyä. Esitutkinnan aikana rikoksesta epäilty kiinniotettiin, pidätettiin ja vangittiin. Muiden pakkokeinojen osalta esitutkinnassa toimitettiin laite-etsinnät rikoksesta epäillyn ja kahden asianomistajan puhelimiin ja puhelimesta jäljennettiin dataa todisteeksi.

5.8.1 Vainoamisen tunnusmerkistön ilmeneminen

Esitutkinnan aikana kuulusteltiin vainoamisen osalta kaksi asianomistajaa, rikoksesta epäilty ja kaksi todistajaa. Kuulusteluissa kävi ilmi, että rikoksesta epäilty oli ottanut asianomistajiin yhteyttä puhelimella ja kohdistanut heihin uhkauksia. Naispuolinen asianomistaja kertoi, että rikoksesta epäilty oli puhelimitse, tekstiviestein sekä kasvokkain yhteyttä ottamalla useita kertoja uhannut hänen henkeään ja terveyttään väkivallalla, muun muassa tappamisella. Uhkaukset olivat kohdistuneet myös asianomistajan perheeseen ja koiriin. Uhkailua oli kestänyt muutaman kuukauden ajan. Naispuolinen asianomistaja kertoi rikoksesta epäillyn ilmestyneen kotitalonsa läheisyyteen sekä vahingoittaneen miespuolisen asianomistajan autoa kahteen otteeseen. Hän kertoi myös itseensä kohdistuneesta fyysisestä väkivallasta, jota tutkittiin esitutkinnassa pahoinpitelynä.

Miespuolinen asianomistaja kertoi tapahtumista yhtenevästi naispuolisen asianomistajan kanssa. Hän kertoi naispuolisen asianomistajan näyttäneen hänelle rikoksesta epäillyn lähettämiä asianomistajiin kohdistuneita uhkausviestejä. Hän kertoi myös itse saaneensa rikoksesta epäillyltä 6–7 tekstiviestiä sekä yhteydenottoja puhelimitse, soittamalla ja Facebookin välityksellä. Miespuolisen asianomistajan kertoman mukaan rikoksesta epäilty oli ilmestynyt useaan kertaan naispuolisen asianomistajan kotiovelle ja vahingoittanut miespuolisen asianomistajan autoa kahteen otteeseen. Miespuolinen asianomistaja kertoi rikoksesta epäillyn esittämistä uhkauksista, joissa rikoksesta epäilty oli muun muassa uhannut raiskata asianomistajien lapset sekä tappaa heidän koiransa. Hallituksen esityksessä on mainittu, että vainoamisen tekotapana uhkaaminen voi kohdistua myös kolmanteen osapuoleen. Tuolloin esimerkiksi naista voidaan uhata sillä, että hänen lastaan tullaan vahingoittamaan. (HE 19/2013, 50.) Voidaankin pohtia, voitaisiinko joissain olosuhteissa tällainen lapseen kohdistuva rikoksella uhkaaminen sisällyttää vainoamiseen. Näissä olosuhteissa lapsella voisi mahdollisesti olla perusteltu syy pelätä henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan vakavassa vaarassa. Asianomistajien lapset nimettiin tutkimuksessa tapauksessa asianomistajiksi laittomaan uhkaukseen. Esitutkinnassa laittoman uhkauksen tunnusmerkistö erotettiin vainoamisen tunnusmerkistöstä ja sitä tutkittiin itsenäisenä rikoksena.

Rikoksesta epäilty myönsi kuulustelussa vahingoittaneensa miespuolisen asianomistajan autoa yhden kerran ja lähettäneensä naispuoliselle asianomistajalle uhkaavia viestejä. Miespuoliselle asianomistajalle hän muisti lähettäneensä yhden Facebook-viestin. Hän piti mahdollisena, että hän oli uhannut asianomistajia, heidän lapsiaan sekä koiriaan tappamisella ja myönsi asettuneensa lähelle naispuolisen asianomistajan kotia tarkoituksenaan mahdollisesti pelotella asianomistajia. Hän ilmoitti, että ei mielestään ollut vainonnut naispuolista asianomistajaa. Hänen kantaansa miespuolisen asianomistajan vainoamiseen ei selvitetty.

Esitutkinnassa kuultiin todistajia, joiden kuulemisen osalta saatiin vainoamista tukevaa näyttöä. Todistajien kertomuksen perustuivat lähinnä havaintoihin yksittäisistä teoista.

Asianomistajien kuulusteluissa selvitettiin abstraktin vaaran vaatimusta. Naispuolinen asianomistaja kertoi kuulustelussa pelkäävänsä ja koki olleensa hengen ja terveyden vaarassa. Myös miespuolisen asianomistajan ja todistajien kertomukset tukivat tätä. Miespuolinen asianomistaja kertoi kokeneensa pelkoa. Huomioitavaa kuulusteluissa on se, että asianomistajien kokema pelko oli johtunut nimenomaan rikoksesta epäillyn esittämistä uhkauksista. Lain esitöiden mukaan abstraktin vaaran vaatimukselle asetetaan edellytys, jonka mukaan nimenomaisesti tekotapatunnusmerkeissä kuvattujen toistuvien tekojen tulee olla omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta (HE 19/2013, 52). Lakivaliokunta onkin mietinnössään todennut, että mikäli vainoamisen rangaistavuus edellyttäisi uhrin kokemaa konkreettista seurausta, tulisi käytännössä toteen näyttää, että vainoaminen aiheuttaa vainon kohteessa ahdistusta tai jopa pelkoa. Tämän toteen näyttäminen edellyttäisi vainon kohteen subjektiivisten kokemusten ja tuntemusten selvittämistä, mikä ei olisi esimerkiksi vainotun kannalta perusteltua. (LaVM 11/2013, 9.) Näin ollen ei ole olennaista, mihin konkreettiseen tekotapaan esitutkinnassa selvitetty pelkokokemus perustuu, sillä vainoamisen osalta on riittävää, että pelko tai ahdistus on menettelyn, esimerkiksi jatkuvan yhteyden ottamisen, tyypillinen seuraus (HE 19/2013, 52). Kuulusteluissa selvitetyn perusteella onkin ilmeistä, että rikoksesta epäillyn toistuvan uhkaavan käytöksen ja toistuvien tekoja tyypillinen seuraus on

tuntea pelkoa tai ahdistusta. Rikoksesta epäillyn oli täytynyt tämä vähintäänkin varsin todennäköisesti mieltää.

Huomioon tulee ottaa autoon kohdistuneet vahingonteot, joita ei esitutkinnassa katsottu vainoamisen osateoiksi. Vahingonteosta kirjattiin erillinen rikosilmoitus. Perinteisesti vahingonteko on tunnettu omaisuuteen kohdistuvana rikoksena, joka voidaan toteuttaa esimerkiksi toisen omistaman konkreettisen omaisuusesineen, kuten auton, vahingoittamisella (Majanen 2008, 965). Tunnusmerkistöjen toissijaisuuslauseke taas on toisinaan säädetty helpottamaan eri säännösten keskinäisen suhteen arvostelua, mutta myös niissä on tulkinnan varaa (Koskinen 2008, 188). Auton vahingoittaminen voitaisiin nähdä vainoamisen osatekona, sillä hallituksen esityksen mukaan uhkaamisella voidaan tarkoittaa myös esimerkiksi omaisuuden vahingoittamista (HE 19/2013, 50). Kuten Silvennoinen ja Tolvanen (2014, 761) ovat artikkelissaan todenneet, vainoamisen toissijaisuuslauseke ei estä sitä, että vainoamisen ohella tekijä tuomittaisiin sellaisesta rikoksesta, jonka rangaistusasteikko on lievempi kuin vainoamisen. Näin ollen vahingonteosta on mahdollista tuomita erillinen rangaistus vainoamisen ohella, etenkin kun sillä suojataan eri oikeushyvä.

Tekojen oikeudettomuus ja vastentahtoisuus eivät ilmene täysin riidattomasti esitutkintapöytäkirjasta. Tutkintailmoituksen johdanto-osassa mainitaan, että naispuolinen asianomistaja ja rikoksesta epäilty olivat lähettäneet toisilleen satoja tekstiviestejä, joista noin puolet oli lähettänyt asianomistaja. Liitteestä käy ilmi, että rikoksesta epäillyn lopetettua viestien lähettämisen naispuolinen asianomistaja oli lähettänyt rikoksesta epäillylle muun muassa seuraavat viestit: ”Suhun ei sa yhteyttä????!!!” ja ”Oo sitte onnellinen jonkun kanssa. Anteeksi.”. Naispuolinen asianomistaja oli lähettänyt saman päivän aikana useita viestejä rikoksesta epäillylle ja myönsi kuulustelussa viettäneensä aikaa rikoksesta epäillyn kanssa tapahtumajakavälillä. Liitteenä olevista viesteistä käy ilmi, että naispuolinen asianomistaja oli pariin otteeseen käskinnyt rikoksesta epäiltyä jättämään hänet rauhaan, mikä ilmentää osaltaan tekojen vastentahtoisuutta. Ristiriitaa aiheuttaa se, että naispuolinen asianomistaja oli itse ollut rikoksesta epäiltyyn yhteydessä kieltojen jälkeen. Tekojen oikeudettomuutta ja vastentahtoisuutta on etenkin naispuolisen asianomistajan oma-aloitteisten yhteydenottojen vuoksi vaikea arvioida. Esitutkinnassa selvitetyn perusteella ei ilmennyt perusteltua syytä, joka olisi oikeuttanut yhteydenotot asianomistajiin, varsinkin kun viestien sisältö oli ollut hyvin uhkaavaa ja halventavaa. Toisaalta naispuolinen asianomistaja oli itsekin ollut aktiivisesti yhteydessä rikoksesta epäiltyyn, mikä tekee joistakin epäillyn yhteydenotoista perusteltuja. Selvää on kuitenkin se, että kenenkään ei tarvitse suostua tai alistua toistuvaan uhkailuun (Silvennoinen & Tolvanen 2014, 759).

Esitutkintapöytäkirjan liitteinä olevat asianomistajien ja rikoksesta epäillyn väliset viestit, jotka jäljennettiin laite-etsinnän yhteydessä, muodostavat keskeisen näytön yhteydenpidon osalta. Viestejä on liitteissä yhteensä 104 ja niistä naispuolisen asianomistajan ja rikoksesta epäillyn välisiä viestejä on noin kahden viikon ajalta 97 kappaletta. Miespuolisen asianomistajan ja rikoksesta epäillyn välisiä viestejä taas on kahden päivän ajalta yhteensä 7 kappaletta, joista yksi on miespuolisen asianomistajan rikoksesta epäillylle lähettämä. Viestit ovat sisällöltään pääosin uhkaavia ja asianomistajia halventavia. Huomioon tulee ottaa miespuolisen asianomistajan vastaanottamien viestien ajallinen yhteys niiden lukumäärään nähden. Kuulustelussa selvitettiin, että muut tutkittavana olleen rikoksen yksilöimättömät osateot

olivat olleet luonteeltaan niin uhkaavia, että osatekoja voidaan edellyttää vähäisempi määrä kuin ns. tavallisia yhteydenottoja (HE 19/2013, 51). Koska uhkaukset katsottiin johdanto-osan perusteella kuuluvaksi laittomaan uhkaukseen, jäimme pohtimaan, mikä tässä esitutkinnassa nähtiin vainoamisena? Johdannosta kysymykseen ei vastausta saanut.

Täysin selvää motivaatiotaustaa teoille ei esitutkinnassa saatu. Kuulusteluissa selvitetyn perusteella naispuolisella asianomistajalla ja rikoksesta epäillyllä oli mahdollisesti ollut jonkinlainen suhde.

5.8.2 Esitutinnan arviointia

Vainoaminen koostui esitutinnan perusteella mahdollisesti seuraamisesta sekä etenkin toistuvista uhkaavista yhteydenotoista, joita oli tapahtunut puhelimitse, viestitse sekä kasvokkain. Joidenkin osatekojen ajankohdat käyivät ilmi tutkintailmoituksen johdanto-osasta ja liitteinä olevista viesteistä. Kuulusteluista sekä liitteistä käy ilmi myös yhteydenottojen toistuvuus, mutta osatekoja ei sen tarkemmin enenkään kuulusteluissa yksilöity. Toisaalta ymmärrettävää on, että aina ei ole mahdollista selvittää tekojen tarkkoja lukumääriä tai niiden ajankohtia. Osatekojen yksilöinti tulee kuitenkin aina tehdä mahdollisimman tarkasti.

Laite-etsinnällä saatiin hyvin näyttöä vainoamisesta, etenkin yhteydenottojen uhkaavasta ja ahdistavasta luonteesta. Ilman liitteenä olevia viestejä olisi näyttö vainoamisesta ollut ainoastaan kuulusteluiden varassa. Rikoksesta epäillyn vapaudenmenetyksen aikana hänet kuultiin kahteen otteeseen. Rikollisen toiminnan lopettamiseksi pakkokeinon käyttö oli perusteltua.

Miespuolisen asianomistajan asemaa asiassa pohdimme pitkään. Mikäli kuulustelut olisi kirjattu tarkemmin, miehen asema olisi ollut selkeämpi. Mies kertoi uhkailusta, viesteistä ja soitoista, mutta vain yleisellä tasolla. Osatekojen lukumäärää selvitettiin vain muutaman viestin osalta. Myös naispuolisen asianomistajan osalta etenkin vainoamisen edellyttämät oikeudettomuus ja vastentahtoisuus jäivät hieman epäselviksi.

Jäimme siihen käsitykseen, että vainoaminen miellettiin esitutkinnassa ilmiöksi, joka pitää sisällään toistuvia rikoksia, johon ei omaa erillistä näyttöä tarvitse hankkia. Vainoamiseen ei esitutkintapöytäkirjassa otettu mitään kantaa, mutta muut rikosnimikkeet perusteltiin ja yksilöitiin tarkasti.

Salpausselän syyttäjänvirastosta saadun tiedon mukaan syyttäjä vaati vastaajalle rangaistusta vainoamisesta, kahdesta vahingonteosta, pahoinpitelystä sekä laittomasta uhkauksesta.

6 TUTKIMUSTULOSTEN YHTEENVETO

Edellisessä luvussa tarkastelimme vainoamisrikoksen tunnusmerkistön ilmenemistä esitutkinnassa sekä suoritettuja esitutkintatoimenpiteitä. Tässä luvussa käymme läpi tutkimustu-

loksia tutkimuskysymysten mukaisesti ja teemme havainnoistamme yhteenvedoa. Ensin käsittelemme vainoamisen tunnusmerkistön ilmenemistä ja sen jälkeen tarkastelemme käytettyjä esitutkintatoimenpiteitä. Lopuksi pohdimme tutkimuksen luotettavuutta ja eettisiä kysymyksiä.

6.1 Vainoamisen tunnusmerkistön ilmeneminen

Esitutkintapöytäkirjojen perusteella vainoaminen ilmeni kyseisissä tapauksissa hyvin samankaltaisilla tavoilla. Yleisin vainoamisen ilmenemismuoto oli yhteyden ottaminen, joka ilmeni jollain tapaa jokaisessa esitutkintapöytäkirjassa. Yhtä esitutkintapöytäkirjaa lukuun ottamatta yhteyden ottaminen ilmeni erilaisten viestien lähettämisenä (HE 19/2013, 50). Vain esitutkintapöytäkirja 1 käsitti vainoamisrikoksen, jossa yhteyden ottaminen tapahtui ainoastaan kasvotusten. Sen sijaan esitutkintapöytäkirja 5 sisälsi ainoastaan internetin välityksellä tapahtunutta vainoamista. Pääasiassa erilaiset soitoin ja viestein tapahtuneet osateot tulkittiin vainoamiseksi viestintärauhan rikkomisen sijaan, kuten lain esitöissä on ensisijaisesti tarkoitettu (HE 19/2013, 52). Vain esitutkintapöytäkirjassa 4 tutkittiin vainoamisen ohella viestintärauhan rikkomista. Jo nyt tekniikka näyttää olevan suuressa roolissa yhteydenottojen osalta.

Esitutkintapöytäkirjat 3, 4, 6, 7 ja 8 käsittivät yhteyden ottamisen ohella myös muita tekotapoja, joita olivat tarkkaileminen, uhkaaminen sekä seuraaminen. Tekotapoja saatiin selville esitutkinnoissa ja ne tulkittiin hallituksen esityksen (HE 19/2013) mukaisesti. Eri tekotapojen osalta huomionarvoista oli vainoamisen tekotapatunnusmerkkien suhde muihin rikoksiin. Rajanveto eri rikosnimikkeiden välillä osoittautui haasteelliseksi tutkimissamme esitutkintapöytäkirjoissa, eikä niistä ollut havaittavissa selvää linjaa, miten raja vedetään eri rikosnimikkeiden välillä. Esimerkiksi esitutkintapöytäkirjoissa 4 ja 8 vainoamisrikoksen ohella tutkittiin laitonta uhkausta. Kyseisissä tapauksissa olikin kyse vakavista henkeen ja terveyteen kohdistuvista uhkauksista, jotka täyttivät laittoman uhkauksen tunnusmerkistön (RL 25:7). Sen sijaan samantyyllisiä uhkauksia tutkittiin lievempien uhkausten ohella myös tapauksessa 6 ja niiden katsottiin sisältyvän vainoamiseen. Esitutkintapöytäkirjoissa 3 ja 4 oli vainoamisen ohella rikosnimikkeenä kotirauhan rikkominen. Sen sijaan esitutkintapöytäkirjoista 6, 7 ja 8 ilmeni, että tapahtuma-aikavälillä oli tapahtunut kotirauhan piiriin kohdistuneita tekoja, jotka miellettiin esitutkinnessa vainoamisen osateoiksi itsenäisten rikosten sijaan.

Muu näihin rinnastettava tapa vainota nousi suoranaisesti esille vain yhdessä tapauksessa. Esitutkintapöytäkirjan 5 osalta pohdimme tarkkailemisen suhdetta muuhun näihin rinnastettavaan tapaan. Pohdimme mihin tekotapaan netin kautta tapahtuva ns. ”stalkkaaminen” luokituu. Oli tekotapana kumpi hyvänsä, kyse on joka tapauksessa vainoamiseen kuuluvasta käyttäytymisestä. Havaitsimme myös, että vainoamisen eri tekotavat voivat ilmentyä samanaikaisesti ja niiden rajat ovat häilyvät. Esimerkiksi uhkaavat viestit sisältävät luonnollisestikin sekä yhteyden ottamista että uhkaamista. Etenkin esitutkintapöytäkirjoista 3, 4, 6 ja 8 ilmeni uhkaamista muiden vainoamisen osatekojen yhteydessä. Myös seuraamisen ja tarkkailemisen raja on häilyvä, ja tämä nousi esiin esitutkintapöytäkirjoissa 4 ja 6.

Vainoaminen edellyttää sen osatekojen toistuvuutta (RL 25:7 a). Jokaisesta esitutkintapöytäkirjasta ilmeni, että vainoamisen osateot olivat olleet toistuvia. Tapaukset erosivat toisistaan lähinnä siten, että osassa tapauksista ei selvitetty tarkasti osatekojen lukumääriä. Käytännössä vain esitutkintapöytäkirjat 1 ja 5 sisälsivät tarkat tiedot osatekojen lukumääristä. Esitutkintapöytäkirjan 1 osalta pohdimme, mitä toistuvuudella voidaan vähimmillään tarkoittaa, sillä tapauksessa oli melko pitkällä aikavälillä tapahtunut kolme yhteyden ottamista. Toistuvuutta ei olekaan määritelty sen tarkemmin, mutta tekoja tulee olla enemmän kuin yksi (HE 19/2013, 51).

Tekojen oikeudettomuus ja tapahtuminen vastoin kohteen tahtoa ilmenivät esitutkintapöytäkirjoista pääasiassa hyvin. Esitutkintapöytäkirjojen 4, 7 ja 8 osalta nämä seikat jäivät hieman epäselviksi. Kyseisissä tapauksissa taustalla lienee ollut jonkintasoisin suhteisiin liittyviä asioita. Arvioinnin tekeminen on haastavaa, jos yhteyden ottaminen asianosaisten välillä on molemminpuolista tai niiden kohde ei ole selvillä. Selvää kuitenkin on, että uhkaamista tai tarkkailua ei kenenkään tarvitse toistuvasti sietää (Silvennoinen & Tolvanen 2017, 759).

Abstraktin vaaran vaatimuksen osalta teimme havainnon, että esitutkinnassa selvitettiin asianomistajien subjektiivisia kokemuksia vainoamisesta. Tätä tunnusmerkistö ei edellytä, sillä ”abstraktisuudella” tarkoitetaan sitä, että konkreettisia piirteitä ei huomioida, vaan tehdään tyyppiluokittelu (Boucht & Frände 2008, 60). Toimintamallina näytti olleen konkreettisten kokemusten ja tuntemusten selvittäminen kaikissa esitutkinnoissa.

Vainoamisen motivaatiotausta ilmeni esitutkintapöytäkirjoista tapausta 8 lukuun ottamatta vähintäänkin epäsuorasti. Esitutkintapöytäkirjoissa 1, 3, 5, 6 ja 7 epäilty kertoi itse, mikä tekoihin oli johtanut. Lopuista esitutkintapöytäkirjoista motiivi ilmeni epäsuorasti ns. ”rivien välistä”. Koska esitutkintapöytäkirjan 8 tapahtumat jäivät hieman epäselviksi, emme halunneet ottaa kantaa rikoksesta epäillyn motiiviin.

Kaiken kaikkiaan vainoamisen tunnusmerkistötekijät huomioitiin riittävällä tasolla lähes kaikissa tapauksissa. Toki esitutkintapöytäkirjoissa oli huomattaviakin laadullisia eroja, ja etenkin tunnusmerkistötekijöiden osalta täsmällistä selvittämistä olisi osassa esitutkinnoista tarvittu huomattavasti enemmän. Etenkin esitutkintapöytäkirjoista 3, 5 ja 6 vainoamisen tunnusmerkistö ilmeni selkeästi.

6.2 Kuulustelut

Tutkimuksen myötä teimme havaintoja esitutkintatoimenpiteistä. Kaikista esitutkintapöytäkirjoista ilmeni, että kuulustelut muodostivat pohjan esitutkinnalle. Esitutkintapöytäkirjojen 1, 3, 5 ja 6 sisältämät kuulustelut olivat mielestämme laadukkaita. Kuulusteluissa voidaan onnistua vain, mikäli vainoamisen tunnusmerkistö tunnetaan hyvin. Kyseisistä esitutkintapöytäkirjoista oli havaittavissa, että tutkijoilla oli kuulusteluissa vainoamisen tunnusmerkistö hyvin hallussa. Kyseisten esitutkintapöytäkirjojen sisältämissä kuulusteluissa selvitettiin kaikki olennaiset vainoamisrikoksen tunnusmerkistötekijät riittävällä tarkkuudella ja ne kirjattiin selkeästi. Etenkin esitutkintapöytäkirjan 5 sisältämät kuulustelut suoritettiin täysin tunnusmerkistönäkökulmasta, ja saatu näytö oli sen mukaista.

Esitutkintapöytäkirjojen 4 ja 8 sisältämät kuulustelut sisälsivät joitakin puutteita. Kyseiset esitutkintapöytäkirjat sisälsivät kuulusteluja, joissa asianosaisia ja todistajia ei kuulusteltu vainoamiseen. Esitutkintapöytäkirjassa 4 asianomistaja kuultiin ensin laittomaan uhkaukseen, lievään pahoinpitelyyn sekä koti- ja viestintärauhan rikkomiseen. Molemmat todistajat kuultiin myös edellä mainittuihin rikoksiin. Esitutkintapöytäkirjassa 8 rikoksesta epäilty puolestaan kuultiin ensin laittomaan uhkaukseen ja vahingontekoon. Molemmissa tapauksissa vainoaminen lisättiin uudeksi rikosnimikkeeksi jatko kuulusteluissa. Luonnollisestikaan ensimmäisissä kuulusteluissa ei selvitetty vainoamisen kannalta olennaisia asioita eli sen tunnusmerkistökiteijöitä. Kyseisiin esitutkintapöytäkirjoihin oli sisällytetty jatko kuulusteluja, joiden avulla saatiin lisänäyttöä vainoamiseen. Esitutkintapöytäkirjojen 2 ja 7 sisältämien kuulustelukertomusten myötä esiin nousi kuulusteluiden kirjaamisen tarkkuus. Tunnusmerkistön kannalta olennaisia asioita selvitettiin kuulusteluissa, mutta yksittäisiin seikoihin olisi voinut syventyä tarkemmin.

Onnistuneen vainoamisrikoksen esitutkinnan perustan muodostavat laadukkaat ja täsmälliset kuulustelut, joissa keskitytään vainoamisrikoksen kannalta olennaisiin asioihin eli sen tunnusmerkistökiteijöihin, joihin kuuluvat tekotapoja kuvaavat tunnusmerkit, oikeudettomuus sekä abstraktin vaaran vaatimus (HE 19/2013, 50). Kuulusteluissa voidaan saada tietoa asioista, joista ei muuten ole saatavissa näyttöä. Toisaalta niiden avulla voidaan myös saada tietoa seikoista, joihin näyttöä voi hankkia esimerkiksi käyttämällä pakko keinoja.

6.3 Esitutkinnassa käytetyt pakko keinot

Pakko keinojen käytön näimme erittäin merkityksellisenä näytön hankkimisen kannalta. Tutkimusta tehdessämme huomasimme, että Itä-Suomen poliisilaitoksen alueella oli käytetty tehokkaammin pakko keinoja lisänäytön hankkimiseksi.

Merkittävimpään asemaan pakko keinojen osalta tapauksissa nousi laite-etsintä, jonka avulla jäljennettiin dataa todistusaineistoksi. Laite-etsintä toimitettiin esitutkintapöytäkirjojen 5, 6 ja 8 sisältämissä tapauksissa. Laite-etsinnällä saatiin pääasiassa todistusaineistoa rikoksesta epäiltyjen ja asianomistajien välisistä yhteydenotoista. Laite-etsinnän avulla saatu materiaali muodosti kuulusteluiden ohella erittäin tärkeän näytön vainoamisrikoksesta. Esitutkintapöytäkirjoista 5 ja 6 ilmenee, että ennen laite-etsinnän toimittamista kyseiset tietotekniset laitteet takavarikoitiin poliisin toimesta yleisen kotietsinnän yhteydessä, eli myös takavarikko ja yleisen kotietsinnän toimittaminen johtivat näyttöön vainoamisrikoksesta.

Vapauteen kohdistuvia pakko keinoja käytettiin esitutkintapöytäkirjojen 3, 6 ja 8 sisältämissä tapauksissa. Näiden pakko keinojen käytön merkitystä tutkimusongelmamme kannalta on lähes mahdotonta arvioida, mutta kyseisten pakko keinojen avulla esitutkintaa saatiin edistymään kuulusteluja suorittamalla. Lisäksi merkityksellistä oli rikollisen toiminnan lopettaminen.

Esitutkintapöytäkirjan 4 liitteenä on poliisin tekemä televalvontaliite, josta ilmenee asianomistajan ja rikoksesta epäillyn väliset yhteydenotot, joten kyseisen esitutkinnan aikana lie nee käytetty salaisia pakko keinoja televalvonnan suorittamiseksi.

6.4 Muun lisänäytön hankkiminen

Konkreettisen näytön merkitystä ei voi liikaa vainoamistapauksissa korostaa. Kuten Elisa Silvennoinen ja Matti Tolvanen (2014, 763) ovat todenneet, asianomistajan myötävaikutuksella on vainoamisrikoksen esitutkinnessa erittäin suuri merkitys, sillä sen avulla saadaan merkittävää näyttöä rikoksesta. Huomasimme saman ilmiön esitutkintapöytäkirjoja tutkiesamme. Esitutkintapöytäkirjoihin 2, 3, 4 ja 5 liitettiin asianomistajien toimittamia materiaaleja, jotka sisälsivät pääasiassa näyttöä yhteydenotoista, kuten viestittelystä.

Erityisen hyvää näyttöä oli esitutkintapöytäkirjassa 3, johon liitettiin riistakameran tallentama kuva asianomistajan asunnon ulkopuolelta. Kuva ilmentää tarkkailua, joka kohdistuu vahvasti asianomistajan yksityiselämän piiriin. Tällaisen näytön saaminen onkin erityisen tärkeää esitutkinnan onnistumisen kannalta.

6.5 Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden arviointia

Rajasimme tutkimusaiheemme perustellusti ja valitsimme tutkimusmenetelmäksi lainopillisen tutkimuksen, jolla saimme halutun lopputuloksen tutkimuksen luotettavuuden kannalta. Täsmällisesti rajatulla tutkimuskysymyksellä päädytäänkin todennäköisemmin onnistuneeseen lopputulokseen. Se, minkälaista tietoa tutkimuksella pyritään saamaan tai mistä sitä etsitään taas vaikuttaa tutkimusmenetelmän valintaan. (Hirsjärvi ym. 2004, 76–173.)

Opinnäytetyössämme käyttämämme kirjalliset lähteet valitsimme huolellisen harkinnan jälkeen niin, että ne olisivat mahdollisimman luotettavia ja edustaisivat käsiteltävää aihetta mahdollisimman hyvin. Tutkimuksessa käytettävää lähdemateriaalia tuleekin arvioida ennen tarkempaa perehtymistä siihen. Arvioinnissa tulee ottaa huomioon muun muassa lähteen ikä ja uskottavuus sekä kirjoittajan tunnettuus ja arvovalta. (Hirsjärvi ym. 2004, 102.) Tämän vuoksi lähdemateriaaleina käytettiin lainsäädännön ja lainvalmisteluasiakirjojen ohella asiantuntija-artikkeleita ja ulkomaista alan kirjallisuutta, joiden katsoimme kyseisen arvioinnin jälkeen olevan luotettavia.

Myös tutkimusaineiston luotettavuutta tulee arvioida. Sitä voidaan arvioida kahdella eri tavalla. Ensinnäkin on hyvä tarkastella, miten hyvin tutkimusaineisto kuvaa tutkimuksen kohdetta. Tätä kutsutaan aineiston sisäiseksi luotettavuudeksi. Toiseksi tulee pohtia sitä, onko aineiston perusteella mahdollista tehdä yleisempiä päätelmiä. Tätä taas kutsutaan aineiston ulkoiseksi luotettavuudeksi. (Hakala 2009, 173.) Esitutkintapöytäkirjat tutkimusaineistona palvelivat tutkimuksemme tarkoitusta parhaiten. Esitutkinnessa selvitettäviin asioihin kuuluu epäillyn rikoksen selvittäminen, ja esitutkintapöytäkirjat laaditaan esitutkinnessa kertyneen aineiston perusteella (ETL 1:2; ETL 9:6). Näin ollen ne sisältävät vainoamisrikoksen kannalta olennaiset seikat. Huomioitavaa on, että esitutkintapöytäkirjoja oli melko rajallinen määrä, joten kyseisestä joukosta saadut tutkimustulokset koskevat vaan pientä osaa vainoamistapauksista. Tutkimuksen luotettavuutta lisää esitutkintapöytäkirjojen valintamenetelmä, sillä valitsimme tapaukset niin, että ne soveltuisivat mahdollisimman hyvin tutkimusaineistoksi. Halusimme nimenomaisesti, että esitutkintapöytäkirjoja olisi jokaiselta vuodelta (2014–2016), jotta edustettavaksi tulisi koko ajanjakso, jolloin vainoaminen on ollut kriminalisoitu.

Tutkimusta tehdessämme huomioimme myös eettiset näkökulmat. Tutkimustulosten osalta raportointi oli rehellistä, täsmällistä ja tutkimukseen perustuvaa. Tutkimusaiheen valinta, tutkimusaineiston käsittely ja rehellisyys kuuluvatkin tärkeisiin eettisiin valintoihin tutkimusta tehdessä. (Hirsjärvi ym. 2004, 26–27.) Tutkimusaiheemme valintaan vaikutti aiheen yhteiskunnallinen merkittävyys. Pyysimme poliisilaitoksilta luvan tutkimusaineistojen käyttöön ja käsitelimme niitä asianmukaisesti. Huomioimme opinnäytetyössämme myös julkisuuslainsäädännön ja käsitelimme tutkimusaineistoa niin, että tapauksissa esiintyviä henkilöitä ei voida yksilöidä tai tunnistaa. Tunnistettavuuteen liittyy keskeisenä asiana tunnistettujen poistaminen tai muuttaminen, eli niiden anonymisointi. Anonymisointiin liittyvät päätökset tehdään aina tapauskohtaisesti, ja ratkaisuihin vaikuttavat muun muassa aineiston aihepiiri, tutkittavista ilmenevät taustatiedot ja tutkittaville annettu informaatio. Tällä pyritään suojelemaan tutkittavia negatiivisilta seurauksilta, joita heidän tunnistamisensa voisi saada aikaan. (Kuula 2006, 200–201.)

7 POHDINTAA

Tässä luvussa palaamme tutkimuskysymyksiimme ja teemme loppuyhteenvedon siitä, miten vainoamisen nähtiin ilmenevän esitutkinnoissa ja millaisilla toimenpiteillä lopputulokseen päästiin. Pohdimme myös tutkimuksen lopputulosta ja teemme loppuun itsearviointia työskentelystämme tutkimuksen parissa.

7.1 Vainoamisrikos ja sen esitutkinta

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää vainoamisen tunnusmerkistön ilmenemistä ja tarkastella esitutkinnoissa käytettyjä esitutkintatoimenpiteitä. Vainoaminen näytti esitutkin-
tapöytäkirjojen perusteella ilmentyneen suurelta osin eri viestivälineiden kautta tapahtuvana vainoamisena. Yhteyden ottaminen näytti olleen yleisin vainoamisen tekotapa. Tämä on asia, johon poliisin tulee kiinnittää huomiota eritoten tulevaisuudessa viestivälineiden kehityksen myötä. Tietoteknisten laitteiden avulla tapahtunut vainoaminen edellyttää paljastuakseen usein pakkokeinojen käyttöä. Koska poliisille on annettu toimivaltaa hankkia todistusaineistoa myös tätä kautta, on toimivaltaa käytettävä, jotta esitutkinta olisi laadukkaampaa ja sen vaikutukset tehokkaampia. Mikäli lisänäyttöä vainoamisesta ei ole, näyttö perustuu kuulustelukertomuksiin. Tärkeää onkin selvittää, miten vainoamista on toteutettu ja onko tapauksessa mahdollista saada näyttöä muilla toimenpiteillä.

Tekemämme tutkimuksen perusteella voimme todeta, että pohjan hyvälle esitutkinnoille vainoamisrikostapauksissa antavat laadukkaat ja täsmälliset kuulustelut, jotka perustuvat tietoon tunnusmerkistötekijöistä. Tunnusmerkistön tunteminen on ensimmäinen edellytys sille, että vainoaminen tunnistetaan. Tutkijan on tärkeä tunnistaa yksittäiset teot osana suurempaa kokonaisuutta. Täsmällisyys ja tarkkuus ovat onnistuneiden kuulusteluiden osalta välttämättömiä. Joskus näytön hankkiminen saattaa jäädä pelkkien kuulusteluiden varaan, joten etenkin näiden tilanteiden takia on tärkeää, että kuulustelukertomukset kirjataan huolellisesti. Vainoamisen jokainen osateko tulee selvittää mahdollisimman tarkasti. Tapauksessa, jossa

oli käytetty kysymys-vastaus -menetelmää kuulusteluiden suorittamiseen, oli saatu aikaan erinomainen lopputulos tunnusmerkistötekijöiden ilmenemisen osalta. Suotavaa olisi, että tutkija vähintäänkin suunnittelisi esitettävät kysymykset etukäteen, vaikka ei niitä lopulliseen kuulustelukertomukseen näkyville kirjaisikaan. Huomionarvoinen on myös vainoamisen tunnusmerkistön moninaisuus, joka asettaa tutkinnalle omat haasteensa.

Lähes aina poliisi saa tiedon vainoamisesta, kun asianomistaja tekee ilmoituksen poliisille (Silvennoinen & Tolvanen 2014, 763). Huomasimme saman esitutkintapöytäkirjoja tutkiesamme, sillä käsittelemistämme tapauksista jokainen oli tullut poliisin tietoon asianomistajan omasta ilmoituksesta. Onnistunut esitutkinta edellyttää yhteistyötä asianomistajan ja poliisin välillä. Mikäli asianomistaja ei ole yhteistyöhaluinen, voi näytön saaminen olla mahdotonta. Kuten näistäkin tapauksista ilmeni, asianomistajan poliisille toimittama näyttö on erittäin arvokasta, ja poliisin tuleekin rohkaista asianomistajia toimittamaan näyttöä poliisille esitutkinnan aikana.

Vaikka rikokset käsiteltävissä esitutkintapöytäkirjoissa olivat tulleet poliisin tietoon asianomistajan ilmoituksen kautta, ei asianomistaja aina halua vaatia tekijälle rangaistusta. Myös tämä ilmeni osasta käsiteltävistä esitutkintapöytäkirjoista. Ensisijaisen tärkeää onkin, että vainoaminen on virallisen syytteen alainen rikos. Uhrin kokema pelko voi aiheuttaa sen, ettei uhri halua viedä asiaa eteenpäin, mikä on omiaan ehkäisemään rikosprosessiin ryhtymistä. Tällaisia ovat erityisesti tilanteet, joissa vainoaja on uhrin läheinen tai muutoin entuudestaan tuttu. (Silvennoinen & Tolvanen 2014, 763.) Myös lakivaliokunta on mietinnössään käsitellyt asiaa ja nostanut esille vainoamisen erityisluonteen ja sen mahdolliset vakavat seuraukset uhrille. Vainoamistapauksissa uhrin kyky olla aktiivinen ja viedä asiaa rikosprosessiin voi olla alentunut. Uhri voi myös pelätä vainoajan kostoa. Siksi onkin tärkeää, että asian vieminen eteenpäin rikosprosessissa ei jää vain uhrin aloitteellisuuden varaan. (LaVM 11/2013, 6.)

Käsittelimme opinnäytetyömme teoriaosuudessa lähestymiskieltoa. Esitutkintapöytäkirjoista kävi ilmi, että vain tapauksessa 5 voimassaolevaa lähestymiskieltoa oli rikottu, mutta kolmessa tapauksessa asianomistaja oli joko hakenut lähestymiskieltoa tai aikonut hakea sitä.

Kaiken kaikkiaan saimme tutkimukseemme halutun lopputuloksen. Saimme melko rajallista tutkimusaineistosta selville, miten vainoamisen oli nähty ilmenevän eri esitutkinnoissa. Vainoamisen ilmenemismuodot ja lähtötilanteet olivat melko samankaltaisia. Naisten ja miesten rooleista asianomistajina ja epäiltyinä päädyimme aineiston perusteella tekemään saman huomion kuin Petri Sandholm opinnäytetyössään. Sandholmin (2016, 32–33) tutkimuksen mukaan valtaosassa Suomen vainoamisrikoksista on asianomistajana nainen ja rikoksesta epäillyn asemassa mies. Teimme tutkimuksessamme saman huomion. Sandholm tuli tutkimuksessaan siihen tulokseen, että lähes puolessa tapauksista taustalla oli osallisten välinen parisuhde. Huomasimme tutkimusta tehdessämme, että kuudessa tapauksessa oli esitutkinnan aikana asianosaisen kertomana selvinnyt, että vainoamisen taustalla oli jonkinlainen suhde.

Melko suppean tutkimusaineiston perusteella ei voi tehdä liikaa yleistyksiä, mutta tulokset voivat kuitenkin kertoa vainoamisrikosten luonteesta yleisemmälläkin tasolla. Kummankin laitoksen alueella suoritettut toimenpiteet olivat menettelyltään samoja. Tämän aineiston perusteella Itä-Suomen poliisilaitoksen asemilla kootuissa esitutkintapöytäkirjoissa oli huomioitu paremmin vainoamisen tunnusmerkistötekijät. Tapausten esitutkinnassa kuulustelut kirjattiin tunnusmerkistön edellyttämällä tavalla ja pakkokeinoja käytettiin tehokkaammin lisänäytön saamiseksi.

7.2 Itsearviointia

Opinnäytetyöprojektimme alkuun tutustuimme vainoamiseen ilmiönä lähinnä ulkomaisen kirjallisuuden avulla, sillä teimme huomion, että suomenkielistä kirjallisuutta ei juurikaan ollut saatavilla. Tarkastelimme opinnäytetyömme alkuun vainoamista ilmiönä hyvin yleisellä tasolla. Päätimme tietoisesti tehdä tarkempaa analyysiä vasta esitutkintapöytäkirjojen käsittelyvaiheessa.

Opinnäytetyömme suurin haaste oli aikataulutus. Asuimme lähes koko projektin ajan eri kaupungeissa, toinen Joensuussa ja toinen Lahdessa. Näimme projektin aikana vain muutamman kerran ja suureksi haasteeksi koimme yhteisten työskentelyajan löytämisen. Toki internet mahdollistaa nykyään etätyöskentelyn, ja siitä oli suuresti apua opinnäytetyömme teossa.

Opinnäytetyöprojekti kehitti ammatillista osaamistamme vainoamisrikoksen suhteen. Vainoamisrikoksen tunnusmerkistötekijöiden ja ilmiön tunnistaminen on varmasti jatkossa helpompaa. Tässä tutkimuksessa tarkastelu rajautui koskemaan vainoamisrikoksen ilmenemistä poliisin toimittamassa esitutkinnassa sekä esitutkinnassa suoritettuja esitutkintatoimenpiteitä. Esitutkintapöytäkirjasta 3 ilmeni, että asianomistajaa jo aikaisemmin vainonnut entinen avopuoliso oli jatkanut toimintaansa aikaisemman esitutkinnan toimittamisen jälkeen. Jatkossa mielenkiintoista olisi perehtyä tarkemmin vainoamiseen ilmiönä ja tarkastella, miten vainoamisen ilmeneminen kehittyy ajan kuluessa. Koska suomalaista tutkimustietoa vainoamisesta ilmiönä on vähän, koskisi tutkimus nimenomaan vainoamista Suomessa.

Vainoaminen työllistää viranomaisia ja kuormittaa etenkin asianomistajia. Lievimmissäkin vainoamistapauksissa sen vaikutukset uhriin voivat olla konkreettisia. Tehokkaalla ja laadukkaasti toimitetulla esitutkinnalla varmistetaan, että vainoaja joutuu vastuuseen teoistaan. Sillä voidaan estää uusia rikoksia ja viestiä vainoajalle, että lain rikkominen ei kannata (Tolvanen 2016, 289). Vainoaminen on ilmiö, joka tulee tunnistaa ja johon tulee puuttua asianmukaisin keinoin.

LÄHTEET

- Andström, Kristiina 2003: Perusasioita oikeustieteestä. Luettavissa: <https://www.avoin.helsinki.fi/oppimateriaalit/oikeustiede/materiaali/osa1.html>. Luettu 28.4.2017.
- Björklund, Katja 2010: Stalking and violence victimization among Finnish university students. Helsingin yliopisto. Käyttätymistieteellinen tiedekunta. Väitöskirja.
- Boucht, Johan & Frände, Dan 2008: Suomen rikosoikeus: Rikosoikeuden yleisten oppien perusteet. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.
- Brottsbalk (1962:700) Luettavissa: http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/brottsbalk-1962700_sfs-1962-700#K4. Luettu 8.12.2016.
- Brottsförebyggande rådet (Brå) 2015. Kontaktförbud: En utvärdering av ändringarna i lagen 2011. Rapport 2015:3. Stockholm, Ordförrådet AB. Luettavissa: http://bra.se/download/18.5e2a4a6b14ab166759921c/1421222523778/2015_3_Kontaktf%C3%B6rbud.pdf. Luettu 8.12.2016.
- Council of Europe Treaty Series 2011: Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. CETS 210. Luettavissa: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008482e>. Luettu 8.12.2016.
- Council of Europe Treaty Series 2011: Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. CETS 210. Luettavissa: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800d383a>. Luettu 8.12.2016.
- Council of Europe: Treaty list for a specific State. Luettavissa: http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/country/FIN?p_auth=uTqAZNFv. Luettu 8.12.2016.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2003: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 6. painos. Jyväskylä, Gummerus Kirjapaino Oy.
- Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999 (Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi) sellaisena kuin se on muutettuna yhdennellätoista pöytäkirjalla.
- Frände, Dan & Matikkala, Jussi & Tapani, Jussi & Tolvanen, Matti & Viljanen, Pekka & Wahlberg, Markus 2014: Keskeiset rikokset. Porvoo, Bookwell., 455–456.
- Hakala, Juha T. 2009: Uusi graduopas. 2. painos., Helsinki, Hakapaino.
- Haluan elää en vain olla hengissä – Opas vainotulle 2012. Luettavissa: http://www.varjohanke.fi/wp-content/uploads/2015/12/Parisuhdevaino-KasikirjaVainonUhreille_web.pdf. Luettu 12.1.2017.
- HE 41/1998. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lähestymiskiellosta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- HE 144/2003. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lähestymiskiellosta annetun lain muuttamisesta ja laiksi rikoslain 21 luvun 17 §:n kumoamisesta.
- HE 222/2010. Hallituksen esitys eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi.

HE 19/2013. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta.

Helminen, Klaus & Fredman, Markku, & Kanerva, Janne & Tolvanen, Matti & Viitanen, Marko, 2014: Esitutkinta ja pakkokeinot. 5., uudistettu painos. Helsinki, Talentum Media Oy.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2004: Tutki ja kirjoita. 10., osin uudistettu painos. Helsinki, Tammi.

Hirvonen, Ari 2011: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Helsinki. Luettavissa: http://www.helsinki.fi/oikeustiede/tutkimus_ja_julkaisut/julkaisut/yleinen_oikeustiede/hirvonen_mitka_metodit.pdf. Luettu 23.1.2017.

Husa, Jaakko & Mutanen, Anu & Pohjolainen, Teuvo 2008: Kirjoitetaan Juridiikkaa. 2. painos., Helsinki, Esaprint Oy.

Häkkänen, Helinä 2008. Vainoaminen. Duodecim, Lääketieteellinen aikakausikirja 2008:7. Luettavissa: <http://www.ebm-guidelines.com/xmedia/duo/duo97156.pdf>. Luettu 24.1.2017.

Kuula, Arja 2006: Tutkimusetiikka - Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä, Gummerus Kirjapaino Oy.

LA 44/2011. Lakialoite: Laki rikoslain 24 luvun muuttamisesta.

LaVM 11/2013. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta.

Lappi-Seppälä, Tapio & Hakamies, Kaarlo & Koskinen, Pekka & Majanen, Martti & Melander, Sakari & Nuotio, Kimmo & Nuutila, Ari-Matti & Ojala, Timo & Rautio, Ilkka 2008: Rikosoikeus. Helsinki, WSOYpro., 188–965.

Mairuro, Ronald D 2015: Perspectives on Stalking: Victims, Perpetrators, and Cyberstalking. New York, Springer Publishing Company. Luettavissa: <http://web.b.ebsco-host.com/ehost/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzExMDI1MThtX0FO0?sid=5ffb5e1b-f77d-4432-aba9-0ff7642c60ac@sessionmgr120&vid=3&format=EB&rid=1>. Luettu 23.1.2017.

Matikainen, Tessa 2015: Vainoaminen - uusi kriminalisointi ja sen soveltaminen käytännössä. Helsingin yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.

Meloy, J. Reid 1998: The Psychology of Stalking: Clinical and forensic perspectives. San Diego, Academic Press.

Määttä, Tapio 2016: Metodinen pluralismi oikeustieteessä – Ympäristöoikeudellisen tutkimuksen suuntaukset ja menetelmät. Teoksessa Miettinen, Tarmo (toim.) 2016: Oikeustieteellinen opinnäyte: artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista metodista ja arvostelusta. Helsinki, Edita Publishing Oy., 135–222. Luettavissa: <https://www.edilex.fi/kirjat/16170.pdf>. Luettu: 23.1.2017.

Niemi-Kiesiläinen, Johanna 2004: Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta. Helsinki, WSOY.

Ojanen, Tuomas 2003: Perusoikeudet ja ihmisoikeudet Suomessa. Helsinki, Hakapaino Oy.

OMML 24/2012. Sananvapausrikokset, vainoaminen ja viestintärauhan rikkominen.

Pathé, Michele 2002: Surviving Stalking. Cambridge, Cambridge University Press.

Pellonpää, Matti 2005: Euroopan ihmisoikeussopimus. Helsinki, Talentum.

PeVL 16/2013. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta.

Rantaeskola, Satu (toim.) & Halme, Kimmo & Kortessalmi, Leo & Lönnroth, Kaarle & Parviainen, Johanna & Saukonen, Teemu & Springare, Sanna 2014: Esitutkintalaki – kommentaari. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.

Sajama, Seppo 2016: Argumentaatio oikeustieteellisessä tutkimuksessa. Teoksessa Miettinen, Tarmo (toim.) 2016: Oikeustieteellinen opinnäyte: artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista metodista ja arvostelusta. Helsinki, Edita Publishing Oy., 24–50. Luettavissa: <https://www.edilex.fi/kirjat/16170.pdf>. Luettu: 23.1.2017.

Salokangas, Noora 2015: Problemaattinen tahallisuuden käsite rikoslain vainoamisrikosta koskevassa rikossäännöksessä (RL 25:7 a §) ja lain esitöissä. Luettavissa: <https://www.edilex.fi/acta legis turkuensia/16283.pdf>. Luettu 23.1.2017.

Sandholm, Petri 2016: ”Jätä minut rauhaan” Vainoaminen – ilmiöstä rikokseksi. Poliisiammattikorkeakoulu. AMK-opinnäytetyö.

Siltala, Raimo 2001: Johdatus oikeusteoriaan. Helsinki, Hakapaino Oy.

Siltala, Raimo 2010: Oikeudellisen ajattelun perusteet. Turku, Painosalama Oy.

Silvennoinen, Elisa & Tolvanen, Matti 2014: Vainoaminen rangaistavaksi – loittoneeko vaino, riita?. Defensor Legis 5/2014, 752–763. Luettavissa: <https://www.edilex.fi/defensor legis/14323.pdf>. Luettu 8.12.2016.

Stalking risk profile 2011. Luettavissa: <https://www.stalkingriskprofile.com/victim-support/impact-of-stalking-on-victims>. Luettu 23.3.2017.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Rikos- pakkokeinotilasto. Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus 2014, 1. Katsaus poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen tietoon tulleen rikollisuuteen. Helsinki, Tilastokeskus. Luettavissa: https://tilastokeskus.fi/til/rpk/2014/13/rpk_2014_13_2015-03-31_kat_001_fi.html. Luettu 23.3.2017.

Suomen virallinen tilastokeskus (SVT): Rikos- ja pakkokeinotilasto. Tietoon tulleet rikokset ja niiden selvittäminen 2010–2016. Luettavissa: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_oik_rpk/030_rpk_tau_104_fi.px/table/tableViewLayout1/?rxid=d13a7820-66a5-44ea-b61a-6a1b099f5ec4. Luettu 2.4.2017.

Syrén, Agneta 2007: På minerad mark - En handbok om stalking, Stockholm, SIS Förlag AB.

Tapani, Jussi & Tolvanen, Matti 2013. Rikosoikeuden yleinen osa – Vastuuoppi. Helsinki, Talentum.

Tolvanen, Matti 2016: Rikosoikeus ja rikollisuuden tutkimus. Teoksessa Miettinen, Tarmo (toim.) 2016: Oikeustieteellinen opinnäyte: artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista metodista ja arvostelusta. Helsinki, Edita Publishing Oy., 272–294. Luettavissa: <https://www.edilex.fi/kirjat/16170.pdf>. Luettu: 18.5.2017.

Vainoamisesta vuosittain satoja rikosilmoituksia – Uhri voi löytyä myös netistä tai julkisuudesta. Luettavissa: <http://yle.fi/uutiset/3-8760256>. Luettu 28.4.2017.